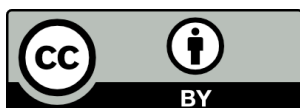

UNIVERSITAT_{DE}
BARCELONA

La psicoteràpia existencial

Manuel Villegas i Besora

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement 4.0. Espanya de Creative Commons.**

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento 4.0. España de Creative Commons.**

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution 4.0. Spain License.**

UNIVERSITAT DE BARCELONA
Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació
Secció de Psicologia

LA PSICOTERÀPIA EXISTENCIAL

Manuel Villegas i Besora

Vº
Miquel Soler

Tesi per a l'obtenció del tí
tol de Doctor, dirigida pel
Dr. Miquel Siguan i Soler.

petició en la transferència és una repetició motivada per necessitats.

b) mecanicista: aquesta teoria correspon més aviat a la concepció expressada per Freud el 1920 en "Jenseits des Lustprinzips". El conflicte infantil mena a un fracàs i a una ferida narcisista. Només la seva reprèssió s'adapta al principi del plaer sota la forma de defensa de l'Ego. La repetició en la transferència, per tant, és oposada, o almenys aliena al principi del plaer. Si el subjecte repeteix no ho fa motivat per necessitats específiques que es repeteixen, sinó impulsat per una necessitat específica de repetició (necessitat de repetició, per comptes de repetició de necessitats).

Evolució i crisi del concepte de transferència

Melanie Klein (1952) amplià en dues direccions el concepte de transferència: En primer lloc hi va incloure no solament els conflictes reprimits, sinó també tota la gamma d'emocions primerenques que formen part d'una relació. En segon lloc, ho aprofundí considerant, a través de l'anàlisi infantil que el que es transfereix és tant els estats emocionals infantils que persisteixen al llarg de tota la vida, com els elements més adults.

Sovint hom ha generalitzat l'abast del significat de la transferència i la contratransferència per caracteritzar el conjunt de la relació terapèutica. Aquesta és, al nostre entendre, una confusió innecessària, a la vegada que ens priva de la utilitat del concepte per a expressar un accident específic, però no necessari, del procés psicoterapèutic.

Frieda Fromm-Reichmann (1950) després de reconèixer el mèrit de Freud en haver investigat les relacions mútues metge-pacient en termes de transferència, observa que, tanma-

mateix, aquesta anàlisi no es pot dur fins a l'extrem d'oblidar l'examen de la realitat de l'experiència present entre pacient i terapeuta en la seva significació de relació actual. També critica la base sexual, la repetició d'esquemes edípics en la transferència. Ella troba molt més coherent interpretar la transferència, seguint Sullivan, com una deformació paratàxica.

Bräutigam (1961) recolzant-se en Görres i W. Reich observa que la transferència repetitiva no s'orienta tant al retorn de certes imatges paternes com al de les pròpies actituds d'espera; actituds que són típiques del pacient i que s'adreçen vers una persona concreta. Per això, acaba dient, l'anàlisi de la transferència repetitiva es relaciona més aviat amb l'anàlisi del caràcter i de l'actitud.

La concepció Freudiana, en canvi, nega l'actualitat de la relació i allibera, per tant la responsabilitat del pacient i el trasbalsament emocional del terapeuta, car es tracta d'una associació "falsa". Cal recordar que Freud va introduir aquest concepte a propòsit d'una pacient que sentia impulsos irresistibles de besar-lo. La interpretació d'aquesta situació com una transferència, la subsegüent invalidació de l'experiència actual com una repetició del passat és una mesura autodefensiva. Perquè donar més importància al passat que no pas al present? Perquè no veure-hi una relació vital i transcendent que ha sorgit d'una trobada? Freud en canvi va suposar que qualsevol sollicitació semblant de la seva persona es devia a la transferència i a una associació falsa, encara que no deixava de remarcar que es produïa cada vegada i que la pacient queia cada vegada víctima de l'engany.

Si la Psicoanàlisi mira d'evitar, neutralitzar o sublimar la transferència utilitzant-la com a material d'interpretació, la Psicoteràpia Existencial la viu com una relació vertadera

i autèntica que, per comptes d'interpretar, tracta de viure d'una forma autèntica i endagar com una relació present i real. No es cap desgràcia que un pacient s'enamori del seu terapeuta o a la inversa. El que cal, és ser autèntic i conduir aquests sentiments com es conduirien en qualsevol altre tipus de relació, amb la consciència ben clara que els sentiments amorosos destrueixen, si són correspostos, l'assimetria professional.

L'evolució tanmateix de la Psicoanàlisi des del mateix Freud a Glover o Racker, entre d'altres, ha posat de relleu a través dels conceptes de transferència i contratransferència la base d'autèntiques relacions interpersonals.

Ara bé, ni la transferència ni la contratransferència són efluvis d'una pretesa interioritat de l'home, sinó estructures de les relacions inter-humanes en un moment donat.

Una i altra no revelen "un interior" humà misteriós, sinó que constitueixen l'entrellat de les relacions socials que certament són emmolades des de la infància, però que evolucionen i es modifiquen al llarg de la vida i poden entrar contínuament en modificació dialèctica, d'acord amb els canvis personals, ambientals, interpersonals i socials.

Visió existencial del fenomen transferencial

Des del punt de vista existencial la transferència és un fenomen en certa manera accidental de la teràpia i que no és necessari per a movilitzar les forces auto-curatives, car el conflicte neuròtic no està lligat al passat en tant que és present i directament abordable des del present. La transferència és més aviat un producte de la "tècnica", que no pas un instrument necessari.

En aquest sentit la comprensió del temps en l'Analítica Existencial és fonamental: el passat pertany a l'en-si, a la

facticitat que és immodificable, de manera que la transferència no seria altra cosa que la irrupció de l'en-si en el per-a-si, manta vegada com producte de la mateixa tècnica analítica orientada a esbrinar el passat.

Binswanger escriu a aquest propòsit (1951-a):

"Una Psicoanàlisi guiada per punts de vista analítico-existencials es diferencia de la Psicoanàlisi de Freud també perquè per a ell les dades biogràfiques, com per exemple una vinculació molt forta al pare o a la mare, no signifiquen res de definitiu, sinó que intenta mostrar com aquestes dades o fets biogràfics són, per la seva banda, ja una emanació d'una estructura existencial modificada. En la mesura en que d'aquesta manera ajuden el pacient a una penetració cada cop més gran en la peculiaritat de la seva existència precisament, l'Anàlisi Existencial no vol fer d'ell un fatalista que es resigna a que tot "ha arribat a ser així", sinó al contrari a fer-lo lliure per al total poder ésser de l'existència, per a la decisió, com diu Heidegger, de recobrar l'existència del seu propi auto-poder-ésser-més. Aquesta és la fita del tractament analítico-existencial".

Amb això Binswanger ens vol advertir sobre la forma d'anàlitzar la biografia del pacient, no com un fet condicionat històricament, sinó com una existència sempre oberta a les possibilitats. La transferència, per tant, ha de ser analitzada com una relació actual, mentre que la visió psicoanalítica pot deformar la situació relacional traient-la de la seva realitat present.

És cert que el passat és invariable, però el que no ho és, és la nostra actitud envers ell, la nostra forma d'assumir-lo o integrar-lo en el present. El passat no pot ser entès per si mateix, aïllat del present i desvinculat de la seva orientació futura: ni que el neguem com inexistent (Descartes), ni que l'afirmem com existent (Bergson). Ambdues formes perden de vista la totalitat primària del fenomen temporal, i per això no han copsat que el meu passat és, d'antuvi, meu. El passat és d'aquest present, el constitueix en la seva base. La temporalitat humana (la història) només pot ser llegida a través del mètode progressiu-regressiu.

El passat és la totalitat sempre creixent de l'en-si que

serem. Mentre vivim, la forma d'ésser de la nostra consciència nega l'en-si però no ens identifiquem amb ell. El present és lliure: sempre és possible fer un gir radical.

La dialèctica del present, entre l'és-ja-no-és del passat, i el serà-no-és del futur, reflecteix la constitució del per-a-si.

Ara bé, la relació terapèutica es dona en el present. D'aquesta forma la transferència, en el sentit d'una reactivació del passat projectada en el present, només pot ser un fenomen aïllat, circumstancial, però de cap manera pot definir la relació terapèutica en si mateixa.

Binswanger (1935-b) assenyala la novetat d'aquesta relació:

"Aquesta comunicació no ha de ser entesa de cap manera, com volen els psicoanalistes ortodoxos, com una simple repetició com transferència o contratransferència en els casos positius, o resistència i contrarresistència en els negatius. Les relacions entre pacient i metge presenten sempre també un element comunicatiu nou i independent, un lligam nou en el destí i no només respecte a les relacions entre metge i pacient, sinó també, i sobretot, respecte a les pures relacions "de profisme" en el sentit pur d'un amb l'altre.

Si fracassa aquest tractament, l'analista se sent inclinat a pensar que el pacient no està en condicions de dominar les seves resistències contra el metge, tal vegada com imago paterna. Però el decisiu... és si no són les relacions amb aquesta persona concreta del metge les que estan impossibilitades per a una vertadera comunicació.

La doctrina psicoanalítica és particularment cega, degut a la seva captivitat en el mecanisme, i conseqüentment en la repetició mecànica... els metges també ens hem de preguntar si la culpa no és nostra. Naturalment no es tracta ací d'una culpa deguda a fallades tècniques, sinó d'una culpa molt més greu, degut a la incapacitat de despertar o d'encendre en el malalt la "guspira divina", que només es pot despertar o encendre en la vertadera comunicació entre existència i existència, la claredat de la qual té poder per a alliberar l'home del cec aïllament de l'idioscosmos, com diu Heràclit, val a dir de la mera vida en el seu cos, els seus somnis, les seves inclinacions privades, el seu orgull i supèrbia, il·luminar-lo i fer-lo lliure per a que pugui participar en el koinós cosmos en la vida de la vertadera koinonia o comunitat".

La relació terapèutica es dóna entre dues persones, entre dues llibertats. En la mesura en que el terapeuta es relaciona amb la persona del pacient, com persona, el tracta des del primer moment suposant una llibertat en ell, una individualitat, una unitat, mira d'entrar en el seu món per comprendre'l i no per a interpretar-lo, el terapeuta perd el caràcter màgic que podria tenir en un primer moment en no estar revestit de poders superiors, ni establir una relació hieràtica o esotèrica, sinó de company existencial.

El terapeuta no pot ser un professional neutral, sinó que ha d'estar a favor del pacient, de la seva banda, no de la banda de la seva mania o deliri, sinó de la seva persona. Hem vist com el mateix Freud, en cas de conflicte amb familiars, instàncies socials o públiques, triava el partit del pacient.

Aquesta actitud deslliura el terapeuta de la contratransferència: en cap cas el terapeuta té la responsabilitat de l'altra persona, puix que respecta la seva llibertat: això l'allibera automàticament de les angoixes, inseguretats que podria experimentar en la relació terapèutica: no té necessitat de demostrar res. En aquest sentit estem d'acord amb Martín-Santos quan considera que l'analista ha de defraudar el pacient respecte les expectatives transferencials: en el que no coincidim és en la manera de considerar la transferència.

Per a Martín-Santos (1964) l'assimetria de la relació posa en marxa aquesta dinàmica transferencial (recordem que per a ell la tècnica és psicoanalítica: ocultació visual del terapeuta, silencis perllongats, interpretacions; és lògic que aquests recursos desfigurin la personalitat real del terapeuta i que per tant el pacient n'origini una percepció fantasmal).

Per a ell, en efecte, perquè la relació assistencial mantingui la seva essencial assimetria cal que es conservi la disposició original en l'espai de la relació analítica: l'analista a l'esquena del pacient estirat en el divan. Aquesta és una expressió de la peculiaritat de la relació analítica, que es podria definir com la de ser mirat des del darrera i des de dintre a través de l'exposició de l'espai interior.

Això definiria l'àmbit de la cura que és essencialment assimètric. Tota excessiva aproximació de la psicoteràpia amb neuròtics a l'amor, a la trobada de tu a tu, a la formació d'un nosaltres va en contra de l'assimetria de la cura i és un error tècnic.

No reconeix en canvi, Martín-Santos, que aquesta relació espacial entre analista i analitzat és la que provoca la transferència, car crea un espai màgic, adequat per a tota mena de projeccions fantasmals i irreal. La relació dual, de tu a tu, cara a cara, no vol dir necessàriament una implicació en l'altre, sinó un tractar l'altre com un tu, un ésser real.

L'aparició de sentiments positius envers l'altre, sentiments d'acceptació, d'amor (que no són sinònims d'enamorament) són necessaris i imprescindibles perquè la relació terapèutica pugui tenir una autenticitat i una incidència movilitzada de les forces d'autoestima.

Totes les relacions humanes estan, en efecte mitjançades o bé per l'amor o bé per interessos que van des de l'explotació al comerç, passant per l'interès científic, la col·laboració o l'oposició. Si a una relació li treiem la mediació interessada, només pot quedar l'amor, l'interès de la relació per la relació, per la persona. Pretendre una relació terapèutica assèptica o neutra és il·lusori. Si el terapeuta intenta neutralitzar la relació, està substituint l'amor per un altre interès, científic, econòmic o tècnic. En qualsevol cas es destrueix la base de la relació personal.

En aquest context els intents de transferència poden ser considerats, tal com fa Martín-Santos (1964) com intents de inequívoca seducció. Aquesta seducció es planteja en dos plànols:

1. objectal, (establir una relació afectiva, fixació libidinosa en un objecte, d'acord amb les pautes infantils) que és el que considera la Psicoanàlisi ortodoxa.

2. existencial, que és la que interessa ací. En el plànol existencial la seducció transferencial pretèn vèncer l'assimetria; el neuròtic desitja que també l'analista s'entregui

al joc de les llibertats i mostri el seu ésser, tot caient en el joc de les confidències. Això li assegurarà l'ajut de l'analista en les seves dificultats, el coneixement de la imatge que l'analista té d'ell, la comprensió i, en última instància la justificació dels seus actes i del seu passat.

La situació analítica comporta però, una doble frustració afectiva i cognoscitiva: l'analista no es revela a si mateix ni revela la imatge que té del pacient.

Martín-Santos (1964) distingeix un com de la transferència que ve emmotllada per la història instintual i un perquè, el determinisme del qual es troba en la situació analítica actual, asimètrica i defraudadora.

La relació amb l'analista ha d'arribar a ser per a l'analitzat, la demostració de la possibilitat de tenir una relació satisfactòria amb un no-objectal i tanmateix real. A través del contacte amb el terapeuta el neuròtic es fa càrrec de les possibilitats d'existència autònoma del tu per a les que abans restava cec. El moment eficient per a aquesta copiació del tu madur no és tant la transferència, com la seva adequada resolució, car el terapeuta no ha d'aparèixer com un màgic taumatúrgic ni com una llibertat alienant.

Ara bé, la frustració de la transferència en la relació, tal com l'hem entesa i descrit és anterior a l'inici de la relació mateixa, car aquesta es monta sobre unes bases que no generen transferència. És cert que continua havent-hi una assimetria, però aquesta és complementària, per tal com s'accepta la relació en una perspectiva professional i per iniciativa del pacient, la qual cosa suposa que, en principi, hi ha una persona, el pacient, que es manifesta i una altra, el terapeuta, que tracta de comprendre, i no al revés.

Com que, d'altra banda la transferència en l'Anàlisi Existencial no es necessita com objecte d'anàlisi o interpretació, sinó que té com objecte l'anàlisi del projecte, l'aparició d'un fenomen transferencial serà degut més aviat a "un error tècnic" si té un caire sistemàtic o a un intent del pacient d'anorrear la personalitat del terapeuta, cosa que mai

no s'ha de consentir.

Aquest és un argument més per a concloure que si l'Anàlisi Existencial no compta amb el fenomen de la transferència i, en canvi, la Psicoanàlisi li dóna un paper tan fonamental, les diferències entre ambdós no són només respecte a la comprensió antropofilosòfica, sinó també de caire tècnic.

En aquest punt la postura de Rogers és clara i confirma, com també a bastament la nostra experiència personal, el caràcter circumstancial, d'accident, de la transferència: En efecte Rogers reconeix que, en el seu tipus de teràpia es produeixen segments de transferència que són, tanmateix, discontinus i lleugers. Mai no sorgeix una relació transferencial estructurada i dependent perquè el terapeuta no la busca i no manté una relació de superioritat i de distància programada davant del client.

En la mesura en que el terapeuta no interpreta, ni tracta la relació com transferencial, sinó real i actual es fa possible la contenció de l'explosió transferencial i la seva clarificació sobre les bases d'una relació interpersonal real en la que cadascú té una autonomia i una individualitat que es respecten i que interactuen lliurement.

L'exemple que reproduïm extret de la pròpia experiència de Carl Rogers (1951) és suficientment representatiu de l'aparició dels sentiments transferencials positius i negatius en graus molt intensos i del seu aconduïment i contenció.

Es tracta d'una pacient anomenada Miss Tir i tractada durant unes trenta entrevistes. En la novena Miss Tir s'ha tret l'abric abans d'entrar per por a que el terapeuta l'ajudés i ella s'hi girés i el besés:

T.- Vosté ha pensat que aquests sentiments la podien dur a besar-me si no es protegia d'ells.

C.- Bé, una altra raó per la qual m'he tret l'abric a fora és perquè vull ser dependent, però vull demostrar-li que no necessito ser-ho... (cap al final de l'entrevista) Mai no li he dit a una persona que és l'és

ser més meravellós que mai no he conegut, però a vosté sí que li dic. No és simplement sexe, és més que això.

T.- Vosté se sent molt lligada a mi.

... (desena entrevista, cap al final)

C.- Crec que emocionalment em moro de ganes de tenir relacions sexuals amb vosté, però no faig res al respecte. Desitjo tenir-les, però no m'atreveixo a demanar-li per por que sigui no-directiu.

T.- Sent aquesta horrible tensió i desitja tenir relacions amb mi.

C.- No podria vosté fer alguna cosa? Aquesta tensió és excessiva. M'alleugeriria. Pot donar-me una resposta directa. Crec que ens ajudaria els dos.

T.- La resposta seria, no. Puc comprendre el desesperada que pot estar, però jo no desitjaria fer-ho.

C.- Crec que això m'ajuda. Només quan estic transtornada estic així. Vosté és fort i em dóna forces.

Cal notar en aquesta resposta que Rogers no defuig la qüestió, ni la interpreta, ni la blasma, ni diu que no seria convenient. Simplement carrega amb la responsabilitat de la seva postura i diu que no desitja fer-ho.

En la duodècima entrevista, possiblement com reacció enge^llosida es mostra violenta i agressiva amb el seu terapeuta: després de dos minuts de silenci, diu, sense mirar-lo que desitjaria que no hagués nascut o que s'hagués mort.

C.- Vosté creu que el meu pare va fer coses dolentes amb mi, però no és veritat. Creu que no era un home bo, i en canvi ho era. Pensa que vull tenir una relació sexual amb vosté, però no vull.

T.- Vosté creu que jo represento tots els seus pensaments d'una manera absolutament equivocada.

- C.- Vosté creu que pot aconseguir que la gent vingui i li expliqui tot i que es pensin que els està ajudant, però no els ajudarà. Només vol fer-los sofrir.
- ... (cap al final de l'entrevista diu):
- C.- Sabia en l'oficina que m'havia d'alliberar d'això en alguna banda. Sentia que podia venir i explicar-li-ho. Sabia que em comprendria. No podia dir que m'odiava a mi mateixa. No m'ho podia dir. Aleshores vaig pensar en totes les coses horribles que podria dir-li a vosté per comptes de a mi mateixa.
- T.- Les coses que sentia vosté mateixa no se les podia dir, però si mes les podia dir a mi.
- C.- Em sembla que estem tocant a fons.

La transferència es denuncia i es destrueix per si mateixa, en la mesura en què, àdhuc si es tracta d'un material profund, el pacient comprova progressivament, sense veure's distorsionat per cap interpretació, que les seves actituds davant dels altres i les qualitats que els atribueix, poden residir en les seves pròpies percepcions. En no estar buscada per raons teòriques, ni alimentada per intervencions pràctiques, ni provocada per obligacions de lliure associació, la dependència no s'estructura desmesuradament, sinó que es projecta fins a la seva destrucció. Si el terapeuta no ofereix motius per a la seva fixació, la transferència pot quedar reduïda a un episodi, una llavor incipient que no arriba a fructificar.

D'una forma terminològica Rogers distingeix entre actituds transferencials i relació transferencial. Les primeres són sentiments sorgits durant la teràpia orientats envers el terapeuta, com, per exemple, l'amor i l'odi. La relació transferencial, en canvi, seria un vincle de profunda dependència establert entre pacient i terapeuta.

En la teràpia rogeriana s'admet l'aparició de sentiments i actituds transferencials envers el terapeuta, igual que en la

psicoanalítica. Però en la majoria dels casos no són tan forts com en la teràpia psicoanalítica i s'expliquen en virtut de la mateixa situació terapèutica sense haver de suposar d'altres esdeveniments de la infància. Els motius d'aquesta diferència entre una i altra tècnica rauen, per a Rogers, en el fet que la Psicoteràpia centrada en el client no utilitza la dependència del pacient com element derivat dels procediments d'avaluació o interpretació per part del terapeuta, sinó que li ofereix un clima de seguretat en el qual "el client pren consciència d'experiències que no havien estat acceptades abans anteriorment... Quan aquestes experiències s'organitzen en una relació significativa amb el self les actituds transferencials desapareixen" (1951)

Més endavant, però, el canvi "existencial" experimentat en la teoria i pràctica de Rogers el menarà a considerar la relació en els seus termes interpersonals, no tant impersonals com en la primera etapa, sinó en conceptes i sentiments "d'amor". El que diferenciarà doncs aquest amor de la transferència, no serà la neutralitat del terapeuta, sinó l'actua litat i autenticitat d'aquesta relació, la qual cosa en permet un tractament realista i no fantasmal.

En conseqüència el terapeuta no ha d'acceptar només la persona del client, sinó àdhuc estimar-la amb un amor càlid; així segons Rogers (1953):

"Un dels elements de la teràpia que hem arribat a reconèixer més recentment és a acceptar plenament i lliurement, sense temor, els sentiments positius d'una altra persona".

En la mesura en que els terapeutes ja no tenen temor als seus propis sentiments transferencials respecte al pacient, arriben a comprometre's afectivament en una relació emocional. El terapeuta arriba a experimentar amor pel pacient:

"A mesura que es va desenvolupant la teràpia els seus sentiments d'acceptació i de respecte al client tendeixen a convertir-se en quelcom de similar a l'admiració, quan es presència la lluita profunda i valent de la persona per a ésser ella mateixa. Crec que existeix dintre de la persona del terapeuta una experiència de la comunalitat -podríem dir-ne fraternitat- subjacent a tots els homes. Com resultat de la mateixa sent envers ell

una reacció afectiva, càlida i positiva" (Rogers, 1953).

Aquest amor és un sentiment profund, un eros més humà i profund que l'amor sexual o parental:

"És el simple sentiment humà que brolla en una persona envers una altra, sentiment encara més bàsic que el sexual o parental. Es un interès tal per ella que s'evita qualsevol desig d'interferir-se en el seu desenvolupament i d'utilitzar-la per a les pròpies finalitats. La satisfacció del terapeuta procedeix d'haver aconseguit alliberar el client perquè aquest pugui créixer a la seva manera" (Rogers, 1953).

No es tracta d'un amor possessiu i eròtic, sinó d'un amor incondicional, fonamentat en l'experiència profunda de la fraternitat humana. Per bé doncs que aquest tipus de relació afectiva, d'amor per a la persona del client pugui semblar de naturalesa transferencial convé no confondre'ls, almenys si es tracta de la transferència psicoanalítica.

Freqüentment tenim por a permetre'ns experimentar amb llibertat els sentiments positius envers un altre, per no veure'ns-hi atrapats. Per això ens defensem davant d'aquest perill creant relacions distanciades i impersonals. La distància entre el terapeuta i el pacient, la impersonalitat de la relació no s'adecuen ja a una vertadera relació interpersonal i per tant no es poden mantenir. No s'ha de plantejar la situació en termes de transferència i contratransferència, diu Rogers (1953) en el mateix text que comentem:

"El fenomen no és certament de transferència o contratransferència... la distinció fonamental rau en que aquest fenomen és mutu i proporcionat, mentre que la transferència i la contratransferència són fenòmens típicament unidireccionals i desproporcionats a la realitat de la situació".

La relació terapèutica ha de ser integrada, doncs, dintre del context més ampli d'una trobada existencial entre dues persones, és una trobada emocional plena entre dues persones distintes i lliures.

Si doncs, l'anàlisi de la transferència es considera el nu

cli de la Psicoanàlisi i la Psicoteràpia Existencial considera la relació terapèutica com una relació actual, amb un caire fonamental que no s'ha d'objectivar, sinó viure amb la màxima autenticitat, cal concloure que les diferències entre ambdues s'han de referir no solament a la teoria sinó també a la pràctica, no exclusivament al marc referencial o antropològic, sinó també als procediments tècnics: la relació no ha de ser interpretada, sinó viscuda.

Per a Martín-Santos (1964) els intents de transferència són inequívocament intents de seducció. Aquesta seducció té dos plànols: d'ells l'anàlisi ortodoxa només ha fet esment de l'objectal: la repetició de ço antic, la fixació libidinal en un nou objecte segons les pautes infantils. A nosaltres ens interessa remarcar l'altre plànol, que és molt més dedufble de la situació analítica. Car aquesta situació és irredue tiblement nova, el llaç transferencial analític té també quel com de nou. No és dedufble ni per via de sublimació dels esquemes de repetició. Que la transferència terapèutica és diferent hom ho pot deduir de la seva capacitat curativa. Els altres llaços transferencials que apareixen en la vida del neuròtic, en general, no el curen. Aquesta novetat ve caracteritzada pel fet que no es tracta de reinterpretar una relació paterno-filial: l'element pròpiament cognoscitiu de l'anàlisi és absolutament original de l'anàlisi. En aquest sentit hi podríem afegir el desig explícit o implícit de transformació dialèctica que acompanya una relació terapèutica com aital.

Després de totes aquestes consideracions sembla que podem deduir que en el cas que es presenti una vertadera transferència com accident d'una relació terapèutica existencial, caldrà veure-la com un element de l'estructura tematitzada del món del neuròtic.

Essent la neurosi una inflexió del conjunt de les relacions viscudes la relació terapèutica pot veure's sotmesa a aquesta distorsió. És probable que el pacient tracti d'estructurar la relació amb els mateixos esquemes, temes i distor-

sions cròniques que constitueixen el seu món de significacions: en aquest sentit la transferència té essencialment una significació funcional.

La transferència no és doncs, un comportament que reemplaça el record reprimat, sinó un comportament que forma part de l'existència tematitzada del pacient, al igual que els altres comportaments, percepcions i reaccions. És tracta, doncs, d'una tematització de la relació, d'un cas particular de la tematització del conjunt de l'existència. No es tracta d'una compulsió de repetir el mateix segment de comportament com en un ritual obsessiu, sinó d'integrar la situació terapèutica en el sistema de la neurosi.

La sensació de seguretat que es produeix en una situació terapèutica no ha de ser interpretada com una transferència, sinó que és una variable de qualsevol psicoteràpia. Alguns psicoanalistes ortodoxes l'aprofiten per a fer acceptar les interpretacions, la qual cosa és una forma d'abusar de la situació.

Sovint s'ha dit que la transferència era un fenomen inevitable propi de qualsevol psicoteràpia i que la Psicoanàlisi tenia l'avantatge d'analitzar-la. Les consideracions que hem menat, fins ara, ens porten en canvi a concloure que, més aviat, aquesta és un accident en la relació terapèutica, provocat per la mateixa interpretació, la majoria de vegades, que fa d'una situació real i autèntica en la qual es provoquen necessàriament uns sentiments que poden oscil·lar entre l'amor més apassionat i l'odi més profund una repetició de vivències arcaïques; però que, en cada cas, s'han de considerar com autèntics, reals i actuals.

2.3.3. L'ENTREVISTA

Tanmateix, però la relació terapèutica es dóna necessàriament en un marc assistencial concret i a través d'instruments de relació humana que, bàsicament, poden ser englobats sota el nom d'entrevista. Aquests paràmetres poden ser considerats com part de la facticitat de la relació terapèutica, però tot i així no deixen de tenir un abast i transcendència fonamentals per al significat de la relació mateixa.

És evident que enfrontar els propis problemes d'una forma sistemàtica, formal i periòdica amb un professional, com es fa habitualment en una teràpia, tant si és de forma individual com col·lectiva, presuposa una certa tècnica o standartització dels procediments formals.

Ací ens referim prioritàriament a les tècniques de relació terapèutica individual, car és on el psicoterapeuta té un paper fonamental en la relació, on aquesta és dual i mutual o recíproca, mentre que en la psicoteràpia de grup, des del punt de vista existencial, el paper del psicoterapeuta o bé quasi desapareix, en tornar-se un participant més de la dinàmica o bé es limita a un paper de facilitador no-directiu (Rogers). Altrament el terapeuta assumeix un rol interpretatiu, de director d'escena, que per la seva agressivitat no li escau a la psicoteràpia existencial (psicodrama, Gestalt, etc.).

Ens limitem, doncs, expressament a les relacions terapèutiques establertes sobre les bases de la relació "professional" que és, per descomptat, la més freqüent a tot el món occidental i en la qual es dóna, per suposat, que la relació terapeuta pacient o client, és asimètrica.

La raó d'aquesta assimetria rau en la demanda d'un ajut professional respecte a una problemàtica pròpia que convenim en anomenar psicològica i que justifica la funció social del psicòleg o psicoterapeuta. Que aquest ajut el pot donar un

amic, una veïna de l'escala o el rector de la parròquia, no ho dubtem ni ho posem en qüestió. Simplement nosaltres ens referim exclusivament a la relació terapèutica professional que està socialment sancionada per les lleis i els estatuts corresponents, que per tant es correspon amb unes exigències d'ètica professional.

Tanmateix, però, el menysteniment d'aquesta dimensió professional ha portat, en molts casos al desballestament de les experiències antipsiquiàtriques i en d'altres a l'estricta politització de l'acció terapèutica.

És en aquest marc professional on contemplem l'entrevista com una tècnica específica i formalment estructurada, que la diferencia d'altres formes possibles d'acció terapèutica.

La tècnica d'entrevista rogeriana

Si és cert que qualsevol intervenció (verbal o no-verbal) per part del terapeuta és inevitablement inductora d'un comportament o d'una reacció emocional, es tracta de determinar exactament quin tipus de intervenció cal menar per tal d'induir allò que el terapeuta vol induir: la unificació de la persona, la integració i la congruència, l'autopossessió i l'autodeterminació.

La intervenció que afavoreix la iniciativa, la espontaneïtat, l'acceptació i l'autocomprensió és no directiva i empàtica. Aquesta orientació elimina les intervencions que revelen actituds:

a) d'avaluació i judici moral positiu o negatiu, que indueixen culpabilització, inhibició, revolta interior o recerca d'aprovació.

b) d'interpretació (traducció a un altre codi, desplaçament de l'essencial) que indueixen a sentiments d'incomprensió, frustració, resistència o negació.

c) d'explicació: (referència a unes connexions causals o

a mecanismes) les quals afavoreixen l'intel·lectualització per comptes de l'alliberació.

d) de recolzament afectiu: (paternalisme, consol, companyonia, encoratjament), que indueixen a infantilització, dependència i transferència.

e) d'investigació: els interrogatoris generen dependència, sentiment d'inferioritat i de ser controlat amb les defenses corresponents: (simulació, engany, etc.).

En front d'aquestes actituds directives, l'actitud empàtica o no-directiva s'expressa:

1. per la facilitació: facilitar vol dir crear un corrent comunicatiu de base no-verbal en el qual sigui possible la lliure expressió del pacient. Entre les condicions per a crear aquest corrent comunicatiu podem enumerar les següents:

- a) l'actitud respectuosa i acollidora, de persona a persona; cal que l'assimetria sigui limitada estrictament a la relació professional, en el demás, inclús els detalls decoratius, alçada de les cadires, distribució en l'espai, la relació ha de ser plenament simètrica.
- b) el silenci atent: no es tracta de l'atenció flotant del psicoanalista emmarcada en uns paràmetres de significació apriorística, sinó d'un escoltar actiu, interessat, que expressa un esforç per entendre realment i comprendre.
- c) la mímica de comprensió: lleugeres i quasi imperceptibles expressions i actituds corporals, mímiques facials, etc. tradueixen el nostre vertader interès pel pacient i l'encoratgen a seguir parlant. Són la materialització de l'empatia.

2. per la reformulació: Rogers (1962-d) ha demostrat a bastament que la reformulació no solament aporta al client la certesa que és comprès, sinó que possibilita la comprensió

autèntica per part del terapeuta i provoca el canvi terapèutic. Rogers (1962-d) en distingeix quatre formes:

- a) la reformulació-reflex: eco de les expressions del client amb les seves paraules textuais o similars. No es pot abusar d'aquesta fórmula, sinó utilitzar-la esporàdicament, car la repetició sistemàtica podria semblar psitacisme i produiria una reacció molt ambigua en el client, que podria arribar a pensar que hom es burla d'ell, que s'ha trobat amb un rellotge de repetició.
- b) la reformulació-síntesi: resum d'allò que és essencial per al client car qualsevol desplaçament risca d'esdevenir una interpretació.
- c) la reformulació per inversió figura-fons: expressió del negatiu fotogràfic d'allò que ha estat referit no més en positiu, il·luminació del fons destacant-lo com figura.
- d) la reformulació elucidació: consistent en formular el que ha estat clarament viscut pel client però confusament expressat per ell.

Les característiques de la reformulació eficaç han estat precisades per Rogers (1962-d). La intervenció ha de ser:

- a) un acolliment incondicional i no una iniciativa del terapeuta.
- b) centrada sobre les vivències del client i no sobre els fets.
- c) centrada sobre la persona, no sobre el problema.
- d) respectuosa de la persona del client i no desitjosa de lluitament interpretatiu del terapeuta.

Aquests criteris s'han de traduir en l'estil i la forma gramatical de la intervenció terapèutica.

No cal oblidar mai que l'única prova de la validesa d'una reformulació comprensiva és l'acord del client sobre el contingut de la intervenció terapèutica. Amb això es garanteix la descoberta progressiva del món de significacions que es vol comprendre, es crea el clima de seguretat i de comprensió em-

pàtica, es transforma radicalment el problema de la transfe-rència tot suprimint la resistència i clarificant la relació. D'aquesta manera la teràpia esdevé una copresència, una tasca entre dos, així com una experiència única i sana per al pa-cient.

Aquesta tècnica rogeriana tradueix perfectament el mètode fenomenològic propugnat per a l'anàlisi existencial. Binswan-ger deia en el Congrés Internacional de Psicoteràpia de Barce-lona (1958-a):

"l'anàlisi existencial vol mostrar la cosa en qües-tió a partir d'ella mateixa, sense cap construcció teòrica que li sigui aliena"

i més endavant:

"ço que és realment visible en el fenomen és això: per comptes de transformar-lo interpretant-lo, el pren tal com és, com ve donat i el descriu lleial-ment".

No ens hem extès en l'anàlisi d'aquesta tècnica rogeriana perquè ja és suficientment coneguda i àmpliament tractada, amb abundància d'exemples i casos en la majoria d'obres de Rogers i, particularment, en l'obra conjunta amb Marian Kinget: "Psy-chothérapie et relations humaines: théorie et pratique de la thérapie non directive" (1962-d) on es fa una sistematització didàctica prou eficaç.

La incorporació de la tècnica rogeriana a la concepció ana-lítico-existencial constitueix, sens dubte, una de les aporta-cions més fecundes i operatives que hom podia desitjar, a la vegada que la concepció antropològica existencial esdevé la base i el marc teòric més vàlid per a la concepció rogeriana, talment com el mateix Rogers (1959c) no s'està de dir-ho públi-cament.

Entrevista fenomenològica-existencial

La tècnica rogeriana no exhaureix, però, totes les possi-bilitats de la Psicoteràpia Existencial. Podríem dir que aquella constitueix la base de qualsevol relació existencial, de la comprensió empàtica i de la movilització emotiva envers

la guarició a través de l'acceptació incondicional. Però no esgota totes les capacitats del mètode analític-existencial, com per exemple les del mètode progressiu-regressiu.

En la nostra experiència clínica ens hem trobat sovint amb casos, singularment amb aquells que ens han vingut classificats psiquiàtricament com "esquizofrèncics", en els que la resposta reflex ha sigut molt positiva durant els primers temps, però que posteriorment ha esdevingut insuficient, mai, cal reconèixer-ho, perjudicial perquè topava amb el sistema de recurrència del subjecte. En aquests casos per promoure un avenç ha estat necessari recórrer a altres tipus de resposta més elaborats, que han facilitat la presa de consciència de la persona i la resolució dialèctica, a la vegada que han alliberat la persona de la sensació d'insolubilitat dels seus problemes.

Rogers diu encertadament que s'ha de centrar l'atenció sobre el sentiment, més que no pas sobre el problema; però quan el sentiment no varia, vol dir que està sobredeterminat pel problema. En aquests casos el problema ha de ser analitzat en la seva estructura car manta vegada la persona n'és víctima per una manca de coneixement o anàlisi de la situació. No es tracta doncs d'una interpretació dels sentiments de la persona en registres que objectiven la persona. És qüestió, pel contrari, d'objectivar la situació, no la persona.

Aquest aspecte és desconegut en el sistema de Rogers i creiem que constitueix el seu taló d'Aquilles, una limitació innecessària que no està en contradicció amb cap de les actituds fonamentals del terapeuta rogerià i que a la vegada li permet una operativitat molt més gran i eficaç, si ens és permès de parlar en aquests termes.

Utilitzant la terminologia rogeriana podríem parlar de dos sistemes més de reformulació que els codificarem e) i f) per tal de situar-los en continuïtat lògica als enunciats per Rogers: la reformulació explícitació i la formulació de la lògica estructural.

La reformulació-reflex és insuficient, per bé que té la

virtut de centrar l'atenció del terapeuta i de recolzar el pacient en el seu esforç d'expressió. El terapeuta actua com un mirall que reflecteix una imatge que no pot deixar de ser reconeguda pel subjecte. Per l'empatia el client se sent acceptat, tal com és, situació que el porta a aprendre una nova forma de relació.

La reformulació-síntesi permet fonamentalment el mateix procés car substancialment és un resum de moltes respostes-reflex possibles que operativament es condensen.

La reformulació per inversió figura-fons té un efecte de xoc per al pacient en reflectir els aspectes que no havien estat ressaltats en l'exposició expressiva del client, la qual cosa el mena a reflexionar més contrastadament sobre els seus sentiments. Només té interès en casos en que l'expressió rígida del sentiment tradueix una vivència parcial d'un contingut emotiu més ampli i si està adreçada a facilitar-ne l'expressió.

Un exemple de l'obra conjunta de Rogers i Marian Kinget (1962):

P.- La ciutat on visc és un vertader forat. Entre els cent mil habitants que té, aproximadament, no n'hi deu haver quatre o cinc amb els qui es pugui tenir una conversa simplement intelligent. I pensí que no dic pas una conversa interessant, sinó només intelligent.

T.- En alguns aspectes com... el de la intelligència... vosté es troba pràcticament sol a la ciutat.

I un altre cas on s'inverteix totalment la figura i el fons: (pacient extranger, terapeuta d'origen també extranger)

P.- D'acord, les dones americanes potser són les més gues pes del món... És una qüestió de gustos. És cuiden molt, s'ha de reconéixer, però no tenen cap mena de

personalitat. Són caps buits. És difícil ser amiga d'elles. No tenen res que donar com companyes... En aquest sentit quasi fan llàstima.

T.- Vosté considera que té sort de no ser americana.

La reformulació-elucidació, tot posant de manifest sentiments i actituds que no es deriven directament de les paraules del subjecte sinó que poden deduir-se de la comunicació o del seu context s'acosta més a la interpretació. No és una interpretació perquè no es fa en funció d'un codi apriorístic i no es manté al marge de l'acceptació del subjecte, car està bàsicament sotmès al seu consentiment. Com tampoc no s'utilitza aquest procediment fins tenir una informació suficientment adequada.

El següent fragment, extret de la mateixa obra, resulta prou significatiu:

P.- ...li asseguro que compadeixo aquesta persona... Una persona tant cega respecte les seves responsabilitats (el seu cap que impedeix el seu ascens professional) i la justícia més elemental, és digna de compassió. Però no m'en aniré. No, això, no. No té autoritat per despedir-me. I la Companyia em necessita... Sé que algun dia s'en penedirà de la seva conducta amb mi.

T.- ...la perspectiva de veure un dia que s'en penedirà és una raó suficient per soportar les proves i sacrificis de les quals es queixa... Val a dir que aquests sacrificis s'els imposa vosté mateix, tant com ell.

P.- Això mateix!

Marian Kinget (cfr. Rogers 1962-d) conclou que si bé aquests tipus de respostes resulten atractives pel seu caire intel·lectual, el valor terapèutic d'una resposta tendeix a ser inversament proporcional al seu valor intel·lectual. En definitiva, segons ella, la resposta privilegiada del terapeuta ro-

gerià és el reflex simple, la reiteració. Aquest tipus de resposta, diu ella, "representa l'expressió més pura dels principis d'empatia i de consideració positiva incondicional que fonamenten aquesta teràpia".

Sense sortir, però de l'enfocament fenomenològic poden ser encara possibles els dos tipus de reformulació que hem anomenat, la reformulació-explicitació i la formulació de la lògica estructural:

- e) la reformulació-explicitació, pretèn formular el significat implícit en el sentit fenomenològic, segons el contingut manifest en els seus presupostos de significació.

No hi ha dubte que aquest és un sistema per extreure els temes dominants que configuren l'estructura de la relació persona-món. El cas d'excentricitat analitzat per Binswanger, en que un pare regala per Nadal un taüt a la seva filla malalta de càncer, n'és un exemple frapant. El tema amb el que aquesta persona percep la realitat és el de l'adequació, però una adequació vista en una relació no dialèctica amb els altres ni amb la situació. En un diàleg terapèutic hauria sigut possible una reformulació-explicitació en aquests termes:

- "Vosté volia, sens dubte, fer l'obsequi més apropiat per a la malaltia de la seva filla".

- f) la formulació de la lògica estructural: si hom admet que l'univers de significacions subjectives és com un sistema dotat d'una organització interna, amb la seva lògica pròpia, esdevé possible, sense deixar el camp de significacions viscudes veure o fer veure les connexions antecedents o les conseqüències subsegüents d'un conjunt que ja ha estat comprès.

No es pot arribar a aquest punt sense una estructuració sistemàtica de tots els elements viscuts i sentits pel subjecte, la qual cosa demana una atenció estricta a les analo

gies perceptives, semàntiques, afectives, situacionals i comportamentals. L'analogia és precisament la relació dels fenòmens de la mateixa estructura, l'expressió de la constant formal a través de la varietat dels continguts. La qual cosa demana una correlació constant de tots els elements.

Seguint amb l'exemple anterior hom podria concloure, després de tenir evidència de la forma d'actuar del subjecte que aquest sempre busca l'adequació a les coses, menystenint les persones. Aquesta elucidació pot ser formulada de la següent manera:

T.- "Vosté pensa que la forma més apropiada d'actuar és adequant-se a la naturalesa de les coses".

P.- "Sí, evidentment. No és el més lògic?".

T.- "Vosté ho troba el més lògic".

P.- "És clar. El mal està en que les altres persones no pensen igual o no ho accepten així. D'ací sorgeixen els conflictes".

T.- "Es a dir que els conflictes els té amb les persones; elles no miren l'adequació objectiva, sinó les seves expectatives subjectives i és ací on sovint entren en conflicte".

P.- "Això mateix".

(La conclusió lògica és que si no vol entrar en conflicte ha d'aprendre a tenir presents les expectatives dels altres).

Aquesta mena de possible i probable diàleg amb el pacient de Binswanger és plenament rogerià i, tanmateix porta a l'anàlisi de l'estructura de relacions, a la vegada que a la descoberta dels temes i de l'estructuració categorial del món del pacient.

En aquest cas, evidentment, el que haurà de canviar és la forma de percepció del pacient, car aquesta és fragmentària, adialèctica i no té present la totalitat de la situació.

Però en d'altres casos no n'hi haurà prou amb un canvi de percepció, sinó que aquest no serà possible sense una modificació efectiva del medi. El centrament rogerià en la persona risca d'oblidar, en efecte, la base del pensament existencial

que és la unitat ésser-món, la qual és existencialment dialèctica. D'ací que centrar-nos exclusivament en la persona descurant la facticitat de la situació ens pot portar a perdre de vista la totalitat.

El principi que la percepció configura la conducta i les reaccions emotives que Rogers pren de la Gestalt és cert, però oblida el poder modificador de la persona respecte el seu entorn i el condicionament fàctic d'aquest. En atendre només o fonamentalment als continguts emotius o sentits, s'oblitera l'acció.

El que habitualment anomenem neurosi es caracteritza per una manca de domini de la situació, per una incapacitat d'autodeterminar-se producte d'una supeditació als condicionants exteriors que anul·len totalment o quasi la capacitat de decisió de la persona. En aquests casos no en tenim prou amb comprendre la persona o reflectir els seus sentiments; cal analitzar l'estructura objectiva en la que es troba la persona i facilitar el coneixement dels elements i sistemes que estructuren la realitat inter-personal.

Quan el problema és estructural, el conflicte esdevé insoluble a no ser que es produeixin canvis objectius o el subjecte acabi resignant-se. La resignació no és, evidentment, una guarició. Tampoc no ho és un canvi exterior que s'esdevé de forma fortuïta o aliena a l'acció del pacient. Però sí que ho és en la mesura en que els canvis són promoguts per la persona o és ella mateixa la que canvia la seva situació en l'estructura.

L'èxit d'una psicoteràpia no pot ser mesurat per unes modificacions de l'entorn (canvi de vivenda, de treball, d'activitat, etc.) sinó per l'adopció de mesures autònomes, actituds d'independència i augment de llibertat i autodeterminació, però sovint aquestes no es poden donar de forma autèntica, si no comporten una transformació buscada i volguda de la realitat. En aquest sentit té valor tot el que hem dit a propòsit de la resolució dialèctica.

En referir-nos a la tècnica d'entrevista és evident que no és intenció nostra descriure amb tot detall els processos de

comunicació verbal o no-verbal. Tanmateix aquest és un tema també transcendental: tot el que hem dit de l'empatia i l'acceptació incondicional, com de la relació transferencial són formes de comunicació fonamentalment no-verbals o almenys no explicitades verbalment, corresponen a l'actitud i a la mímica gestual, al llenguatge del cos (raó per la qual és important d'estar cara a cara), factors que subratllen l'autenticitat de l'actitud del terapeuta, com també, a la inversa, les actituds i postures gestuals del pacient.

Dintre de l'Anàlisi Existencial són tots ells signes importants carregats de significació, però no han de ser analitzats aïlladament, car moltes vegades expressen actituds defensives o receloses que no és bo de destacar en un primer moment, per la raó que no són integrables en el sistema total, i un principi general és que la resolució de qualsevol problema de mana no la resolució d'un aspecte parcial, sinó la convariació de la totalitat del sistema.

Fixar l'atenció en aquestes manifestacions gestuals manta vegada involuntàries i no-conscients per part del pacient, com es fa sovint en algunes teràpies del Moviment de Potencial Humà (lectures corporals), portaria a un enfrontament, a un sentiment d'estar observat i vigilat, escorcollat. Igualment, la insistència en l'"ara i ací" pròpia d'algunes fòrmules terapèutiques, principalment la Gestalt, pot derivar vers una parcialització de la totalitat, contrària a les finalitats de la Psicoteràpia Existencial. Generalment l'enfrontament amb l'ara i ací, el "adonar-se'n" és excessivament brusc i pot ser experimentat d'una forma agressiva.

Ens hem volgut limitar a descriure les tècniques formals de l'entrevista i pràcticament no es poden precisar o materialitzar més perquè la praxi psicoterapèutica quedaria limitada en la seva llibertat que és consubstancial a la trobada que presuposa la relació terapèutica. Ací també val allò de St. Agustí: "Ama et fac quod vis".

Estem d'acord amb Sullivan (1954) que l'observació objectiva no existeix, sinó que és participant. Sullivan entén, però la finalitat de la relació terapèutica com interpretació mútua:

"D'aquesta forma, tothom qui va al consultori del psiquiatra està sempre molt ocupat interpretant l'entrevistador, mentre que aquest l'està interpretant a ell. Existeix una probabilitat petita que l'entrevistador interpreti correctament, però encara són més minses les que l'entrevistat interpreti correctament l'entrevistador, car aquest no està ocupat en res que s'assembli a una persona, les característiques estables de la qual serien pertinents a l'entrevista: està ocupat en ser un expert en determinar quines són les característiques duradores de l'entrevistat. Les característiques estables de l'entrevistador poden interferir fins a cert punt en la seva habilitat de pèrit per a obtenir una idea de l'entrevistat prou digna de confiança. Fins a aquest punt l'entrevistador s'està destorbant ell mateix".

Reconeix Sullivan (1954) que l'entrevistador no ha de ser un ésser hieràtic ni impenetrable, sinó humà i que per tant les seves reaccions emotives no es poden amagar per medi de senyals tòniques, gestuals o inclús verbals, però que aquestes sempre estan sotmeses a la interpretació de l'analitzat.

La diferència fonamental entre l'actitud de Sullivan i la de Rogers que considerem representativa de la relació existència rau en el fet que Sullivan intenta obtenir una informació sobre els fets (malgrat que desconfia explícitament de la memòria objectiva de la gent) i aleshores es veu abocat a un interrogatori per al qual desenvolupa tota una tècnica subtil i quasi programada que va des de l'educació dels hàbits higiènics, fins als hàbits alimentaris, l'ús o abús de l'alcohol, les diversions o la història vocacional; investigació que ve agravada, en el seu cas, pel fet de tractar conjuntament l'entrevista psicoterapèutica amb la de selecció de personal, com també el fet que la seva concepció implícita de la salut és, en el fons, la de l'adaptació social.

L'entrevista psicoterapèutica d'orientació existencial està orientada a la comprensió, no a la interpretació; als sen-

timents, no als fets; a les estructures, no a les causes; a la significació, no al simbolisme; a la persona, no a la conducta; d'ací que l'anàlisi fenomenològic tingui com finalitat entendre, no explicar i el tipus d'entrevista que permet aquesta anàlisi, sobre un fons de comunicació empàtica que la mateixa entrevista contribueix a fomentar, és l'entrevista centrada en la persona que suara hem anat describint.

Respecte a la llibertat i normativa terapèutica

L'entrevista existencial presuposa sempre un respecte a la llibertat de l'altre que no pot ser només una qüestió de principis, sinó també de praxi aplicada: llibertat vol dir no només abstenir-se d'interrogatoris, suggestions, orientacions o pautes de conducta, sinó també deixar la iniciativa al pacient en la conducció de l'entrevista en tant que és ell qui està fent un intent de recórrer un procés: és evident que, en molts casos, principalment amb esquizofrènics, com el mateix Rogers ha observat, el terapeuta ha de ser més actiu, però mantenint sempre els mateixos objectius: es tracta, en aquests casos, de facilitar la comunicació, no de forçar-la, d'expressar l'empatia el més vivament possible.

Tot això, naturalment implica qüestions relatives al marc assistencial, tant en el seu aspecte material com relacional, que tractarem en el paràgraf següent.

Hem expressat fins ara les bases per a un procediment que respecti la relació existencial, a la vegada que es limiti a una dimensió professional. D'ací el caire d'entrevista o sessió terapèutica: amb un horari, una freqüència, periodicitat, emmarcament exterior, topografia, procediment, sistema de financiació, etc., bàsicament constants i definits.

Això no vol dir, en canvi, que hi hagi d'haver unes "regles" de l'anàlisi en el sentit que involucrin el contingut de l'anàlisi tal com, per exemple, les establia el mateix Freud. Entre elles podem enumerar la de dir el que es pensa i se sent, sense seleccionar res ni ometre res del que passi pel cap, per més que resulti desagradable el comunicar-ho o

sembli ridícul, inoportú o mancat d'interès.

No és que aquesta regla limiti la llibertat de l'individu, el que la limita és el caire condicionant que té com regla i que presuposa una actitud "educadora" del terapeuta. La regla, com condició de l'objecte de la teràpia limita estúpida-ment una espontaneïtat del pacient que es tracta d'afavorir. Si la iniciativa del pacient és la d'iniciar un tractament és absurd de forçar-lo a comunicar les coses sense restriccions. La persona comunicarà el que vulgui en la mesura que experi-menti una comprensió empàtica i allò que no comunicarà serà o bé perquè no té significat per a ell -i aleshores de res no serviria esbinar-ho- o bé perquè la manca de comprensió empàtica el porta a encobrir la seva autenticitat.

Igualment hem de remarcar la inutilitat i inconveniència o contraindicació de les prohibicions explícites d'atacar físicament el terapeuta o trencar-li els mobles o la de tirar-se per la finestra. A part que aquestes prohibicions intro- dueixen una dimensió autoritària totalment perjudicial en la dimensió asimètrica de la relació terapèutica professional, en ocasions actuen com a incitadors suggestius a l'acció. Si arriba el pacient a voler-se matar el que haurà de fer el te- rapeuta és intentar comprendre (no interpretar) i impedir-ho amb totes les seves forces, si mal no convé, físicament, en- cara que sigui en una lluita cos a cos, la qual cosa voldrà dir que li interessa realment la seva persona i no només els seus diners.

És igualment absurd, al nostre entendre, de dir al pacient que té "la iniciativa absoluta, que té dret a interrompre el terapeuta, de començar per allà on vulgui, que cal que sigui absolutament sincer". Totes aquestes coses es fan, no es diuen: la iniciativa se li dóna de facto, no de iure, la qual cosa no faria més que reforçar l'assimetria autoritària que no té cap sentit i que perjudica l'autèntica comunicació.

Les úniques normes que són acceptables i imprescindibles són les que fan referència a les condicions materials de l'en- trevista, les que possibiliten la trobada i que s'accepten de mutu acord, dintre del marc d'una relació professional: lloc, hora, durada, freqüència, sistema i forma de finançament. En

el ben entès que aquesta mena de contracte indefinit pot ser sempre lliurement rescindit per qualsevol de les parts de forma unilateral.

El pacient actuarà d'acord amb el marge d'operativitat que nosaltres li deixarem: és per això, tornem-ho a repetir, que la "tècnica" rogeriana de relació ens sembla la més ben analitzada i sistematitzada per a assolir la finalitat que es proposa l'entrevista: la comunicació autèntica i profunda. Les deficiències de la praxi rogeriana, referents a la manca d'un marc teòric de comprensió antropològica i a l'absència d'una metodologia analítica per fer comprensible el món humà, personal del malalt, creiem que queden suficientment compensades en la Psicoteràpia Existencial pel que hem dit en els apartats anteriors corresponents, de forma que mútuament es complementen.

En efecte, les intervencions del terapeuta no són només mímica no verbal d'encoratjament de l'expressió lliure en un clima d'acolliment total, no són només (per bé que constitueixin quantitativament la part més important) reformulacions, sinó que, en moments essencials, són formulacions per a explicitar estructures de significació que manifesten un tipus de tematització de ço viscut, que si són reconegudes com vertaderes pel pacient no provoquen resistència, sinó ben al contrari una nova percepció (insight), una consciència reflexiva i modificadora de la seva actitud actual.

És per això que la Psicoteràpia de Rogers va canviar de nom: d'una definició negativa com psicoteràpia no-directiva, va passar a anomenar-se psicoteràpia centrada en el client o de persona a persona, car el psicoterapeuta no s'adreça al descobriment d'uns traumes, ni a la il·luminació d'un inconscient, ni a cap manipulació d'un objecte, sinó al tracte, la relació i la comprensió d'una persona.

Hom ha dit que les millors anàlisis són aquelles en les que el terapeuta es limita a escoltar (cfr. Nacht, 1971). Rogers ha demostrat que no n'hi ha prou amb escoltar, sinó que cal transmetre algun tipus de resposta de forma que la comunicació sigui plena i bilateral: moltes vegades la resposta no cal que sigui un reflex del que el pacient diu, sinó una

forma d'assentiment comprensiu: n'hi ha prou amb un moviment de cap, una exclamació, un mormol sonor.

En el silenci, no hi ha dubte, també hi ha comunicació, però cal defugir de les mitificacions del silenci: el silenci és el fons sobre el que la comunicació verbal o no-verbal esdevé més significativa, però un silenci absolut, o quasi, és mutisme, tancament, autisme. Cal respectar els silencis: formen part del ritme i de l'expressivitat musical, però el diàleg és la melodia.

A través del llenguatge, com diu Heidegger, es manifesta, habita l'ésser. No en debades al coneixement, en la tradició grega, s'hi arriba a través del diàleg (Sòcrates, Plató). És cert que estem pensant contínuament, en la cultura occidental de base judaica i grega, en la Paraula: el Logos o el Verb eren en un principi. Un mestre de Zen probablement ens donaria un cop de canya al cap volent dir que calléssim, que no penséssim o no volguéssim saber.

La Psicoteràpia Existencial, en canvi, és la conseqüència psicològica d'una antropologia derivada de l'anàlisi de l'home històric, que es caracteritza per la presa de consciència com subjecte pensant (Descartes) i agent (Marx), val a dir com ésser radicalment lliure (Sartre) i és a aquest home al que ens adrecem.

2.3.4. EL MARC ASSISTENCIAL

És evident que una relació terapèutica professional només es pot desenvolupar en certes condicions materials: lloc, espai, temps, institució, intercanvis econòmics.

El principi fonamental que, en qualsevol cas s'ha de salvar, al nostre entendre, és el de la llibertat i responsabilitat del pacient. És per això que la psicoteràpia de Rogers substituï la paraula "pacient" per client, tot volent donar a entendre la iniciativa lliure i responsable de la persona sotmesa a teràpia, apart de la crítica implícita del concepte de malaltia mental i de l'orientació positiva envers el creixement, la creativitat i l'autorrealització.

Les institucions manicomials

D'aquests condicionaments materials cal remarcar, per tant, aquells que d'una forma més clara entren en conflicte amb la llibertat i la responsabilitat humanes: ens referim al problema de l'assistència institucionalitzada. Aquest ha estat el camp de batalla de l'Antipsiquiatria i recentment comença a ser assumit per les forces més conservadores de la psiquiatria. Cal desmuntar els manicomis que han estat factors de repressió, confinament i marginació dels indesitjables socials o familiars, utilitzats a vegades com a mitjans per a finalitats inconfessables (expropiacions, expolis, etc.) i factors de cronificació i iatrització.

El Dr. Obiols havia expressat la seva oposició a les institucions manicomials en una entrevista que el diari "Avui" (19-VII-1980) reproduïa amb motiu de la seva mort:

"Els manicomis han de desaparèixer, perquè són el producte d'una mala assistència psiquiàtrica. Aquestes institucions han exercit una influència nefasta

sobre el malalt que entra allí en una fase aguda. Si adoptéssim l'esperit de fer la psiquiatria ambulatoria planificada i una assistència racional i correcta, es podria acabar amb la necessitat d'aquests grans magatzems de malalts crònics"(1977).

Ara bé, l'ambivalència de l'oposició als instituts psiquiàtrics per si mateixos ha portat entre altres causes a una reabsorció del moviment antipsiquiàtric per part de la psiquiatria oficial. Per a uns cal substituir el manicomi per l'ambulatori (Dr. Obiols), per a d'altres no es pot parlar de malaltia mental (Szasz) o s'ha de suprimir simplement la psiquiatria (Cooper) o, per contra, s'ha de fer una psiquiatria crítica (Jervis).

Recentment Cooper (1978) ha encunyat l'expressió "no-psiquiatria":

"Quan a principis dels anys 60 en el decurs de varies polèmiques a Anglaterra vaig presentar finalment el desafortunat terme d'antipsiquiatria no hi havia cap mena de consciència col·lectiva de la necessitat d'una implicació política... Existeix una dialèctica que va de la psiquiatria, passant per l'antipsiquiatria fins a la no-psiquiatria (o l'abolició de tots els mètodes psicotecnològics de vigilància i control). El desenvolupament d'aquesta dialèctica és inseparable del desenvolupament de la lluita de classes".

Cooper (1978) reconeix, però que la dialèctica psiquiatria, antipsiquiatria, no-psiquiatria no segueix la revolució política sinó la social. Ara bé, ací rau una altra ambigüitat que, naturalment, no és el moment d'aprofundir, sinó només d'apuntar: com farem la revolució social sense fer la revolució política?

La societat psiquiatritzada

El mateix Freud (1919a) va parlar d'un futur en què la demanda de l'aplicació a gran escala de la terapèutica psicoanalítica obligaria a fer aleacions entre l'or pur de l'anàlisi i el coure de la suggestió directa. D'aquesta forma es posaria en pràctica una psicoteràpia per al poble, que seria apro

piada per a tractar una considerable massa de població. Però el que la població necessita és llibertat política, econòmica o social, no la llibertat psicoanalítica. Aquesta és una tasca que només es pot aconseguir a nivell personal.

L'autonomia sempre serà positiva per al sistema psíquic o per a l'equilibri de la personalitat, així com a l'inrevés l'heteronomia sempre serà una mutilació de la persona.

La finalitat de la psicoteràpia és ajudar la persona a assolir la seva autonomia psicològica. La psiquiatriització del malestar social o de la dissidència política és un encobriment anti-revolucionari de la injustícia objectiva.

L'antipsiquiatria italiana va néixer de la il·lusió que retornant a la societat els seus detritus aquesta reaccionaria i es transformaria, amb la qual cosa d'una manera conscient o involuntària s'estava utilitzant el "pacient psiquiàtric" com revulsiu social, trepitjant una vegada més i des de la banda oposada, la dignitat humana. Però aquesta finalitat política o social no s'ha esdevingut. Cap organisme torna a reciclar els seus propis detritus.

La tendència predominant a nivell internacional en l'actualitat és la de neutralitzar les desferres humanes en els seus punts d'origen evitant que s'acumulin en els manicomis, utilitzant dosis massives de psicofàrmacs administrats en els centres de salut o els ambulatoris dels barris.

Mentre tant es continua debatent les categories nosològiques de les malalties mentals. Podem estar d'acord en que la malaltia mental ni tan sols existeix, però el que no podem negar és que existeix el sofriment, la sensació d'alienació, la pèrdua d'identitat, la manca d'autonomia personal, l'angoixa incontrolable: fenòmens que són experimentats o sentits subjectivament com experiències psicològiques i que són el motiu de sol·licitar un ajut psicològic o psicoterapèutic.

Cooper (1978) reconeix que hi ha sofriment en la bogeria psiquiatriitzada, però que aquest sofriment és imposat per la intervenció de tècniques tant familiars com psiquiàtriques:

"Un cop més, diu, no hi ha problemes personals, si nó només problemes polítics... Un hom no pot trobar la seva llibertat, llibertat que sigui autènti

ca, sense trobar-la amb els altres... Per això seria millor eliminar la paraula teràpia a causa de les seves connotacions mèdico-tècniques... La teràpia només té sentit si implica una educació política que comporta, alhora, una explosió en l'absurd de tota la problemàtica plantejada a ni vell personal".

El discurs de Cooper és radicalment revolucionari i apocalíptic i des d'aquest punt de vista té raó. Ara bé, aquesta postura respon a una situació d'emergència col·lectiva i no podem interpretar l'existència com una situació d'emergència continuada: és cert que en determinats moments la llibertat d'un passa per la llibertat dels altres, però això respon a situacions col·lectives. Tanmateix les situacions o problemes individuals continuen existint i no poden ser ignorats o bes cantats.

Hi ha un sofriment provocat per la psiquiatrització, però també n'hi ha un altre provocat per la culpabilitat o fracàs existencial que busca una superació.

És a aquestes demandes a les que el psicòleg ha de donar resposta o satisfacció des d'un punt de vista professional, sense que això s'oposi o es contradigui amb la seva lluita personal ciutadana per millorar (val a dir suprimir) les condicions objectives de les relacions de poder. Ens semblaria però una altra violència, abús de poder i alienació utilitzar el pacient per a una lluita partidista o política, menada o dirigida, en última instància, per la mateixa persona del psicòleg, el qual, evidentment no està contribuint, amb això, a una assumpció de la pròpia autonomia del pacient.

Que la teràpia emboqui en la revolució no és una condició del seu èxit: la teràpia ha de portar a l'autonomia. Les decisions sobre què s'ha de fer pertanyen al pacient! El que és alliberador és desfer-se de l'opressió. Però hi ha dues formes de desfer-se'n: l'una és liquidant físicament l'opresor, l'altre és no deixant-se oprimir. La dialèctica de l'amo i de l'esclau: no hi ha esclau sense amo, ni amo sense esclau. Si el que pretenem és substituir el superego autoritari per un superego revolucionari, per dir-ho en termes freudians, no hem aconseguit res absolutament: hem canviat una alienació per una altra.

L'actitud psicoterapèutica només pot basar-se sobre el reconeixement de la sobirania del pacient. Imposar-li punts de vista polítics, per bé que sigui de forma suggestiva o moralista és reproduir la relació d'opressió, (cas Rània). Jervis (1977) observa encertadament:

"Sobre la base del sensacionalisme periodístic i de les modes culturals a la vegada que amb la complicitat de bona part de l'esquerra, avui dia s'és tà fent creïble la farsa d'una psiquiatria no opressiva, alliberadora, anticonformista i humana... No existeix contraposició, sinó continuïtat entre el llit de contenció del manicomi i la camisa de força farmacològica, entre l'ús dels psicofàrmacs i el de les tècniques psicoambientals autoritàries i opressives, entre l'òbvia opressió exercida pels vells manicomis i d'altres formes d'opressió no tant evidents, però més manipuladores, que culminen en la fingida autogestió moralista de les comunitats terapèutiques... La psiquiatria ha crescut com una disciplina enormement diversificada,... l'objectiu de la qual, però continua essent el mateix: el control de la conducta.

Un dels equívocs més difosos és el mite d'una psiquiatria antiinstitucional, val a dir suposadament capaç de negar el propi caràcter repressiu... Aquest error, particularment extès a Itàlia, arriba a canviar el reformisme institucional, per un projecte polític dotat de virtuts subversives".

És curiós observar que l'única diferència entre Jervis i Cooper, tal com aquest remarca explícitament (1978), però que és una diferència de principis, es refereix a "la manca d'autonomia en la persona dement".

Cooper pensa que aquesta autonomia es troba en la bogeria. La psicosi se supera per la bogeria. "L'esquizofrènia no exis teix, la bogeria sí". La bogeria es concebuda com una potencialitat de desestructuració quasi total de l'estructura d'exis tència normal en vistes a la reestructuració d'una forma d'exis tència menys alienada. Galdosa alternativa -la de Cooper- de substituir una estructura per una altra estructura!

Jervis creu, com nosaltres, que aquesta manca d'autonomia és real i aliena la persona.

Revolució social i crisi psicològica

El plantejament d'aquestes qüestions mena a la hipòtesi de si una revolució social portaria la solució dels problemes psicològics. La nostra resposta és que no. Car els problemes psicològics són problemes de la consciència, de l'angoixa i aquesta angoixa té unes bases existencials que són intrínseques a la condició humana, precisament com consciència.

Angoixa i consciència són inseparables de la consciència de la mort i aquesta no és superable per cap organització social, que l'únic que pot fer és ideologitzar l'angoixa de la mort a través de diferents cultes necrofílics, des dels massoquismes oficials de moltes religions, al culte o divinització dels morts o la idealització de la mort, pròpia del nazisme.

Aquest és un fet existencial i no polític, que remet l'home a si mateix, a la seva individualitat, no és un fet històric, per bé que la presa de consciència es dóna en la història. El mateix Cooper en frase que ell subratlla reconeix que "el subjecte humà va néixer amb la seva negació, la seva sepultura... Els humans van començar a utilitzar eines fa tres milions d'anys, en fa dos van començar a utilitzar el foc. Només des de fa cent mil anys començaren a enterrar els morts: després de reflexionar sobre el món exterior, els humans van reflexionar finalment sobre si mateixos".

La postura de Freud expressada en carta a Marie Bonaparte (13-VIII-1937): "En tant que un home comença a plantejar-se preguntes sobre el significat i el valor de la vida està malalt, car objectivament no existeix ni l'un ni l'altre", és, doncs, pre-diluviana.

En aquest procés històric l'home ha arribat a tenir consciència de si i per tant a sentir-se radicalment lliure. Aquesta llibertat es veu amenaçada per dos cantons: d'una banda per l'opressió i la manipulació social, de l'altra per la por a la pròpia responsabilitat envers un mateix.

La primera amenaça ha de ser combatuda políticament, és la tasca de l'alliberament social. La segona és un problema exis

tencial, de llibertat, que, en la mesura que pertany a la consciència pot ser descrita en termes psicològics i produeix un sofriment d'aquesta mena: a aquesta segona problemàtica intenta subvenir la Psicoteràpia Existencial: no són aspectes contradictoris ni oposats, sinó de diferent nivell: l'un pertany a la facticitat, a la historicitat, l'altre, si val l'expressió, a l'essència de l'existència. Fromm (1947) ha fet una distinció similar en parlar de necessitats històriques i existencials.

Característiques del marc assistencial

Cal que analitzem, doncs, les característiques del marc assistencial:

1. En les relacions psicoterapèutiques professionals la primera condició que ha de quedar clara és que han de ser lliures. Es basen en un acord mutual o contractual (Szasz) a partir de la iniciativa del "client". Es contradictori per a una Psicoteràpia Existencial que la teràpia sigui obligada o forçada. El terapeuta no pot facilitar la llibertat de la persona si està exercint de carceller. En aquest sentit l'anti-psiquiatria ha sigut coherent i ha exigit com a primer premisa la destrucció de les tàpies del manicomí.

No es pot fer una Teràpia Existencial amb camises de força. Cal doncs establir les relacions terapèutiques lliures de tota coerció física, moral o psicològica i enteses com un servei disponible per a les persones de qualsevol collectivitat organitzada.

2. Les característiques especials, però, d'aquest servei basat en la relació interpersonal demanen encara un grau més elevat d'elecció i opcionalitat que si es tractés d'agafar el primer taxi d'una parada. El client ha de ser lliure d'escollir el terapeuta que cregui més adient, talment com és lliure d'iniciar o interrompre una teràpia. Conseqüentment caldria una informació prèvia respecte a les diferents esco-

les i actituds terapèutiques.

Això manifesta també la complexitat d'organitzar una assistència psicoterapèutica des d'un àmbit públic o social. No volem dir que l'alternativa sigui la pràctica privada, sinó que en qualsevol cas el "client" mai ha d'esdevenir el "pacient", ha de conservar en tot moment la seva capacitat d'acceptar o rebutjar el servei que li és ofert i més en concret la persona que el desenvolupa, la qual cosa vol dir que en qualsevol moment ha de mantenir el poder contractual. És obvi que en el nostre món d'intercanvis comercials això comporta un control sobre els honoraris que rep el psicoterapeuta per aquest servei. D'ací que la forma més directa de control sobre el contracte terapèutic sigui l'administració per part del client dels diners, sense mitjanceries, tant si vénen de la seva pròpia butxaca com si procedeixen d'alguna institució pública. La dependència d'una assistència pública o familiar genera la passivitat del "pacient".

3. Aquest caràcter relacional de la psicoteràpia presuposa idèntica llibertat d'elecció per part del terapeuta. Si aquest ha de ser autèntic de cap manera es pot veure forçat a acceptar un client, continuar una teràpia que el sobrepassa o sotmetre's a unes tensions indesitjables.

4. Respecte al lloc on es realitza o s'esdevé la relació terapèutica no té excessiva importància, sempre que no presuposi cap mena de reclusió o exercici de poder. Si la relació és professional és de suposar que es desenvoluparà en el lloc de treball del terapeuta, la qual cosa no és cap mena de condició limitant, sinó un pressupòsit general.

Les distàncies entre l'un i l'altre sern les adients al marc cultural en el qual es dona la relació, evitant al màxim els signes d'assimetria: roba blanca, silló més elevat, grans taules descomunals. Senzillesa i bon gust, detalls acollidors (llum, ambientació càlida, colors suaus i clars) evitant en el possible el regust de clínica.

5. La relació terapèutica té uns límits negatius, però no

positius: Per límits negatius entenem allò que no ha de ser: forçada, marcadament assimètrica, en condicions de reclusió o submissió, sinó lliure. Precisament per això no es pot posar, a priori, cap límit al compromís del terapeuta. Si el terapeuta decideix emportar-se el pacient a casa seva és lliure de fer-ho, però no està obligat. Si en algun moment arriba a confondre la relació terapèutica amb l'assistència social és un risc que corre i cal esperar que no trigarà en adonar-se'n i obrarà en conseqüència segons la seva responsabilitat. Inclús un enamorament és possible, la qual cosa ja varia la dimensió de la relació terapèutica, però pot ser una relació autèntica, no necessàriament transferencial.

6. Si no hi ha d'haver tàpies, reixes, ni barrots, és evident que tampoc hi ha d'haver cadenes ni camises de força. Avui dia, però, la quimioteràpia s'ha convertit en una camisa de força molt més subtil i eficaç i sobretot molt més fina, elegant i científica.

La relació existencial no pot estar mitjançada per cap medicació subministrada pel mateix terapeuta, per la seva prescripció o suggerència: el terapeuta existencial per a ser coherent ha d'oposar-se radicalment a tota mena de manipulació física o química de l'estat de consciència de la persona, el que no vol dir que no hagi de respectar que el seu client pugui buscar una medicació per una altra banda.

En aquest aspecte les confusions entre teoria i pràctica són innombrables i es donen en representants de primera línia com Roland Kuhn que és l'introducció del Trofanil, a la vegada que fa Anàlisi Existencial; Frankl que, com hem vist, practica cures insulíniques, electroshocks i d'altra banda fa orientació i anàlisi.

Aquesta confusió és absolutament nefasta i genera manca de confiança en un sistema, desorientant la gent. El mateix Cooper que considera que no s'ha d'interrompre medicamentosament l'experiència d'una persona, ni que sigui el sofriment, exalta la utilització de certes drogues (LSD) que transformen els estats de consciència: ell les anomena anti-drogues, la prova de l'àcid. Això és una altra incongruència. La persona

és lliure -i responsable- d'emborratxar-se, drogar-se i anti-drogar-se, però això no vol dir que augmenti la seva consciència existencial a través d'aquestes pràctiques: no s'ha de confondre consciència amb percepció.

L'enfrontament amb la consciència en la Psicoteràpia Existencial es fa exclusivament a través del pensament i de l'acció, de la integració emotiva mental i corporal.

Acte mèdic o psicoteràpia?

Aquesta ambigüitat respecte a la medicació prové del concepte d'acte mèdic que per a molts, sobretot psiquiatres, té la psicoteràpia. I ací rau l'equivocació. Frankl fa referència al jurament hipocràtic i al motiu de l'hospital general de Viena: "Solatio aegrorum". La psicoteràpia no és de cap manera un acte mèdic. El qui no ho entengui així està incapacitat per a fer-ne.

Freud "Die Widerstände die Psychoanalyse" (1925) va ser el primer en veure-ho i remarcar-ho. La seva concepció topa amb el materialisme de la medicina de la seva època. Els psiquiatres

"es conformen en classificar l'atapeït quadre de exterioritzacions mòrbides i en reduir-les, sempre que poden, a factors patògens somàtics, anatòmics o químics".

Posteriorment (1926) en "Die Frage der Laienanalyse" Freud fonamenta la seva argumentació a favor de l'exercici de la Psicoanàlisi per personal sense formació ni titulació mèdica en el fet que l'objecte de la Psicoanàlisi (el psíquic inconscient) no cau sota l'objecte i la metodologia de la fisiologia. Després de fer una descripció dels mètodes mèdics de diagnòstic i tractament que no aconsegueixen la guarició, Freud comenta:

"hom acut a l'anàlisi en el qual no s'utilitza cap mena d'instrument, ni per el reconeixement ni per a receptar cap medicament... L'analista no fa més que establir un diàleg amb el pacient,... el deixa parlar i l'escolta".

Des d'aquest punt de vista, doncs, l'educació que rep el metge és pràcticament oposada, segons Freud (1926), a la que demanaria una preparació a la Psicoanàlisi. Que l'analista sigui metge no li serveix de res puix que no ha d'exercir la medicina amb l'analitzat, puix que mai

"no resulta convenient reunir en una sola mà dos tractaments, el psíquic i l'orgànic."

En fer referència als coneixements que necessita un analista Freud (1926) descarta expressament els coneixements fisiològics

"com perfectament inútils, car l'analista porta la seva experiència a un món diferent, amb fenòmens i lleis molt diferents".

La Psicoanàlisi, en efecte,

"no és una branca especialitzada de la medicina... sinó una part de la Psicologia, no representa la totalitat de la psicologia sinó la seva infraestructura, potser tot el seu fonament".

I per acabar-ho de rematar Freud (1926) es desfoga dient que, en realitat, mai no va tenir vocació mèdica, precisament perquè

"no recordo haver sentit la necessitat de socòrrer la Humanitat adolorida; la meua innata disposició sàdica no era massa gran, de manera que mai no vaig tenir la necessitat de desenvolupar aquest derivat seu".

Potser per això recomanava també l'abstenció de l'exploració corporal:

"El psicoanalista no ha de practicar exploracions corporals durant la cura".

Braütigham (1961), en canvi, considera que la relació metge pacient té una intenció terapèutica i que per això s'ha d'entendre en el marc d'una situació mèdica. Cita la qüestió que exposa Ruffer de quantes relacions psicoterapèutiques amb malalts no hauran fallat per manca d'una exploració corporal, i conclou que aquesta abstenció produeix en el pacient el sentiment de no ser acceptat en la seva humanitat i corporalitat. Afirmar, consegüentment, que el psicoterapeuta rep la seva autori-

tat i el seu crèdit de la dignitat que posseix la professió mèdica i que si bé no s'ha de rebutjar l'anàlisi laica, aquesta només és una excepció car es tracta de "curadors genials", dotats d'un "carisma especial".

En tota aquesta argumentació hi ha una fallàcia de fons que és considerar la psicoteràpia com una suggestió per l'autoritat.

Pensem en canvi, amb Th. Szasz (1965) que el terapeuta ha d'oferir només les seves aptituds analítiques. Si el pacient està malalt que vagi al metge, si vol aconseguir medicaments que els demani a un altre.

"Alguns analistes, ho fan així. Però d'altres, no: recepten medicines i àdhuc utilitzen la terapèutica convulsiva mentre analitzen el pacient. Justifiquen aquest desdoblament del paper dient que el pacient necessita aquestes ajudes terapèutiques... Això és absurd...

El meu punt de vista és que l'analista ha de complir la seva missió correctament i bé, i no pot proporcionar d'altres serveis ni necessita fer-ho; el pacient és lliure de buscar-los en una altra banda. L'argument que l'analista és metge... és un accident històric, la seva instrucció mèdica i el seu títol li serveixen de ben poc, si és que li serveixen d'alguna cosa en el seu treball terapèutic".

2.4. SISTEMATITZACIÓ I SÍNTESI OPERATIVA

"Si no sempre els homes poden aconseguir que la història tingui un sentit, poden actuar, en canvi, de manera que en tinguin les seves vides" (A. Camus).

Sistematització i síntesi operativa

Hom pot intentar, després de totes aquestes consideracions una sistematització operativa de la Psicoteràpia Existencial en la seva aplicació pràxica i professional que reprenem, fonamentalment, de R. Mucchielli (1967). Aquests principis es poden resumir en forma de decàleg:

- 1.- Posar entre parèntesi qualsevol referència a un marc teòric explicatiu a priori.
- 2.- Relació cara a cara amb les persones.
- 3.- Control continuat de les interaccions i la dinàmica de la relació terapèutica.
- 4.- No-directivitat.
- 5.- Empatia i autenticitat.
- 6.- Centrament sobre les vivències actuals.
- 7.- Anàlisi progressiva de la vivència en termes d'estructures de significació.
- 8.- Concepció de la relació terapèutica com co-presència, com relació de persona a persona.
- 9.- Desenvolupament de l'autocomprensió i de la comprensió de les situacions interpersonals.
- 10.- Desenvolupament de la iniciativa, la responsabilitat, de l'autonomia i de la realització de si mateix.

Aquests principis poden ser assimilats, evidentment, tant des del punt de vista de la Psicoteràpia Existencial com de la Psicologia Humanística. Motiu de més per a acceptar no solament la col·laboració d'ambdues tendències, sinó també la fusió i mútua fecundació.

Recordem ara breument, les implicacions de cada un d'aquests

principis:

1. Posar entre parèntesi qualsevol referència a priori, és la regla fonamental derivada de l'anàlisi fenomenològica en el marc de l'antropologia existencial. Tanmateix no es tracta només d'observar de forma no prejudicativa, sinó d'arribar a comprendre. I aquesta comprensió no solament ha de ser empàtica (Rogers) sinó també esclaridora o il·luminadora. Per això cal entendre l'organització de l'univers del pacient, com un context, la qual cosa demana un aprenentatge de les inflexions categorials (Binswanger), de les estructures de sentit i de llurs relacions temàtiques.

L'absència de concepcions materials apriorístiques que distorsionen la percepció de les vivències del pacient, la disponibilitat integral del terapeuta comporten la desaparició sistemàtica de les resistències.

2. La relació cara a cara: subratlla la igualtat, la relació de persona a persona. És impossible l'autenticitat si s'utilitzen estratègies d'ocultació com les clàssiques en Psicoanàlisi o d'altres pròpies de la classe mèdica: hermetisme, actitud diagnòstica i assimetria. Les suposicions del pacient, la mutua interpretació de la que parla Sullivan, desapareix per la immediatesa de la relació.

La relació cara a cara inhibeix la transferència o impedeix que es desenvolupi, precisament perquè la relació s'esdevé en un plaol d'igualtat en el que l'anàlisi és obra comuna d'ambdós, pacient i psicoterapeuta, per bé que el món analitzat pertanyi només al primer.

Si la transferència és anul·lada o reduïda per la relació cara a cara no es pas perquè impedeixi el desenvolupament d'un fenomen natural, sinó perquè la transferència és induïda per la situació psicoanalítica. Binswanger ha demostrat àmpliament que és producte de la inautenticitat de la relació interpersonal en la situació de la cura. Atribueix a aquesta situació, especialment, les projeccions de les imatges arcaïques parentals sobre el terapeuta amb la doble reac

ció infantil possible: la recerca d'amor i seguretat o bé la hostilitat i la revenja, reaccions igualment indicatives de l'ansietat del pacient en una relació assimètrica falsa.

3. El control de les interaccions i de la dinàmica de les relacions: es basa en la suposició fonamentada que la relació terapèutica no estarà pas lliure de diferents possibles deformacions paratàxiques i manipulacions interessades, assimilacions tematitzades de qualsevol incident de la relació. La mateixa experiència de Rogers ho confirma. Puix que la relació terapèutica existencial no és tècnica sinó humana, tot és possible, des d'un enamorament a un odi ferotge o una gelosia engegada. En tot cas però no caldrà una interpretació transferencial d'aquests incidents, sinó una comprensió en termes d'actualitat i experiència real.

4. La no-directivitat: La no-directivitat és la que elimina per si mateixa els artificis de la transferència i la resistència. La no-directivitat significa l'abandonament de qualsevol tipus de suggestió; interrogació, interpretació o explicació, tot remetent la iniciativa al pacient en l'expressió de ço viscut i dels seus problemes. Només l'acord del pacient sobre les reflexions del terapeuta és garantia de comprensió. La no-directivitat no s'oposa a l'anàlisi fenomenològic-estructural, a la recerca de les tematitzacions i categories que configuren l'existència de cada persona, les quals afaïçonen la seva percepció del món. El sentit crític neixerà de la visió de la pròpia dissociació si aquesta és sentida com dolorosa.

La nostra recerca roman a nivell fenomenològic que és la totalitat del real interhumà i del viscut singular. L'estructura del fenomen, els seus essencials es troben a nivell fenomenic. No hem de traduir, per tant, el que es mostra a un altre codi, no hem d'interpretar sinó comprendre, sense perdre res de ço viscut del pacient. La nostra comprensió no s'esdevé en l'explicació, sinó en la copsació de l'essencial per relació a un context. Aquest context és l'univers de significacions a través del qual el pacient percep i es comporta.

La interpretació d'aquest tipus d'anàlisi com quelcom de superficial o exterior no s'entén si no en una certa concepció de l'inconscient com realitat aliena, situada més enllà del que pot formular el pacient. La concepció fenomenològic-estructural de l'inconscient afirma que l'inconscient està en el fenomen com el seu entrellat permanent i actual.

En aquesta perspectiva és pràcticament impossible topar amb la resistència, com tampoc la transferència que, sobretot en les seves formes defensives i protectores, no pot arribar a desenvolupar-se.

5. Empatia i autenticitat: L'empatia i autenticitat del terapeuta constitueixen la forma d'acostament més eficaç per part del terapeuta i l'experiència més nova de la relació per part del pacient. És el clima constant de l'entrevista, alia da substancial de l'autenticitat de la presència com ésser-per-a-un-altre, disponibilitat, acceptació de si i de l'altre. Crea, gràcies al seu efecte directe i immediat, la certa sa de ser comprès la qual cosa substitueix la transferència de la cura que actua de sosteniment en el camí de la guarició a la vegada que fa acceptar la perspectiva de guarir.

La identificació amb el terapeuta com ésser autèntic desenvolupa en el pacient la pròpia autenticitat, l'acceptació de si mateix, de la seva llibertat, de les seves pròpies possibilitats d'ésser, del seu Dasein com projecte.

L'empatia no és pas una gratificació, no impedeix pas la neutralitat car és acolliment de tot el viscut del pacient, ara i ací en la relació, com sempre i a tot arreu. Està més enllà de la seducció i de la por de ser seduït.

6. Centrament sobre les vivències actuals: Aquest centrament implica el desinterès metòdic per la recerca dels esdeveniments o de les situacions del passat històric del pacient. Aquests esdeveniments apareixen en l'expressió espontània actual del pacient i han de ser considerats com el seu viscut actual, objecte de la mateixa formulació estructural en les seves relacions amb les distorsions paratàxiques de la realitat.

El centrament sobre el pacient implica una forma d'atenció, diferent de la "flotant" dels psicoanalistes per als quals l'atenció està pendent de les connotacions significatives en relació a un marc de referència explicatiu a priori.

7. Anàlisi de les estructures de significació: La significació que cerca el terapeuta existencial és la del món del pacient, món individual i únic. Les intervencions del terapeuta d'esdevenen després de escoltar comprensivament tot allò que expresa el pacient. No es tracta només d'encoratjar aquesta expressió espontània, sinó de tractar de comprendre i fer comprendre l'estructura de la seva significació en relació al context de l'univers viscut pel pacient. No es tracta de donar explicacions sinó de definir les categories-claus i el camp semàntic viscut, els temes i les formes dinàmiques que donen sentit a les situacions o a les reaccions, les intencionalitats reals de les accions i les actituds, les constants que es manifesten en els continguts concrets variables.

D'aquesta manera les intervencions no són només mímica no-verbal d'encoratjament d'una expressió lliure en un clima d'acolliment integral, no són únicament reformulacions-reflex, sintètiques o d'elucidació sinó que en moments determinats són formulacions que expliciten una estructura de significació, desvelant un tipus de tematització de ço viscut en funció del que ja ha estat vist en situacions anteriors o per la formulació del sentit d'actituds actuals.

En la mesura en què aquestes formulacions són vertaderes, val a dir en la mesura en què són reconegudes pel pacient com implicades en la seva vivència, no provoquen una resistència, sinó més aviat una presa de consciència reflexiva, una nova percepció (insight).

Es tracta d'un treball comú, una tasca compartida entre pacient i terapeuta, de la qual els dos en són responsables. El pacient és, en efecte, l'únic que pot descriure la seva forma d'ésser-en-el-món, de percebre les situacions de la seva vida i de respondre-hi, com també és l'únic que pot determinar

l'exactitud de les reformulacions i formulacions del terapeuta.

En aquest context relacional, de cooperació i corresponsabilitat el pacient desenvolupa un tipus de relació nova i d'actituds sanes: iniciativa, responsabilitat, elecció.

Aquests sentiments nous de confiança i cooperació no són transferencials, sinó que marquen l'alliberament del Dasein com ésser-en i amb el món. Tampoc l'anàlisi de ço viscut i expressat pel pacient s'ha de confondre, en cap moment, amb una anàlisi de la transferència que, en la Psicoteràpia Existencial, no té objecte.

8. Relació de persona a persona: El pacient no és considerat com un "cas", una "malaltia", sinó com una persona. Per això no ha d'imaginar el terapeuta que l'acumulació d'informació objectiva i de detalls històrics el farà progressar en la comprensió de la persona.

El pacient, ens ha dit Binswanger, ha d'atendre el malalt com persona en la seva unitat, en el seu comportament total, sense aïllar fragmentàriament uns aspectes o altres. La comprensió, ens diu ell (1926), de les expressions orals no té res que veure, encara, amb la comprensió psicològica, car no comprenem res més que el que hom diu sinó prenem en consideració la persona que parla.

La comprensió "racional" ens dóna un saber sobre l'altre, ens mena a una "representació" de l'altre, amb totes les il·lusions i errors projectius que això comporta.

La comprensió de l'altre com persona no s'efectua sinó en el mode de relació dual, que implica un nosaltres. Aquesta relació no té res que veure amb la transferència, sinó que és una dimensió ontològica de la persona com relació a un altre i una obertura a l'esdevenidor.

9. Autocomprensió: El pacient ha estat defugint la seva realitat, ésser ell mateix. Ocupat en els seus continguts variables, en els seus sentiments viscuts en tal o qual situació afectiva de la seva existència, en les condicions històriques dels seus comportaments, la seva consciència no percep

les formes constants, els principis no qüestionats, les categories tematitzades i els axiomes del seu ésser-en-el-món estroncat i empresonat.

La nova comprensió menada en un ambient d'acceptació incondicional i d'empatia obre la persona al món interpersonal, alliberant-lo de la visió egocèntrica de la realitat. La comprensió de si mateix progressa d'acord amb una nova percepció de l'altre i de la realitat.

10. Restabliment de la pròpia responsabilitat: D'aquesta comprensió deriva una nova visió de la realitat que, en la mesura que és integrada, origina un enfrontament dialèctic amb ella, una assumpció de la iniciativa i de la responsabilitat. Les coses no poden quedar com abans. La realitat torna a adquirir la seva historicitat que havia estat desestructurada, la persona torna a dominar el medi en que es movia o es crea un medi nou, s'obre un horitzó temporal per al futur i, conseqüentment, per al canvi. D'aquest temps, que ara ja és propi, només una persona n'és responsable, el pacient que ara esdevé agent, ja no és dominat per la tematització del seu món, ja no està sobredeterminat pels seus axiomes. La dissolució dels temes i categories es mena a través de l'anàlisi del projecte i de la seva autenticitat existencial. Amb l'elaboració d'un nou projecte radicalment lliure el pacient recrea les condicions de possibilitat d'una transcendència que pertany ontològicament al Si mateix, ultrapassant les limitacions, fixacions o interpretacions tematitzades del seu món que l'havien mantingut tancat sobre si mateix. S'obre a l'autorrealització i a les possibilitats d'estimar.

Aquest enfrontament dialèctic amb la realitat només té sentit a la llum o contrast amb l'existència, entesa com transcendència en el món i llibertat. Món en tota la seva complexitat: món propi, de la relació amb si mateix i de l'autopercepció (Eigenwelt), món material que ens envolta i del qual depenem, objecte i mediador de interaccions, intercanvis i transaccions amb els altres (Umwelt), món dels altres, històric, social i relacional (Mitwelt). Llibertat en tota l'amplitud de la paraula: autopossessió, elecció i autodeterminació.

Cloenda

Aquests "manaments" es resumeixen en dos:

- 1) comprendre la persona per sobre totes les coses, i
- 2) confirmar-la en la seva llibertat.

D'aquests dos "manaments" depèn tota l'eficàcia de la Psicoteràpia Existencial.

Comprendre la persona de l'altre vol dir entrar en el seu món i percebre'l tal com està estructurat. Això no es pot fer sense amor. Només l'amor garanteix la comprensió perfecta de l'altre, car és la forma més alta de coneixement: el coneixement per l'amor. La filosofia és amor de la saviesa, però ha d'arribar a ser la saviesa de l'amor. Aquest amor no és erotisme ni possessió, que són formes de relació objectivant, sinó amor personal, de persona a persona: un inter-és(se) des-interessat.

La comprensió de l'estructuració del món de l'altre permet l'anàlisi, lliure d'amenaces, crítiques i temors, dels nusos en què s'ofega la seva existència, per tal de recuperar la capacitat d'autodeterminació. Per això cal prescindir de qualsevol mena d'interpretació apriorística a través de la qual la persona es pugui sentir analitzada. No és la persona la que ha de ser analitzada, sinó la situació. El pacient es podrà alliberar de les situacions conflictives si se sent lliure i entén la realitat fàctica que l'envolta.

Confirmar la persona de l'altre en la llibertat significa acceptarla en la seva totalitat, amb el seu món propi i necessàriament diferent del nostre, creure en el sentit i valor d'aquest món configurat per l'elecció original de la per

sona, encara que aquesta hagi estat condicionada i alienada en la seva determinació. Si aquesta alienació de base és experimentada com una dissociació, no trigarà la persona en entrar en crisi amb el propi món i cercar una alternativa de llibertat i responsabilitat. Si la desestructuració d'aquest món és experimentada, per contra, com una amenaça a causa del rebuig, la interpretació, la indiferència, la incomprensió o el desconeixement, es mobilitzaran les defenses protectores que tendiran a reforçar, encara més, el món tematitzat en què s'ha tancat.

Creure en la persona de l'altre, en canvi, representa l'alliberament de les pressions exteriors que possibilita el procés d'autocrítica i la motivació per a la transformació del projecte originàriament alienat, a la vegada que augmenta l'autoestima i el sentit de participació en el co-món dels altres a través de l'empatia. Arribar a ésser un mateix no és sentit com un aïllament o estranyament, sinó com l'única forma autèntica d'ésser-amb-els-altres.

A partir d'ací, la persona esdevé capaç d'estructurar per si mateixa un nou món a la seva manera, que no ha de coincidir necessàriament amb el món normatiu de la societat. La transformació real del món o la de la seva percepció d'acord amb el lliure projecte existencial, en què es concreta, és el que anomenem la "resolució dialèctica", sense la qual no es pot considerar assolida la finalitat de la teràpia.

3. CONCLUSIONS

La primera constatació que hom pot fer en arribar al final d'aquest llarg viatge a través de les fonts tant filosòfiques com psicològiques de la Psicoteràpia Existencial és la varietat i riquesa de criteris que es manifesten a la vegada que la manca d'actituds unitàries que hom descobreix.

També ací, en el camp de la Psicoteràpia Existencial, es produeix allò de "tants caps, tants barrets". Entre els principals filòsofs anomenats "existencialistes" no n'hi ha dos que s'avinguin. Entre els psiquiatres d'orientació existencial cada un es remet al propi sistema: Boss titlla Binswanger d'ha ver-se quedat fixat al Heidegger de 1927, mentre que ell es proclama fidel seguidor de l'evolució heideggeriana. Frankl s'inventa el seu sistema particular, la Logoteràpia. Perls afirma tranquil·lament que la "Gestalt Therapy" és una teràpia existencial.

Amb aquesta diversitat és impossible d'arribar a conclusions definitives. Tanmateix creiem que és raonable formular unes hipòtesis generals, directament deduïbles de la nostra Tesi, sobre l'especificitat, els fonaments, la finalitat i la fecunditat de la Psicoteràpia Existencial.

a) Especificitat de la Psicoteràpia Existencial

La realitat és que no hi ha una Psicoteràpia Existencial. No n'hi ha una, sinó varies i, a la vegada, cap d'elles no es pot identificar en exclusiva amb la Psicoteràpia Existencial, car els seus fonaments s'assenten sobre teories particulars, especialment la heideggeriana, tot desconeixent o menystenint

altres aportacions cabdals de la Filosofia de l'Existència com les desenvolupades per Sartre. Aquest és el cas en concret de Binswanger o el de Boss i àdhuc el de Mucchielli o el de May. Altres, en canvi, com Frankl, Rogers o Perls agafen "idees" aïllades del plantejament de base i les utilitzen integrant-les en el seu sistema.

Aleshores, hom podria objectar-nos amb lògica estrictament escolàstica: si no hi ha una Psicoteràpia Existencial, com és que gosem intitular la nostra Tesi precisament amb aquesta denominació? La resposta no pot ser altra que: precisament perquè no hi és, tractem de fer-la o de definir-la.

L'objecció tindria valor si la nostra intenció hagués estat únicament històrica, val a dir descriure el que ha sigut la Psicoteràpia Existencial o les seves bases teòriques i pràctiques establertes definitivament per algun dels seus capdavanters. Però, com encertadament diu Sartre (1943): "Aquesta Psicoanàlisi no ha trobat encara el seu Freud".

Amb això hom pot comprovar com el significat del títol de la Tesi es va transformant dialècticament al seu través. Inicialment "Psicoteràpia Existencial" és un nom el més genèric possible que intenta abastar totes les concepcions psiquiàtriques, psicopatològiques, analítiques i terapèutiques que s'inspiren d'aprop o de lluny en les Filosofies de l'existència. Progressivament es van destriant aquelles que segueixen unes tesis declaradament existencials d'aquelles que només en prenen aspectes parcials. Feta però aquesta primera tria hom s'adona que encara resten dues línies fonamentals d'Anàlisi Existencial, la heideggeriana i la sartreana, sense criteris unitaris ni clarament definits tampoc entre els seus seguidors.

El cert és que no s'ha plantejat encara una sistematització de base filosòfico-existencial suficientment àmplia i coherent per a fonamentar una Psico(pato)logia i Psicoteràpia Existencials. Aquest ha estat l'intent de la nostra Tesi o, almenys, el d'aportar els materials necessaris per a poder-la construir.

Per això hem concebut tota la PRIMERA PART com una síntesi-

tesi històrica i sistemàtica en la que cada sistema s'ha considerat aïlladament i en el seu marc d'aparició històrica i ideològica suficient per a formar-se'n una idea diferenciada. Aquest procediment ens permet veure la diversíssima proliferació de sistemes, signes de la fecunditat del pensament existencial, i a la vegada la dificultat de síntesi que comporta. Tanmateix, però, hi ha uns elements de base que possibiliten aquesta síntesi, car les contradiccions existents entre uns i altres poden ser superades si hom aconsegueix d'establir una concepció antropològica unitària extreta del pensament filosòfic existencial. Això és el que hem intentat a la SEGONA PART de la Tesi.

Però ací rau, precisament, la dificultat. L'arrel d'aquesta dispersió té el seu origen en la mateixa filosofia existencial. Si ens remetem als filòsofs anomenats tradicionalment "existencialistes" o existencials observem que tampoc no hi ha una unitat i que els sistemes d'uns sovint s'oposen, en aspectes més o menys fonamentals, als sistemes dels altres. D'aquest fenomen n'hem deixat fefaent testimoni a la INTRODUCCIÓ de la nostra Tesi.

Aleshores la pregunta es trasllada de les seves conseqüències als seus orígens: hi ha una Filosofia Existencial? La resposta és que evidentment, no. No n'hi ha una sinó varies o pot ser cap, car sovint els mateixos filòsofs implicats, com hem vist, cuiten a desmarcar-se de denominacions restrictives.

Així, doncs, com podem parlar de Psicoteràpia Existencial? Al nostre entendre la solució rau en reinterpretar el sentit del qualificatiu "Existencial", utilitzat sovint com un determinatiu o específicatiu: no hi ha una Filosofia Existencial, sinó una Filosofia de l'existència, o almenys, hi ha el fenomen de l'Existència la consideració i contemplació (theoria) del qual és ja una filosofia.

El significat doncs del títol de la Tesi es continua transformant: la Psicoteràpia Existencial no és una Psicoteràpia específica en oposició a d'altres psicoteràpies específiques, com la Psicoanàlisi, la teràpia conductista, la Gestalt o l'Anàlisi Transaccional, sinó la psicoteràpia de l'Existència. Per

això té un interès cabdal l'esclariment de la concepció antropològica de la Psicoteràpia Existencial.

De retruc la psicoteràpia de l'Existència es converteix en una Psicoteràpia Existencial per oposició a les psicoteràpies que no són de l'Existència, talment com la filosofia de l'Existència es transforma en una Filosofia Existencial, ho vulguin o no els seus prohoms.

Si la psicoteràpia de l'Existència té un objecte diferent d'altres psicoteràpies és lògic i necessari que tingui també un mètode propi: d'això, com de la concepció antropològica de la Psicoteràpia Existencial, del seu mètode d'anàlisi i de la relació terapèutica específica n'hem tractat a la SEGONA PART de la Tesi.

En aquest punt del mètode d'anàlisi i de la relació terapèutica és on es produeix una discrepància més declarada amb els psiquiatres i psicoterapeutes existencials que hem anat considerant a través del recorregut del desenvolupament històric en la Psicoteràpia Existencial. Només Roger Mucchielli de fensa la necessitat d'una metodologia específica que ell identifica amb l'anàlisi fenomenològic-estructural. Els altres, com hem vist, es remeten purament i simple a la Psicoanàlisi com mètode d'anàlisi i praxi terapèutica, tot limitant l'especificitat de la Psicoteràpia Existencial a una qüestió de concepció filosòfica, rerafons ideològic o simple actitud. Reprenem ací un text de Rollo May (1963-a) per la seva clara significació a aquest respecte:

"Hi ha un perill final, el de fer de la Psiquiatria Existencial una escola especial. Un dels grups en aquest camp proposa establir un institut formatiu en Psiquiatria Existencial, basat en el concepte d'"ontoanàlisi". Crec que aquest enfocament implica dos errors. Un d'ells és que no pot haver-hi cap "Psiquiatria Existencial" especial tal com ho va indicar Leslie Farber, de la mateixa manera que no pot haver-hi una psiquiatria hegeliana, platònica o spinozista. L'Existencialisme és una actitud, una manera de considerar els éssers humans, abans que una escola o un grup especial. Com qualsevol altra filosofia implica els pressupostos previs a la tècnica psiquiàtrica i analítica.

Resulta dubtós, per exemple, que tingui sentit par-

lar d'un "psicoterapeuta existencial" en aquesta etapa del desenvolupament del moviment. L'enfocament existencial no és un sistema de teràpia, però bé que fa contribucions molt importants a la teràpia. No és un conjunt de tècniques, però bé que en pugui originar. Es tracta més aviat d'un interès per comprendre l'estructura de l'ésser humà i la seva experiència que en un grau més fort o més fluix fonamenti qualsevol tècnica".

La conclusió per a nosaltres, en canvi, és clara: hi ha o hi ha d'haver una Psicoteràpia Existencial específica en oposició a d'altres psicoteràpies que no essent psicoteràpies de l'Existència, es presenten com sistemes totalitzadors amb la intenció d'abastar el fenomen humà o, almenys, la seva vessant psicològica. El dia en què aquestes psicoteràpies es limitin als aspectes parcials que les fonamenten i es redueixin a posar a l'abast de la Psicoteràpia les seves tècniques experimentades com possibles instruments d'interacció terapèutica, no serà necessària la denominació "Psicoteràpia Existencial", car qualsevol psicoteràpia haurà esdevingut psicoteràpia de l'Existència.

És l'existència humana i no la psique (Freud), la conducta (Skinner) o el cervell (Griesinger), la que està sotmesa al conflicte i que per tant pot ser objecte de teràpia o de cura. Mentre tant caldrà esmerçar-se en delimitar els mètodes que permeten acostar-nos a l'anàlisi de l'existència humana i relacionar-nos existencialment.

L'interès per les tècniques concretes és més aviat sospitós de mediatitzar l'existència: sovint són una altra forma d'alienació, elements vicaris als que es delega la responsabilitat de nosaltres mateixos i en els quals es busca el sentit de l'existència i l'acompliment de la felicitat amb la renúncia a la llibertat radical i a l'enfrontament amb nosaltres mateixos.

Reconeixem un valor particularment pràctic a determinades tècniques de l'anomenada "Psicologia Humanística" especialment a models d'anàlisi relacional, com l'"Anàlisi Transaccional" que faciliten la comprensió del Mitwelt més immediat de l'individu i àdhuc permeten un enfrontament dialèctic amb si mateix.

Igualment considerem la tècnica Gestàltica molt vàlida com

instrument d'anàlisi per la seva capacitat de "mise en scène" dels conflictes i contradiccions existencials.

Ens sentim portats a valorar molt positivament el seu caràcter didàctic i immediat, a la vegada que no deixem d'experimentar fortes reserves sobre llur filosofia de base. Reserves que no és ara el moment d'argumentar.

Respecte a altres tècniques com l'"entrenament sensorial", "massatge", "relaxació", "tècniques corporals", "integrassió emotiva i catarsi", "primal", etc. considerem que tenen un valor auxiliar molt positiu car la relació terapèutica no es redueix a la manifestació verbal dels sentiments. Les tècniques corporals permeten una comunicació emotiva més intensa i autèntica, de vegades, que les paraules i permeten una integració emocional immediata facilitadora de la comunicació.

Tanmateix no constitueixen per si soles l'anàlisi existencial, ni comporten una resolució dialèctica. La seva ambigüitat, d'altra banda, necessita d'un aclariment el qual no depèn fonamentalment de les paraules, sinó de les actituds del terapeuta i la seva autenticitat.

Es per aquesta raó que ens resistim a identificar la Psicoteràpia Existencial amb les tècniques de la Psicologia Humanística, les quals tenen un valor operatiu molt apreciable, però entren en contradicció amb la Psicoteràpia Existencial cada cop que risquen de convertir-se en finalitats en si mateixes i perden el seu marc interpretatiu.

Tanmateix cal reconèixer a la Psicologia Humanística, que actualment experimenta una acceptació social creixent, el mèrit d'haver posat de relleu la fecunditat de la Filosofia Existencial com a base i marc teòric o interpretatiu de tota Psicologia autènticament centrada en la persona humana. És d'esperar que una fusió mútua més completa ens porti a la formació d'una Psicologia teòricament satisfactòria i pràcticament operativa: aquest procés, com recentment a observat A. Caparrós (1979) s'està ja esdevenint:

"Les velles orientacions fenomenològica i existencial, tant vigents tradicionalment en la psicologia europea continental, estan configurant de forma important l'anomenada "Psicologia Humanista" americana dels nostres dies".

Coincidim amb Rollo May (1958) que una Psicoteràpia Existencial no té tècniques. Però el rebuig de les tècniques o almenys la seva relegació a la seva condició instrumental no es contradiu amb la recerca d'un mètode: mètode d'anàlisi que necessàriament ha de ser formal i no material, mètode que al llarg de la Tesi i, sobretot en la SEGONA PART, hem intentat descobrir i àdhuc descriure operativament.

b) Fonaments de la Psicoteràpia Existencial

La dificultat de delimitar les característiques bàsiques d'una Psicoteràpia Existencial rau en el fet mateix de l'existència de diversos sistemes filosòfics existencials. En el moment actual, però, és possible fer una abstracció dels sistemes concrets i intentar una síntesi i elaboració no-prejudicativa de la filosofia de l'existència aprofitant i aprofundint tot allò que la reflexió filosòfica de l'existència ha aportat, superant dogmatismes i divisions d'escola que ara ja no tenen sentit.

La recerca dels comuns denominadors i la màxima reducció possible d'aquests a la seva radicalitat ens donarà la clau per a assentar les bases d'una Psicoteràpia Existencial que pugui constituir-se com model formal únic, amb la qual cosa les tècniques quedaran diferenciades com aitals en tota la seva diversitat i, a la vegada, reduïdes al seu paper instrumental.

La primera evidència és que en preguntar-nos sobre l'existència ens hem de preguntar sobre el qui de l'existència o el qui de la pregunta, talment com ens ha ensenyat Heidegger a propòsit del qui de l'Ésser en la pregunta per l'Ésser.

La Filosofia de l'existència intenta superar la dicotomia subjecte-objecte que es deriva de la dissociació de l'ego com pensat i de l'ego com pensant. El concepte d'existència supera aquest dualisme afirmant la identitat entre existència i consciència: la consciència és existència i l'existència és ja consciència, de manera que no cal buscar un subjecte de la consciència mateixa en tant que la consciència és transcendència: existir és estar fora de si (en-soi) i tenir una relació

a si (pour-soi) i al món, la qual cosa és, en si mateixa, la consciència pre-reflexiva. Consciència i existència són transcendència de l'en-si. Transcendència, aquest és el concepte fonamental.

Què vol dir que l'existència és transcendència. Significa que l'existent és l'únic ésser que no és ell mateix (en-soi) que està fora de si, que s'ultrapassa o es transcendeix: va més enllà.

A on va aquest ésser: va al món, no al món objectiu, sinó al món d'una consciència, món d'una interpretació, el món dels instruments o éssers-a-la-mà, que diria Heidegger, en el qual les coses no són donades en si mateixes, sinó per a aquesta consciència. L'animal es relaciona amb un món configurat per la seva percepció instintiva, determinada naturalment. El món humà, en canvi no està naturalment estructurat, és indeterminat o lliure.

La llibertat: aquesta és l'altra cara de la transcendència: si un ésser s'escapa de si mateix, no és ell mateix, ni tampoc és un altre, car aleshores seria l'altre i, amb això, ell mateix: és un ésser lliure, indeterminat que sempre es busca i mai no s'abasta, que només pot sortir d'aquest dilema determinant-se, però que inclús així resta radicalment lliure car si s'heterodetermina es manté la dissociació respecte a si mateix, experimenta la il·lusió d'ésser un altre que no és, i si s'autodetermina continua transcendent-se radicalment puix que les seves determinacions són sempre revocables.

L'existència doncs, com ésser fora de si és transcendència. En aquest ésser fora de si rau precisament la possibilitat d'enfollir, de delirar que té l'home (pour-soi) i no l'animal (en-soi). Les dues cares de la transcendència són com hem vist la llibertat o indeterminació radical que fa que un ésser no sigui ell mateix i s'ultrapassi (negatiu de la transcendència) i la constitució d'un món (positiu de la transcendència) lloc o espai de la consciència on intenta determinar-se aquest ésser i que per tant, li dóna sentit o significat: és en aquest espai on neixen els deliris, els mites, les ideologies i les morals que regeixen les existències dels individus i de les col·lectivitats, l'arrel de les quals és l'alienació o manca de

llibertat.

En aquest espai buit que l'home només pot omplir d'una forma no alienada amb la seva autodeterminació s'instaura el regne fatídic del destí si no s'hi basteix el de la llibertat. Salvar aquesta distància entre l'ésser i el no-ésser entre el que no és i podria ser és funció del que anomenem projecte existencial: aquest projecte és en última instància com diu Sartre, projecte d'ésser, però evidentment es concreta i materialitza en moltes formes, car és un projecte d'ésser en-si: d'ací les identificacions socials o alienacions (ésser famós, ric, poderós...) i les construccions parànquiques o delirants del món psicòtic en oposició a l'ésser fluid i obert al món de l'ésser-per-a-si. Un projecte personal, com diu Sartre, sempre és comprensible.

L'amor és l'única forma conciliatòria entre l'home, el món i si mateix. Però àdhuc l'amor pot ser alienant si aquest no és lliure. L'home sovint enfolleix d'amor perquè cerca a través d'aquesta dimensió transcendental que un altre ompli el buit existencial, aquesta manca d'identitat amb si mateix, per comptes d'omplir-la per si mateix: aleshores l'amor esdevé possessiu i compulsiu, neix la gelosia que pot conduir a la paranoia o a la depressió.

Només la llibertat pot originar una relació amorosa amb el món de les coses i dels altres. L'ésser que no cerca esdevenir una altra cosa o un altre, sinó que d'alguna manera està en camí d'esdevenir ell mateix, és capaç d'estimar el món en el qual es transcendeix car no el necessita posseir per a ésser, instituint amb això els únics lligams conciliatoris capaços de restablir l'harmonia original: el que la ciència, segons el mite paradisiàc (cons-ciència) ha separat, només l'amor ho pot ajuntar.

Per bé que la constitució del món transcendental és unitària podem distingir tres nivells de relació o transcendència. L'existent en tant que ésser-en-el-món es transcendeix cap a les coses (Umwelt). Ací ja neix tot un món de significats segons que la relació amb elles sigui d'utilització, transforma

ció, explotació, fruïció, contemplació, possessió...

Les coses però, no estan disponibles totalment a la meua consciència, estan supeditades a d'altres consciències i mediatitzen les meves relacions amb elles. La fretura condiciona la meua relació amb els altres (Mitwelt), el món de les relacions històriques i socials, relacions de poder de dependència, d'amor, d'oposició, de possessió, de domini, de collaboració...

Finalment el món de la relació amb si mateix (Eigenwelt) món que ha estat oblidat per la majoria de psicoanalistes i terapeutes de la conducta, amb la preclara excepció de Jung. La transcendència és transcendència respecte a un mateix, discordància ontològica entre l'en-soi i el pour-soi, entre l'ésser i el no-ésser a la vegada, potencial dialèctic i creatiu. Aquest buit, producte de la consciència de si, provoca una angoixa que malda per omplir-se amb identifications exteriors o socials, el que Jung anomenava la "persona" o màscara social. Aquest buit només desapareix amb la perfecta concordància de si mateix amb si mateix i amb el món, concordància que només és assolible com actitud oberta a l'acoplament, mai com estadi definitiu, car no resol la indeterminació de base. Per a Jung aquest procés s'anomena d'"individuació", el si-mateix a través de la unió dels opostos troba la unitat indivisible. Per bé que existeixi un paral·lelisme amb el pensament existencial, la teoria de Jung no pot ser estrictament qualificada de tal pel seu essencialisme (inconscient col·lectiu, arquetipus...).

Aquests tres móns estan intrínsecament relacionats, car no són més que aspectes que distingim en el món d'una consciència que és única i indivisa. L'aparició d'un conflicte en qualsevol d'aquestes àrees provoca una distorsió en totes les altres. Aquesta és la clau per a desenvolupar tota una Psicopatologia Existencial Diferencial, tema que precisaria d'una altra Tesi com aquesta.

c) Finalitat de la Psicoteràpia Existencial

La finalitat de l'Anàlisi Existencial és comprendre l'estructuració d'aquest món per tal de descobrir-ne els aspectes

alienats que s'expressen a través del que, seguint Binswanger, Mucchielli anomena temes i categories, o que seguint Sartre podríem anomenar projectes existencials concrets que remetent inexorablement al projecte original de base.

L'important, però, no és l'anàlisi de les categoritzacions en si mateixes, sinó la de l'alienació com aital que es mostra sota cinquanta-mil formes i que és la que fonamenta una Psicopatologia Existencial General. Restar a nivell d'aquestes categories amb una ingenuïtat fenomenològica ens menaria fàcilment al simbolisme talment com li esdevé sovint a Binswanger que cau víctima de les seves pròpies "categories": la verticalitat, horitzontalitat, ascensió, devallada, etc., les quals no deixen de ser metàfores que encobreixen alienacions reals.

Per a dur a terme aquesta anàlisi hem proposat l'adopció del mètode fenomen-estructural, el qual utilitzant la comprensió no-prejudicativa de la fenomenologia malda per descobrir l'estructuració del món alienat del pacient a la vegada que, a través de la relació terapèutica, tracta de desvetllar en el pacient l'assumpció de la pròpia llibertat i autodeterminació mitjançant la transmissió de les actituds autèntiques del terapeuta i de la seva participació empàtica en el món del pacient.

En resum: l'objectiu de la Psicoteràpia Existencial és alliberar l'home, recobrar-lo per a la seva autopossessió i autodeterminació, la qual cosa comporta un enfrontament amb si mateix. Sovint l'home es troba perdut o alienat en l'intent de resolució dels problemes que li planteja la seva radical transcendència renunciant a ésser si mateix per a esdevenir un altre. La finalitat de l'anàlisi de les estructures del seu món és descobrir les formes i els punts d'alienació sobre determinats o heterodeterminats per tal de reinstaurar-hi la llibertat de base.

Aquesta Psicoteràpia no està només adreçada a les formes d'existència psicòtiques o neuròtiques, sinó també a les formes d'existència socialment alienades amb el seu seguici de depressió, cinisme i pèrdua de significat. La teràpia serà, doncs, l'alliberament de l'alteritat històrica i social o cul

tural, amb la reconquesta de la llibertat i de la possibilitat d'integrar-nos amb el nostre ésser. Sovint aquesta teràpia haurà de prendre dimensions didàctiques i ensenyar a enfrontar o resoldre problemes concrets, però a la llarga la finalitat de tota teràpia de l'existència és la reconciliació amb si mateix per sobre dels problemes concrets de la vida, a través de l'amor i la llibertat.

Les finalitats últimes de la Psicoteràpia Existencial coincideixen, d'aquesta manera, amb les de la Psicologia Humanística, en general, per bé que la Psicoteràpia Existencial no oblidia, al contrari del que sembla fer la Psicologia Humanística portada pel seu optimisme de base, l'ambigüitat humana, la dissociació radical de l'ésser humà conscient i el poder alienant de les instàncies socials.

Tanmateix la Psicoteràpia Existencial té una concepció clara del que és el benestar psíquic, que es correspon a l'harmonia amb si mateix, el món i els altres fruit d'una autèntica llibertat entesa com autopossessió i autodeterminació. Aquesta llibertat permet mirar els altres i les coses no com una amenaça per a la pròpia existència, sinó com a altres éssers en-si o per-a-si que susciten el nostre respecte i el nostre interès i que ens veiem capaços d'estimar.

Aquesta visió del benestar (salut en termes psiquiàtrics) es pràcticament idèntica a la que ha descrit Jung amb el concepte d'"individuació", Fromm amb el de "caràcter productiu", Maslow amb el d'"autorrealització" o Rogers amb el de "persona que funciona plenament". Les característiques que presenten les persones autorrealitzades les hem esmentat ja en parlar de la Psicologia Humanística, però podríem sintetitzar-les en:

1. Cohesió, integració i unitat personal.
2. Autoconeixement i autodeterminació o llibertat.
3. Espontaneïtat i fluïdesa de les experiències pròpies.
4. Percepció més clara i eficient de la realitat.
5. Capacitat d'estimar i de crear.

A la vegada la Psicoteràpia Existencial, té una idea molt clara del sofriment, que entén com alienació radical de si mateix, fruit de l'angoixa no assumida de la pròpia existència

que intenta disoldre's en la impersonalitat de l'"un hom" (el poder, el prestigi o l'aprovació social, les identifi-cacions).

La dissociació existencial ha existit sempre des que l'home és home, val a dir des que ha adquirit consciència de si mateix i ha transcendit l'ordre natural. En l'actua-litat però aquesta dissociació es torna problemàtica per a l'home més que en altres èpoques de la història. La raó és, d'una banda l'augment de la consciència individual que ha anat creixent en relació dialèctica amb la complexitat so-cial, cultural, econòmica i tècnica, i de l'altra la pèrdua dels valors i ideologies collectives que responien les pregun-tes de la consciència i esmorteien la seva angoixa de mala fe.

Els temes fonamentals que l'home ha de resoldre per si mateix: la mort, el destí, el mal, assumint-los i integrant-los de forma dialèctica i creativa, com les limitacions de les seves possibilitats i a la vegada com les possibilitats de les seves limitacions, han estat tradicionalment negats per les collectivitats i transformats en mites interpretatius i soteriològics: la reencarnació, la salvació, la immortali-tat, el paradís perdut, l'apocalipsi, el destí dels déus, etc. Mites que tenen un estricte parallelisme amb els deliris esqui-zofrènics. L'activitat delirant del grup alliberava els seus membres del risc de la bogeria, car es tractava d'un deliri compartit, sancionat pel consentiment social que és el fona-ment de la "raó". Si algun element del grup sentia d'una for-ma massa individualitzada les contradiccions existencials acu-dia al sacerdot o shaman que el reintegrava a la fe colectiva, podent arribar a esdevenir un visionari, un profeta o àdhuc un sant.

És significatiu a aquest respecte, que la esquizofrènia aparegui com pèrdua de la raó i esdevingui incompreensible a partir de l'època positivista i científica, moment en el qual la fe és substituïda pel coneixement científic reservat, en principi a uns quants privilegiats els quals tenen l'exclusi-va del diagnòstic de la malaltia dels altres.

L'experiència dels conflictes existencials ja no és accep

tada ni resolta socialment, sinó considerada patològica. Aquesta mentalitat portarà, en els nostres dies, al desconeixement i ignorància del deliri i a la seva repressió far macològica.

La Psicoteràpia Existencial pretén recuperar la problemàtica existencial no per a negar-la o integrar-la tot disolvent-la en algun sistema ideològic o axiològic, sinó utilitzant-la per portar l'existent humà a una presa de consciència més profunda de si mateix per tal de posseir-se i determinar-se alliberat de tota mena d'alienacions.

L'assumpció de la llibertat i la responsabilitat és l'única alternativa d'existència autèntica que té l'home actual.

d) Fecunditat de la Psicoteràpia Existencial

En aquesta Tesi hem fet un llarg i laboriós treball de recopilació, de síntesi i de sistematització per extreure'n tot el que la investigació filosòfica i psicològica existencial ens podia oferir. Veiem que, en concret, no és molt quantitativament, per bé que radicalment nou i fonamental i àdhuc gosariem dir, universal, i, en aquest sentit, suficient per a esdevenir la base de tota Psicologia, Psicopatologia i Psicoteràpia.

Les aportacions cabdals són dos: la concepció antropològica i la metodologia analítica, de les quals es deriva una hermenèutica de l'home com llibertat, de la psicopatologia com la seva alienació, pèrdua o renúncia i de la teràpia com un procés de desvetllament d'aquesta llibertat a través d'una empatia autèntica, una anàlisi crítica de les situacions i una resolució dialèctica dels nusos categorials i de les alienacions reals.

Tanmateix però queda, encara, molt per fer. Hem dit que al nostre entendre hauríem trobat les bases o fonaments d'una Psicologia Existencial, però falten encara les deduccions necessàries per a arribar a una hermenèutica dels fenòmens concrets.

Cal elaborar una psicologia que sigui una anàlisi existencial de les situacions fàctiques, que les contempli en tota la

seva complexitat, que tingui present els estadis evolutius, els condicionaments familiars, culturals i socials.

L'Anàlisi Existencial ha mostrat ja a bastament la seva fecunditat en la comprensió i la interpretació del significat de la vida i de l'obra de les persones, així com de la Psicopatologia: Binswanger amb el seu mètode patogràfic, Sartre amb les seves anàlisis biogràfiques des de Baudelaire a Flaubert. Recentment Sarró (1981-c) ha assajat una Anàlisi Existencial de "mossèn Cinto" en el qual demostra que Verdaguer no patia de "mania persecutòria" sinó que realment era víctima d'una persecució de les autoritats civils i eclesiàstiques conservadores:

"Els adversaris de Mossèn Cinto ens apareixen com els instruments de forces col·lectives que eren incapaces de comprendre en el seu veritable abast. J.P. Sartre, en l'inacabat "L'idiot de la famille" interpreta l'obra i la persona de Flaubert com el producte d'una època en què imperava una immensa hipocresia -ell parla de "mauvaise foi et derealisation". La sinceritat era una virtut desconeguda i en tot cas poc practicada. Si comparem la societat francesa del 1830-40 i la catalana del 1880-90, trobarem coincidències impressionants entre l'home Flaubert i l'home Verdaguer; però aquest no ens apareix mai contaminat de neurosi i menys encara de nihilisme".

Una Psicologia Existencial ha de ser capaç de copsar l'existència com desplegament actual de l'ésser en el temps: desplegament no només evolutiu i fàctic sinó també fenomènic.

Aquesta concepció es contraposa fortament al model biològic i al social de la personalitat segons els quals la persona va cap a una maduresa biològica (sexual) o cap a una òptima adaptació social (normalitat o èxit), essent contemplat i interpretat tot el procés en funció d'aquesta maduresa.

La visió existencial és tota una altra. L'existència és un desplegar-se de l'ésser en l'existent que es dona des del primer moment de vida, només que la consciència tètica d'aquest desplegament es va diferenciant de forma progressiva. L'augment de consciència suposa un augment de dissociació entre l'ésser i el no-ésser. Per això el nen està més aprop de l'ésser que

no pas l'adult culturalitzat per al qual la reducció de la dissociació i, en conseqüència, de l'angoixa és una tasca d'augment de consciència integradora respecte el propi ésser, que només és possible en l'àmbit de l'Eigenwelt, del propi món.

L'ésser humà és sovint sol·licitat a l'alienació en l'Umwelt i el Mitwelt, a l'entrega compulsiva als objectes materials o les identifications socials, que tendeixen a omplir l'esvoranc provocat per l'oposició entre l'ésser i el no-res a què es veu abocat tot ésser que pren consciència de si mateix.

A la vegada, però, la integració personal demana, freqüentment, la resolució eficaç i pràctica de les situacions reals d'alienació. No és d'una manera autística que s'aconsegueix la integració, sinó amb un domini de la realitat material i social. Sovint algunes alternatives terapèutiques semblen buscar en la pèrdua o alteració de la consciència de la realitat o bé en la seva ignorància o bescantament la resolució del conflicte existencial de base. Pretenen d'aquesta manera, utilitzant substàncies psicodèliques (amb mentalitat mèdica o contracultural) o mal interpretant pràctiques o tècniques orientals, negar la realitat exterior, com si l'home no fos un ésser-en-el-món, amb tota la càrrega fàctica i concreta que això implica en cada situació històrica individual i col·lectiva. Cercant en un món interior artificialment i nèciament buidat la felicitat i la pau, posen sovint les bases per al desenvolupament d'un món imaginari i delirant, tancant-se en un autisme o "narcicisme" de l'Eigenwelt. L'home se està després del món material i social, però no desinteressat.

Aquesta visió del benestar i el sofriment existencials hauria de tenir conseqüències importants per a l'educació i la pedagogia. Educació adreçada a desplegar l'ésser que som i no a identificar-se amb les expectatives socials. En aquest punt tornem a trobar una forta similitud amb la Psicologia Humanística, la qual entén el procés educatiu i evolutiu com una eclosió de les pròpies potencialitats.

Deixant de banda l'ambigüitat del concepte de "potencialitat" que implica unes potències ja constituïdes i que fàcilment és recuperable per al sistema social, és cert que l'home ha d'aprendre més a escoltar-se a si mateix i a buscar l'harmonia amb si mateix. El nen es capaç, en aquest sentit, d'experimentar més sovint que l'adult les "experiències cimeres" a què es refereixen els humanistes (Maslow), experiències de plenitud d'ésser, veient, estirat al llit, els reflexos en el sostre dels objectes que es belluguen, jugant hores i hores amb la sorra a la platja, mirant una filera de formigues que van i venen del niu. En un sentit heideggerià el nen, que és un poeta natural, està molt més aprop de l'ésser que no pas l'adult.

Però aquesta harmonia inicial, la del paradís de la infància, és aviat trencada per les influències socials i culturals. Tanmateix, però no són aquestes les úniques responsables de l'alienació de l'adult. Més aviat les construccions socials són producte i no causa de l'alienació existencial. Elles poden influir oferint com formes alliberadores construccions ideològiques alienants, com el consumisme, la lluita destructiva, el collectivisme, l'explotació, etc.

La qüestió es pot plantejar certament, com fa Fromm, en termes de "tenir o ésser". En aquest sentit estem d'acord amb ell, però estem en desacord en la concepció de l'etiologia social de l'alienació. Per a Fromm la societat configura l'alienació a través del que ell anomena caràcter social que nosaltres estaríem només disposats a admetre com caracterització sociològica d'uns col·lectius però no de les consciències.

L'alienació, com hem dit, té les seves arrels en la pròpia existència, en tant que aquesta és transcendència de si. Aquesta alienació és la que ha portat l'home, en íntima relació dialèctica amb el seu desenvolupament històric, tècnic i cultural a estructurar-se socialment, a relacionar-se tècnicament, val a dir de forma mediatitzada, amb la natura, a crear tot un món interpretatiu de la realitat. No és d'estranyar que l'individu humà busqui la seva identitat en aquestes realitzacions col·lectives, car ell neix en un punt del temps històric en què li venen donades com "naturals" o "essencials".

Així també s'explica que diferents grups naturals formats separadament els uns dels altres durant segles hagin originat cultures tan diverses, car si bé les preguntes que es fa l'home són les mateixes, puix són les que li planteja la seva pròpia existència, les respostes venen condicionades per la percepció del món que l'envolta i el grau de consciència de si que ha adquirit. Si l'home fos un ésser natural o determinat no presentaria aquestes diversitats culturals tan marcades.

Ací rau l'aspecte tràgic de l'existència humana. La dissociació existencial de base només pot ser superada per la mateixa causa que la provoca, la consciència. Si doncs la realitat històrica ens ha portat a un nivell d'elevada conscienciació, l'alienació subsequënt només podrà ser superada per un màxim de conscienciació. Aquest és el valor que té desvel·lar l'Inconscient que està estructurat en les formes d'existència socials, arribar a conèixer la veritat (a-letheia) la qual només té un caràcter fatídic com per a Edip, si hom no supera la dependència dels déus o dels homes. La tragèdia grega ens mostra en la seva evolució com la presa de consciència i l'assumpció de la llibertat s'oposen al destí, a la voluntat dels déus o, finalment a la dels poders civils: aquesta és la tragèdia d'Orestes o d'Antígona.

Si l'home civilitzat no és tan feliç com el primitiu, no és pel seu grau més elevat de consciència, sinó d'alienació respecte el propi ésser, a través de complicadíssimes identifications socials que per al primitiu resulten quasi naturals. El primitiu està molt més transcendit en l'Umwelt, en la naturalesa; l'home civilitzat en el Mitwelt de l'estructura social. Així com el primitiu o l'esquizofrènic no es poden desalienar sense renunciar als seus mites, així l'home "civilitzat" o el neuròtic no es poden desalienar o integrar sense renunciar a les seves identifications socials.

Aquest moviment desalienador passa per la mirada crítica, la ironia respecte les nostres pròpies vides buides. En aquest sentit creiem com Jung que aquesta és una obra de maduresa; però no de maduresa biològica o social, sinó interior. Sense aquest procés d'integració personal i desalienació no hi pot haver teràpia. No poden ser preses com model d'èxit terapèutic,

per tant, ni l'adaptació o identificació social, ni el canvi de conducta. Aquests són només ajustaments exteriors que beneficien el poder, les forces alienadores, no necessàriament la persona.

La persona només funcionarà bé quan estigui integrada amb si mateixa, amb un màxim grau de consciència de si i per tant amb un desprendiment social i material de base, únic remei radical de l'angoixa. La salut no és adaptació automàtica a la realitat exterior sinó consciència crítica del món que ens en volta, capacitat d'autodeterminació i creació autònoma del propi projecte existencial.

Tanmateix l'ésser humà és un ésser material i social. Materialitat i socialitat són dimensions constitutives de la se va transcendència, per tant ha de viure en el món dels objectes i de les relacions socials. Aquest desprendiment s'ha d'en tendre en el sentit etimològic que l'home no ha d'estar pres de les coses ni dels altres: necessita d'ells, però no es lliga a ells. En aquest sentit és lliure: les relacions lliures són sanes i faciliten la integració, car les dissonàncies i contradiccions que es presenten poden ser fàcilment superades per la llibertat. Ésser lliure sovint vol dir renunciar; sempre que la fidelitat o la recerca d'una cosa suposi una submissió a ella. Els mals de la persona són, en la seva última arrel, mals de la llibertat. Si l'existència bàsicament és llibertat, la integració només es pot aconseguir amb la conquesta d'aquesta llibertat original: autopossessió i autorresponsabilitat.

La crida a l'autorresponsabilitat explícita o implícita en la Psicoteràpia Existencial no s'ha d'entendre en un sentit militant, com si es tractés d'una responsabilitat en una dimensió extra-individual o compromís social, com podria entendre's en Adler.

És una crida a tornar a si mateix, a respondre's a si mateix i per si mateix les preguntes de l'existència, car ningú altre pot fer-ho per nosaltres i en aquest respondre està la mateixa integració.

Aquesta llibertat i responsabilitat només tenen un caràcter tràgic si els esdeveniments exteriors interfereixen en l'existència de la persona d'una forma fatalista. La validesa de la resposta d'una persona no pot venir mesurada des de fora amb criteris morals, socials o històrics: la literatura existencialista -Sartre, Camus- està plena d'aquestes situacions ambigües de conflicte amb els valors. Només l'individu pot decidir per ell mateix.

Però àdhuc en el cas que la fatalitat exterior s'interposi en l'existència de l'home com element atzarós de la seva facticitat, l'home pot aprendre a assumir el destí, com palesa el cas de Jaspers, tot afirmant la pròpia llibertat. La inexorabilitat de la mort és el cas més frapant que afecta tots els humans al marge de qualsevol circumstància històrica. Tanmateix aquest ésser-per-a-la-mort ha d'aprendre a viure fins a la mort.

La vida humana és una passió, té un interès, pot tenir un significat, perquè es desenvolupa entre un principi i un final: la vida immortal dels déus és un avorriment perfecte i manca de significat perquè en ella qualsevol decisió és inútil, res no canvia, ho deixa tot tal com estava en un repòs etern, car res no pot passar. La llibertat és finita, els déus no. Per als déus, la llibertat és arbitrarietat, per a l'home decisió!

B I B L I O G R A F I A

ADVERTIMENT

1. La Bibliografia segueix un ordre alfabètic i cronològic indicant, en primer lloc, sota el nom de l'autor l'any de publicació de la primera edició en la llengua original. En algun cas del tot excepcional, en què no ens ha estat possible la seva localització, es fa notar posant entre parèntesi l'editorial que hem utilitzat amb l'any corresponent a la seva edició, tot mantenint, però, la referència cronològica i el títol propis de la publicació original.

2. Les segones o successives edicions, que a judici de l'autor impliquen modificacions o ampliacions substancials, van registrades després de la referència bibliogràfica completa, entre parèntesi i amb l'any d'edició subratllat. En el text de la Tesi sovint es fa esment d'aquestes edicions revisades o ampliades, la seriació ordinal de les quals es fa notar amb el número corresponent.

3. En el cas de textos publicats amb notable posterioritat a la data de redacció original, situem aquesta immediatament després del títol i entre parèntesi sense subratllar. La referència bibliogràfico-cronològica continua essent l'any de publicació de la primera edició.

4. Autors dels quals hem consultat les Obres Completes encapçalen la seva Bibliografia amb la referència a l'edició d'aquestes, seguides immediatament de la cronologia de publicació de les seves obres, però sense cap altra referència editorial, la qual es remet, òbviament, a l'obra Completa.

5. El títol dels llibres va subratllat, mentre que els articles són referits entre cometes i sense subratllar.

ABBAGNANO, N.

- 1942 Introduzione all'esistenzialismo. Taylor, Torino.
- 1948 Esistenzialismo positivo. Taylor, Torino.
- 1961 Dizionario di Filosofia. Utet, Torino.

ABELY, P.

- 1948 "La mauvaise foi chez les délirants". Annales médico-psychologiques, II, 5: 620-624.

ABELLA i GIBERT, D.

- 1962 "L'orientació antropològica existencial de la Psiquiatria". Institut d'Estudis Catalans. Arxius de la Secció de Ciències, XXVII.

ADLER, A.

- 1912 Über den nervösen Charakter: Grundzüge einer vergleichenden Individual Psychologie und Psychotherapie. Bergman, Wiesbaden.
- 1920 Praxis und Theorie der Individual-Psychologie. Bergman, Munich.
- 1933 Der Sinn des Lebens. Passer, Viena.
- 1964 Superiority and social interest: a collection of later writings. Rowena, H.L. i Ansbacher, R, Eds. Evanston, Ill. Northwestern University Press.

ADORNO, TH. et al.

- 1957 Freud in der Gegenwart. Europäische Verlagsanstalt.

AGOSTI, S. et al.

- 1976 Matti da slegare. Einaudi, Torino.

ALBERCA, R.

- 1953 "Las bases del análisis existencial" Rev. de Psiq. y Psicol. Méd. 1: 21 i ss.

ALEXANDER, F.

- 1946 Psychoanalytic Therapy. Ronald, New York.

ALLERS, R.

- 1919 Das Werden der sittlichen Person. Herder, Freiburg.
- 1922 Über Psychoanalyse. Karger, Berlin.
- 1943 The Psychology of character. Sheed and Ward, New York.
- 1961 Existentialism and Psychiatry. Charles C. Thomas, Springfield, Ill.
- 1962 "The meaning of Heidegger". The New Scholasticism, 26: 445-474.

ALLPORT, G. W.

- 1955 Becoming. Yale, New Haven.
- 1960 Personality and social encounter. Beacon Press, Boston.
- 1961a Pattern and growth in personality. Holt, Rinehart and Winston, New York.
- 1961b "Comment on earlier chapters". in MAY, R. Existential Psychology. Random House, New York.
- 1965 Letters from Jenny. Harcourt, New York.

ANGYAL, A.

- 1941 Foundations for a science of personality. Commonwealth Fund., New York.

ANTONELLI, F.

- 1964 L'analisi esistenziale di Frankl. Ares, Milano

ARANGUREN, J.L.L.

- 1950 "Sobre Holzwege de Martin Heidegger". Arbor, 16: 242-253.
- 1951 "Exposición de Kierkegaard". Rev. Cuadernos Hispanoamericanos, 8.
- 1952a Catolicismo y protestantismo como formas de existencia..

- 1952b "Origen luterano del existencialismo". Rev. Un. de Buenos Aires, 22: 357-399
- 1961 La juventud europea y otros ensayos. Seix y Barral, Barcelona.
- 1967 La comunicación humana. Guadarrama, Madrid.
- 1968 El marxismo como moral. Alianza Editorial, Madrid.

ARENDT, H.

- 1958 The human condition. Univer. of Chicago Press. Chicago.

ARFOUILLLOUX, J.C. et al.

- 1974 L'Antipsychiatrie. P.U.F. , Paris.

ARIETI, S. et. al.

- 1955 Interpretation of schizophrenia. Brunner, New York.
- 1959
- 1966 American Handbook of Psychiatry. Basic Books , New York.

ARTILES, M.

- 1975 La actitud psicoterapéutica. Carl Rogers. Bonum, Buenos Aires.

ASSAGIOLI, R.

- 1958 Dynamic Psychology and Psychosynthesis. Psychosynthesis Research Foundation, New York.
- 1961 Self realization and Psychological disturbances. Psychosynthesis Research Foundation, New York.
- 1965 Psychosynthesis: A manual of principles and techniques. Hobbs, Dorman.
- 1973 The act of Will. The Viking Press, New York.

AUDRY, C.

- 1966 Sartre. Seghers, Paris.

BACHELARD, G.

- 1938 La Psychanalyse du feu. Gallimard, Paris.
- 1939 Lautréamont. Corti, Paris (1962/2)
- 1942 L'eau et les rêves. Essai sur l'imagination de la matière. Corti, Paris.
- 1943 L'air et les songes. Essai sur l'imagination du mouvement. Corti, Paris.
- 1948 La terre et les rêveries du repos. Essai sur les images de l'intimité. Corti, Paris.

BACHELARD, S.

- 1957 La logique de Husserl. P.U.F., Paris.

BAEYER, W. von et al. (eds.)

- 1966 Conditio humana. Springer, Berlin.

BALESTRO, P.

- 1976 Introduzione all'antropoanalisi. Bompiani, Milan.

BALINT, M.

- 1935 "Zur Kritik der Lehre von praegenitalen Libido-organizationen". Int. Zschr. f. Psychoanal. XXI.
- 1939 "On transference and countertransference". Int. Journ. Psychoanal., 20: 223-230.
- 1961 Psychotherapeutic techniques in medicine. Tavistock, London.

BANNISTER, D. i FRANELLA, F.

- 1970 Perspectives in personal construct theory. Academic Press, New York.
- 1971 Inquiring man: The theory of personal constructs. Penguin Books, Baltimore.

BANNISTER, D. i MAIR, J.M.

- 1968 The evaluation of personal construct. Academic Press. New York.

BARNES, M. i BERKE, J.

- 1971 Mary Barnes: Two Raccounts of a journey trough
madness. Mc. Gibbon and Kee, London.

BARRET, W.

- 1958 Irrational man: A study in existential philosophy.
Doubleday, New Yor.
- 1964 What is existentialism?. Grove Press, New York.

BASAGLIA, F.

- 1968 L'isituzione negata. Einaudi, Torino.
- 1971 i ONGARO BASAGLIA, F.
La maggioranza deviante. Einaudi, Torino.
- 1975 Crimini di pace. Einaudi, Torino.

BASSOE, P.

- 1945 "Spain, craddle of Psychiatry".
American Journal of Psychiatry.

BATESON, G. i RUESCH, J.

- 1951 Communication: the social matrix of Psychiatry.
Norton, New York.

BATESON, G., JACKSON, D.D. et al.

- 1956 "Toward a theory of schizophrenia". Behavioral
Science, 1: 251-264
- 1972 Steps to an ecology of mind. Ballantine, New York.

BAUERSFELD, K.H.

- 1968 Wahn, welt, geld. Huber, Bern.

BAZZI, T.

- 1958 "Consideraciones acerca de las limitaciones y las
contraindicaciolnes de la Logoterapia".in IV Con-
greso Internacional de Psicoterapia de Barcelona.
Scientia, Barcelona.

BEAUFRET, J

- 1971 Introduction aux philosophies de l'existence. De Kierkegaard a Heidegger. Denöel-Gonthier, Paris.

BEAUVOIR, S. de

- 1945 "La phénoménologie de la perception de Merleau-Ponty" Temps Modernes, 1.
 1947 Pour une morale de l'ambigüité. Gallimard, Paris
 1949 Le deuxiem sexe. Gallimard, Paris.
 1958 Memoires d'unes jeune fille rangée. Gallimard, Paris.
 1960 La force de l'âge. Gallimard, Paris.
 1963 La force des choses. Gallimard, Paris.

BECK, S. J.

- 1965 Psychological processes in the schizophrenic adap-tion. Grune and Stratton, New York.

BECKER, E.

- 1973 The denial of death. Mac Millan, New York.

BENEDETTI, G.

- 1964 "Die Daseinsanalyse in der Sicht eines Psychiaters". Jbuch. Psychol. Psychot. und Med. Anthropol. 11: 272.

BENOIT, J.C. et al.

- 1973 Psychotherapies et psychanalyses existentielles. E.S.F., Paris

BERGER, G.

- 1941 Le Cogito dans la philosophie de Husserl. Aubier, Paris.
 1964 Phénoménologie du temps et prospective. P.U.F. , Paris.

BERGSON, H.

- 1889 Essai sur les données immédiates de la conscience. Alcan, Paris.

BERKE, J. i BARNES, M.

- 1971 Mary Barnes: Two Raccounts of a jouney trough madness. Mc. Gibbon and Kee, London.

BERLINGUER, G.

- 1969 Psichiatria e potere. Editori Riuniti, Roma.

BERNE, E.

- 1961 Transactional Analysis in Psychotherapy. Grove, New York.
- 1963 The structure and dynamics of organization and groups. Lippincott, New York.
- 1964 Games people play. Grove, New York.
- 1966 Principles of Group Treatment. Oxford University Press, New York.
- 1972 What do you say after you say hello?. Grove Press, New York.

BETTELHEIM, B.

- 1950 Love is not enough. Free Press, New York.
- 1960 The informed heart. Free Press, New York.

BIELIAUSKAS, V. J.

- 1964 "Existential philosophy and psychoanalysis" in RUSSELL, R.W. ed. Frontiers in Psychology. Scott Foresman, Chicago.

BINSWANGER, L.

- 1907 "Uber das Verhalten des psychogalvanischen Phänomens baim Assoziationexperiment. Diagnostische Assoziationsstudien". (Inauguraldissertation). Jb. f. Psychol. u. Neurol. , X.
- 1920 "Psychoanalyse und klinische Psychiatrie". Inter. Zeitschr. f. ärztl. Psychoanalyse, 7: 135-165.
- 1922a Einführung in die Probleme der allgemeinen Psychologie. Springer, Berlin

- 1922b "Über Phenomenologie". Zeitschr. f. des. ges. Neur. u. Psych. 82: 10-45.
- 1926 "Erfahren, Verstehen und Erklären in der Psychoanalyse". Imago XII, 2-3: 223-237.
- 1928a Wandlung in der Auffassung und Deutung des Traums. Springer, Berlin.
- 1928b "Lebensfunktion und innere Lebensgeschichte". Monatschr. f. Psych. und Neur., 68.
- 1930 "Traum und Existenz". Neue Schweiz. Rundschau, sep. oct.: 766-799.
- 1931 "Geschehnis und Erlebnis". Monatsschr. f. Psychol. u. Neurol. 80: 244-273.
- 1933 Über Ideenflucht. Orell-Fussli, Zürich.
- 1935a "Heraklits Auffassung des Menschen". Die Antike, vol. XI, fasc. 1.
- 1935b "Über Psychotherapie". Der Nevenart, VIII, fasc. 3 i 4.
- 1936a "Freud und die Verfassung der klinischen Psychiatrie". Schweiz. Archiv. f. Neurol. u. Psych. XXXVII, 2
- 1936b "Freuds Auffassung des Menschen im Lichte der Anthropologie". Ned. Tijdschr. voor Psychologie, IV, 5-6.
- 1936c "Anthropologie, Psychologie und Psychopathologie". Schweiz. Med. Wochenschr. 29: 679-681.
- 1936d "Vom Sinn der Sinne. Zum gleichnamigen Buch von Erwin Straus". Schweiz. Archiv. f. Neur. u. Psych. XXXVIII, 2: 247-283.
- 1942 Grundformen und Erkenntnis menschlichen Daseins. Max Niehans, Zürich.
- 1943 "Karl Jaspers und die Psychiatrie". Schweiz. Archiv. f. Neurol. u. Psychtr. LI, fasc. 1-2.
- 1945a "Wahnsinn als lebensgeschichtliches Phänomen und als Geisteskrankheit. Der Fall Ilse". Monatschr. f. Psych. u. Neur. CX, 3-4: 129-160.
- 1945b "Der Fall Ellen West. Studien zum Schizophrenieproblem". Schweiz. Archiv. f. Neur. u. Psych. LIII, LIV, LV
- 1946 "Über die daseinsanalytische Forschungsrichtung in der Psychiatrie". Schweiz. Archiv. f. Neur. u. Psych. LVII, 2.

- 1947a "Der Fall Jürg Zund. Studien zum Schizophrenieproblem". Schweiz. Archiv. f. Neur. u. Psych. LVI, LVIII i LIX.
- 1947b Ausgewählte Vorträge und Aufsätze - vol. I: Zur phänomenologischen Anthropologie. A. Francke, Bern.
- 1949a "Der Fall Lola Voss. Studien zum Schizophrenieproblem". Schweiz. Archiv. f. Neur. u. Psych. LXIII.
- 1949b "Die Bedeutung der Daseinsanalytik Martin Heideggers für das Selbstverständnis der Psychiatrie". in Martin Heideggers Einfluss auf die Wissenschaft. A. Francke, Bern.
- 1950 "Sinn und Gehalt der sexuellen Perversionen. Eine Rezension". Psyche, 12: 881 ss.
- 1951a "Daseinsanalytik und Psychiatrie". Der Nervenarzt, gener, 1.
- 1951b "Symptom und Zeit". Schweiz. Med. Wochenschr. LXXXI, n. 22.
- 1952 "Der Fall Suzan Urban. Studien zum Schizophrenieproblem". Schweiz. Archiv. f. Neur. u. Psych. LXIX, LXX, LXXI.
- 1954a "Daseinsanalyse und Psychotherapie". Zeitschr. f. Psychoterapie und Medizin. Psychol. IV, fasc. 5.
- 1954b "Über Martin Heidegger und die Psychiatrie". Festschrift zur Feier des 350jährigen Bestehens des Heirinch-Suso-Gymnasiums zu Konstanz, 19-21.
- 1955 "Daseinsanalyse und Psychotherapie". in RUITENBEEK, H.M. et al. Psychoanalysis and Existential philosophy. Dutton, New York, 1962.
- 1956a Drei Formen misglückten Daseins. Max-Niemeyer, Tübingen.
- 1956b Erinerungen an Sigmund Freud. A. Francke, Bern.
- 1956c "Lettre a Eugène Minkowski. Réflexion sur le temps et l'éthique (à propos de l'oeuvre de Marcel Proust)" L'evolution psychiatrique, 1956: 37-44.
- 1956d "Existential Analysis and Psychotherapy". in FROMM-REICHMAN, F. Progress in Psychotherapy, Grune and Stratton, New York, 1956.
- 1957a Der Mensch in der Psychiatrie. Günther Neske, Pfullingen.

- 1957b Schizophrenie. Günther Neske, Pfullingen.
- 1958a "Daseinsanalyse und Psychotherapie. II ". in
SPEER E. von. , Aktuelle Psychotherapie. Lerhman,
Munich.
- 1958b "Daseinsanalyse, Psychiatrie, Schizophrenie".
Schweiz. Archiv. f. Neur. u. Psch, LXXXI, fasc. 1-2.
- 1959 "Dank an Edmund Husserl". Festschrift zum 100 Ge-
burtstag von Edmund Husserl, Nijhof, La Haya,
4: 64-72.
- 1960a "Die Philosophie Wilhelm Szilasis und die psychia-
trische Forschung". Festschrift f. Wilhelm Szilasi.
Munich, 1960.
- 1960b Melancholie und Manie. Günther Neske, Pfullingen.
- 1965 Wahn: Beiträge zu seiner phänomenologischen und
Daseinsanalytischen Erforschung. Günther Neske,
Pfullingen.
- BLACKHAM, H. J.
- 1952 Six existentialist thinkers. Macmillan, New York.
- BLANC, C.
- 1955 La méthode phénoménologique et la psychiatrie.
P.U.F., Paris.
- BLAUNER, J.
- 1957 "Existential Analysis". Psychoanalytic Review,
44: 51-64.
- BLEGER, J.
- 1958 Psicoanálisis y dialéctica materialista. Paidos,
Buenos Aires, 1958.
- BLEULER, E.
- 1911 Dementia praecox oder Gruppe der Schizophrenia.
Leipzig, Wien.
- BLEULER, M.
- 1955 "Researches and changes in concepts in the study
of schizophrenia". Bulletin of the Isaac Ray Me-
dical Library, III, 1-2.

BLOOMFIELD, H.

- 1975 Discovering inner energy and overcoming stress. Delacorte, Press, New York.
- 1976 Happiness: The T.M. Program, Psychiatry and Enlightenment. Simon and Schuster, New York.
- 1978 Total health. Simon and Schuster, New York.

BOBBIO, N.

- 1944 L'esistenzialismo. Taylor, Torino.

BODUIN, Ch. i MINKOWSKI, E.

- 1954 L'amour du prochain. Ed. du Cerf, Paris.

BOLLNOW, O. F.

- 1936 Dilthey, eine Einführung in seine Philosophie. Berlin.
- 1950 Existentialismus. Kohlhammer, Stuttgart.
- 1955 Neue Geborgenheit. Das Problem einer Überwindung des Existentialismus. Kohlhammer, Stuttgart.

BOSS, M.

- 1940 Körperliches Kranksein als Folge seelischer Gleichgewichtsstörungen. H. Huber, Bern.
- 1944 Die Gestalt der Ehe und ihre Zerfallsformen. H. Huber, Bern.
- 1947 Sinn und Gehalt der sexuellen Perversionen. H. Huber, Bern.
- 1953 Der Traum und seine Auslegung. H. Huber, Bern.
- 1954 Einführung in die psychosomatische Medizin. H. Huber, Bern.
- 1957 Psychoanalyse und Dasainsanalytik. H. Huber, Bern.
- 1970 Grundriss der Medizin. H. Huber, Bern.

BRANDEN, N.

- 1973 The disowned self. Bantam Edition, Los Angeles.

BRAUTIGAM, W.

- 1961 Psychotherapie in anthropologischer Sicht.
Ferdinand Enke, Stuttgart.

BRENTANO, F.

- 1874 Psychologie vom empirischen Standpunkt. Leipzig.
1889 Vom Ursprung sittlicher Erkenntnis. Leipzig.
1911 Von der Klassifikation der psychischen Phänomene.
Leipzig.

BRODY, M.W.

- 1959 Observations on Direct Analysis: The therapeutic
Technique of John Rosen. Vantage, New York.

BROGGI i GUERRA, F.

- 1979 "El concepte de naturalesa humana segons l'anàlisi
existencial de Frankl". Annals de Medicina, 65: 641.

BRONOWSKI, J.

- 1965 Science and human values. Harper and Row, New York.

BROWN, N.

- 1959 Life against Death. The psychoanalytical meaning
of History. Routledge and Keagan Paul, Middletown,
Conn.
1966 Loves's Body. Random House, New York.
1967 "A reply to Herbert Marcuse". Commentary, març.

BUBER, M.

- 1923 Ich und Du. Inserverlag, Leipzig. (1958/2)
1948 Between man and man. MacMillan, New York.

BUGENTAL, J.F.T.

- 1963 "Humanistic Psychology: A new break-through."
American Psychologist, 18: 563-567.

- 1965 The Search for authenticity: An existential analytic Approach to Psychotherapy. Holt Rienhart and Winston, New York.
- 1971 "The humanistic ethic: the individual in Psychotherapy as a social change agent." Journal of Humanistic Psychology, 11: 11-25.
- 1976 The search for existential identity: Patient-Therapist dialogues in Humanistic Psychotherapy. Jossey-Bass, San Francisco.
- 1978 Psychotherapy and Process: The fundamentals of an Existential-Humanistic Perspective. Addisson-Wesley, Reading. M.A.

BUHLER, Ch.

- 1962 Values in Psychotherapy. Free Press, New York.
- 1965 "Some observations on the Psychology of the Third Force". Journal of Humanistic Psychology, 5: 54 ss.
- 1968 "Psychotherapy and the Image of Man". Psychotherapy, V.
- 1969 "Humanistic Psychology as an educational program". American Psychologist, 24: 736-742.
- 1971 "Basic therethical concepts of humanistic psychology". American Psychologist, 26: 378-386.

BUHLER, Ch. i ALLEN, M.

- 1972 Introduction to Humanistic Psychology. Brooks Cole, Monterrey. Cal.

BUYTENDIJK, F.J.J.

- 1933 Das Spiel von Menchs und Tier. Kunt Wolff, Berlin.
- 1943 Over de Pijn. Spectrum, Utrecht.
- 1947 De eerste glimlach van het kind. Nijmegen.
- 1948 Algemene Theorie der menselijke Honding en Beweging. Spectrum, Utrecht.
- 1952 Phénoménologie de la rencontre. Desclée de Brouwer, Paris.
- 1954 La femme, ses modes d'être, de paraître, d'exister. Desclée de Brouwer, Paris.

- 1957 Attitudes et mouvements. Desclée de Brouwer, Paris.
- 1959 "Die Bedeutung der Phänomenologie Husserls für die Psychologie der Gegenwart". in VAN BREDA, H.L. (ed.) Husserl et la pensée moderne. Nijhoff, Haag.
- 1967 Prolegomena einer anthropologischen Physiologie. Otto Müller, Salzburg.

CABALEIRO GOAS, M.

- 1949 Psicosis esquizofrénicas. Moret, La Coruña.
- 1952 Werther, Mischlin y Joaquín Monegro vistos por un psiquiatra. Trilogía patográfica. Apolo, Barcelona.
- 1954 Problemas actuales de las psicosis esquizofrénicas. Paz Montalvo, Madrid.
- 1958 Esquizofrenias pseudoneuróticas. Iberia, Orense.
- 1959 Temas Psiquiátricos. I: Cuestiones generales y direcciones de investigación. Paz Montalvo, Madrid.
- 1961 "Las relaciones interpersonales de los esquizofrénicos." Rev. Psiqu. y Psicol. Méd. 1: 50-67.
- 1962 Concepto y delimitación de las psicosis esquizofrénicas. Paz Montalvo, Madrid.
- 1963 "Familia y enfermedad psíquica". Rev. Psicol. Gral. y Aplicada, 70: 1123-1145.
- 1966 Temas psiquiátricos. II : Algunas cuestiones psicopatológicas generales. Paz Montalvo, Madrid.

CALLIERI, B. et al.

- 1972 Lineamenti di una psicopatologia fenomenologica. Il Pensiero Scientifico, Roma.

CANCERINI, L. i CUANI, N.

- 1969 Schizofrenia: dalla personalità alla malattia. Il Pensiero Scientifico, Roma.

CANTRIL, H.

- 1950 The "why" of man's experience. Macmillan, New York.

- 1955 "Toward a Humanistic Psychology". Review of General Semantics, 12: 278-298.

CAPARROS, A.

- 1975 El carácter social según Erich Fromm. Ed. Sígueme, Salamanca.
- 1978 Historia de la Psicología. Ed. C.E.U. Esplugues.
- 1979 Introducción histórica a la psicología contemporánea. La Psicología ciencia multiparadigmática. Rol, Barcelona.

CAPLAN, G.

- 1964 Principles of Preventive Psychiatry. Basic Books. New York.

CARGNELLO, Danilo

- 1947 "Amore, aggressività, amicizia e ipseità nella Antropologia Esistenzialista di Ludwig Binswanger". Riv. di Psicologia, 43 i 44: 111-142.
- 1953a "Frankl e la Logoterapia". Archivio di psicologia, neurologia e psichiatria, 14: 413-419.
- 1953b "Sul problema psicopatologico della distanza esistenziale". Archivio di psicologia, psichiatria e neurologia, 14: 435-463.
- 1961a Dal naturalismo psicoanalitico alla fenomenologia antropologica della Daseinsanalyse. Da Freud a Binswanger. Istituto di studi Filosofici. Roma.
- 1961b Filosofia della alienazione e analisi esistenziale. Archivio di Filosofia, Padova.
- 1966 Alterità e alienità. Feltrinelli, Milano (1977/2)

CARGNELLO, D. et al.

- 1962 Le psicosi sperimentali. Feltrinelli, Milano.

CARKUFF, R.R. i BERENSON, B.G.

- 1967 Beyond counseling and psychotherapy. Holt, Rinehart and Winston, New York.

CARUSO, I.

- 1952 Psychoanalyse und Synthese der Existenz. Herder, Wien-Freiburg.
- 1957 Bios, Psyche Person. Eine Einführung in die allgemeine Tiefenpsychologie. Karl Alberg, Freiburg, München.
- 1961 Soziale Aspekte der Psychoanalyse. Ernst Kletk, Stuttgart.
- 1966 El psicoanálisis lenguaje ambigüo. F.C.E., México.
- 1974 Psicoanálisis, marxismo y utopía. Siglo XXI, Buenos Aires.

CASTEL, R.

- 1973 Le psychanalisme. Maspero, Paris.
- 1977 L'ordre psychiatrique. Maspero, Paris.

CASTILLA DEL PINO, C.

- 1964 "La obra psiquiátrica de Martín-Santos". Pròleg a Libertad, temporalidad y transferencia en el Psicoanálisis Existencial. Seix i Barral, Barcelona.
- 1966 Un estudio sobre la depresión. Ed. Penínusula, Barcelona. (1969/2)
- 1968 Dialéctica de la persona, dialéctica de la situación. Ed. Península, Barcelona.
- 1969a Psicoanálisis y marxismo. Alianza Editorial, Madrid.
- 1969b La incomunicació. Ed. 62, Barcelona.
- 1971 Vieja y nueva Psiquiatría. Ed Seminarios y Ediciones. Madrid.
- 1972 Introducción a la hermenéutica del lenguaje. Ed. Península, Barcelona.
- 1975 El humanismo imposible. Naturaleza del saber (1968) Ed. Taurus, Madrid.
- 1978 Introducción a la Psiquiatría. I. Problemas generales. Psico(pato)logía. Alianza Universidad, Madrid.

CENCILLO, L.

- 1973 Terapia, lenguaje, sueño. Marova, Madrid.
- 1974 Libido, terapia y ética. Ed. Verbo Divino, Estella.
- 1975 Dialéctica del concreto humano. Marova, Madrid.
- 1976 Raíces del conflicto sexual. Guadiana, Madrid.
- 1977 Transferencia y sistema de psicoterapia. Pirámide, Madrid.

CHILD, I.L.

- 1973 Humanistic Psychology and the research tradition: Their several virtues. Wiley, New York.

CHIN , R. i AI-LI.

- 1969 Psychological research in communist China 1949-1966. M.I.T. Press, 1969.

CHIODI, P.

- 1957 L'esistenzialismo. Loescher, Torino.
- 1963 Esistenzialismo e Fenomenologia. Edizioni Comunità, Milano.
- 1965 L'esistenzialismo di Heidegger. Taylor, Torino

CHOMSKY, N.

- 1972 The case gainst B.F. Skinner. New York Review of Books, New York.

CHRISTIAN, P.

- 1952 Das Personverständnis im moderne medizinischen Denken. Mohr, Tübingen.

CHRISTOFF, D.

- 1966 Husserl. Seghers, Paris.

COHEN, J.

- 1958 Humanistic Psychology. George Allen and Unwin, London.

COL.LECTIU

- 1977 Alternativa a la Asistencia psiquiátrica. Akal, Madrid.

COLLINS, J.

- 1952 The Existentialists: A critical study. Regnery, Chicago.
1958 The mind of Kierkegaard. Regnery, Chicago.

COMBS, A.W.

- 1948 "Phenomenological concepts in non-directive therapy". Journal Consult. Psychology, 12: 197-208.

COMBS, A. W i SNYGG, D.

- 1959 Individual behavior: A perceptual approach to behavior. Harper and Row, New York.

CONZE, E.

- 1951 Buddhist Texts trough the Ages. Philosophical Library, New York.

COOPER, D.

- 1967 Psychiatry and Anti-Psychiatry. Tavistock Publications, London.
1971 The death of the family. Penguin Books Ltd. Harmondsworth Middlesex.
1974 The grammar of Living: An examination of political acts. Allen Lane, Penguin Books, Ltd., London.
1978 The language of madness. Allen Lane, Penguin Books Ltd. , London.

CORRENTI, S.

- 1965 "A comparison of behaviorism and psychoanalysis with existentialism". Journal of Existentialism, 5: 379-388.

CORVEZ, M.

- 1961 La philosophie de Heidegger. P.U.F. , Paris.

COWEN, E.L. i COMBS, A. W.

- 1950 "Follow-up study of 32 cases treated by non-directive psychotherapy". Journ. Abnorm. and Soc. Psychol. , 45: 232-258.

CRUMBAUGH, J.C. i MAHOLICK, L.T.

- 1964 "An experimental study of Existentialism: the psychometric approach to Frankl's concept of Noogenic Neurosis." Journal of Clinical Psychology, 20: 200-207.

CURRAN, C.A.

- 1944 An analysis of a process of therapy trough counseling and its implications for a philosophy of personality. Ohio University, Columbus.

DAIM, W.

- 1951 Umwertung der Psychoanalyse. Wien.
1954 Tiefenpsychologie und Erlösung. Wien-München.
1956 Transvaluation de la Psychanalyse. Albin Michel, Paris.

DAIX, P.

- 1968 Nouvelle critique et art moderne. Editions du Seuil, Paris.
1971 "Le Flaubert de Sartre" Les Lettres françaises, 1971.

DARTIGUES, A.

- 1972 Qu'est-ce-que la Phénoménologie? Privat, Toulouse.

DAVID, H.P. i Bracken, H. von.

- 1957 Perspectives in personality theory. Basic Books, New York.

DELEUZE, G. i GUATTARI, F.

- 1972 L'Anti-Oedipe: Capitalisme et Schizophrénie. Minuit, Paris.

DEMOULIN, P.

- 1967 Névrose et psychose, essai de psychopathologie phénoménologique. Nauwelaerts, Louvain.

DEMPSEY, P.J.R.

- 1950 The psychology of Sartre. Cork University Press, Cork, Ireland.

DESAN, W.

- 1965 The marxism of Jean Paul Sartre. Doubleday and Co. , New York-Toronto.

DIAZ, C.

- 1975a Mounier: Etica y política. EDICUSA, Madrid.
1975b Introducción al personalismo actual. Gredos, Madrid.

DILTHEY, W.

- 1913-
1976 Gesammelte Schriften. Leipzig i Berlin. MISCH et al. Eds.
1894 Ideen über eine beschreibende und zergliedende Psychologie.
1896 Beiträge zum Studium der Individualität.
1905 Studien zur Grundlegung der Geisteswissenschaften.
1907 Das Wesen der Philosophie.
1911 Die Typen der Weltanschauung.

DOLLARD, J. i MILLER, N.E.

- 1950 Personality and Psychotherapy: an analysis in terms of learning, thinking and culture. Mc. Graw-Hill, New York.

DUBOUCHET, J.

- 1977 La condition de l'homme dans l'univers. Delachaux et Niestlé, Paris.

DUSS, L.

- 1948 "Critique psychiatrique de l'Existentialisme. Ex-
périence existentialiste chez une Schizophrène. "
Annales médico-psychologiques, 5: 553-595.

EBNER, F.

- 1921 Das Wort und die geistigen Realitäten. Ratisbona.
1935 Wort un Liebe. Ratisbona.

EGAN, G.

- 1970 Encounter: Group processes for interpersonal growth.
Brooks Cole., Belmont, Cal.

ELLENBERGER, H. F.

- 1953 "Current trends in European Psychotherapy". Amer.
J. Psychot. , 7:733-753
1955 "Analyse existentielle (Daseinsanalyse)" in Encycl.
Médico-Chir. Psychiat. 37815 A 10.
1957 "Phenomenology and existential analysis". Canad.
Psychiat. Assoc. J., 2: 137-146.
1970 The discovery of the unconscious. The history and
evolution of dynamic psychiatry. Basic Books, Inc.
New York.

ELLENBERGER, H.F. i MAY, R. et al.

- 1958 Existence. A new dimension in psychiatry and psycho-
logy. Basic Books, New York.

ELLIS, A.

- 1962 Reason and emotion in Psychotherapy. Lyle Stuart,
New York.
1973 Humanistic Psychotherapy: The rational-emotive
approach. Mc.Graw Hill, New York.
1977 Handbook of rational-emotive therapy. Springer,
New York.

ENGLISH, H.B. i ENGLISH, A.C.

- 1958 A comprehensive dictionary of psychological and Psychoanalytical terms. McKay, New York.

ENGLISH, O.S. et al.

- 1961 Direct Analysis and schizophrenia: Clinical observation and evaluation. Grune and Stratton, New York.

ERIKSON, E.H.

- 1950 Childhood and society. Norton, New York.
1958 Young man Luther. Norton, New York.
1959 Identity and the life cycle. International University Press, New York.

ERIKSON, R.W.

- 1967 "Some historical connections between existentialism, Daseinsanalyse, phenomenology and the Würzburg school." Journal of General Psychology, 75: 3-24.

ESTEL (col.lectiu)

- 1981 Alternativas a la alienación. Integral, Barcelona.

ESTERSON, A.

- 1970 The leaves of spring. A study in the dialectics of madness. Tavistock Publications, London.

EWALD, G.

- 1959 Der biologisch-anthropologische (existentielle) Aufbau der Persönlichkeit. Verlag, Stuttgart.

EY, H.

- 1933 "Hallucinations et délire. Alcan, Paris.
1948 Etudes Psychiatriques. (3 vols.) Ed. Desclée de Brouwer, Paris (1948-1954).
1956 "Rêve et existnece". L'Evolution Psychiatrique, janv.-mars, 1956.

- 1963 La conscience. P.U.F., Paris.
- 1966 L'inconscient. Desclée de Brouwer, Paris.
- 1973 Traité des hallucinations. Mssson, Paris.

EY, H. , BERNANRD, J. i BRISSET, CH.

- 1960 Manuel de Psychiatrie. Masson, Paris.

EYSENCK, H.J.

- 1966 The effects of Psychotherapy. International Science Press, New York.
- 1970 The structure of human personality. Methuen, London.

FABER, M.

- 1943 The foundation of Phenomenology: Edmund Husserl and the quest for a rigorous science of philosophy. Harvard University Press, Cambridge.

FABREGAS, J.L. i CALAFAT, A.

- 1976 Política de la psiquiatría. Zero, Bilbao.

FABRY, J.

- 1968 The pursuit of meaning. A guide to the theory and application of Viktor Frankl's Logotherapy. Beacon Press, Boston.

FAGAN, J. i SHPHERD, I.L.

- 1970 Gestalt Therapy now. Science Behavior Books, Palo Alto, Cal.

FAIRBAIRN, W.R.D.

- 1954 An Object-Relations Theory of the Personality. Basic Books, New York.

FEDIDA, P.

- 1976 "L'agir dépressif. Contribution phénoménologique à une théorie psychanalytique de la dépression". *Psychiatrie*, 28: 41-48.

FEIFEL, H.

- 1959 The meaning of death. Mc. Graw-Hill, New York.

FERRATER i MORA, J.

- 1965 La filosofia en el món d'avui. Ed. 62, Barcelona.
 1967 Obras selectas. Ed. Revista de Occidente, Madrid.
 1979 Diccionario de Filosofia. Alianza Editorial, Madrid (1979/6).

FIELD, M.G.

- 1957 Doctor and patient in Soviet Russia. Harvard University Press, Cambridge, Mass.

FIZZOTTI, E.

- 1972a "La Logoterapia di Viktor Frankl. Aspetti storici, filosofici, terapeutici". Clinica Psichiatrica, 12: 113-153.
 1972b "Il significato dell'esistenza. La concezione psichiatrica di Viktor Frankl". Orientamenti Pedagogici, 19: 1435-1471.
 1974 La Logoterapia di Frankl. Rizzoli, Milano.

FORNARI, F.

- 1976 Simbolo e codice. Feltrinelli, Milano.

FOUCAULT, M.

- 1961 Histoire de la folie à l'âge classique. Gallimard,
 1964 Paris (1961-1964).

FOULKES, D.

- 1966 Psychology of sleep. Scribner, New York.

FOULKES, S.H.

- 1964 Therapeutic group analysis. International Universities Press. New York.

FOULQUIE, P.

1947 L'Existentialisme. Paris.

FRANKL, V. E.

1925 "Psychotherapie und Weltanschauung". Internationale Zeitschrift für Individualpsychologie, 3: 250-252.

1939a "Zur medikamentösen Unterstützung der Psychotherapie bei Neurosen". Schweizer Archiv. für Neurologie und Psychiatrie, 43: 26-31.

1939b "Philosophie und Psychotherapie. Zur Grundlegung einer Existenzanalyse". Schwerische medizinische Wochenschrift, 69: 707-709.

1946a Artzliche Seelsorge. Grundlagen der Logotherapie und Existenzanalyse. Deuticke, Wien.

1946b Ein Psycholog erlebt das Konzentrationslager. Verlag für Jugend und Volk, Wien.

1947a Die Existenzanalyse und die Probleme der Zeit. Amandus, Wien.

1947b Die Psychotherapie in der Praxis. Eine kasuistische Einführung für Ärzte. Deuticke, Wien.

1948 Der unbewusste Gott. Amandus, Wien.

1949 Der unbedingte Mensch. Metaklinische Vorlesungen. Deuticke, Wien.

1950 Homo patiens. Versuch einer Pathodizee. Deuticke, Wien.

1952 Die Psychotherapie im Alltag. Sieben Radio-vorträge. Pyshee, Berlin.

1955a Pathologie des Zeitgeistes. Deuticke, Wien.

1955b The Doctor and the Soul. From Psychotherapy to Logotherapy. Bantan Matrix Books, New York.

1956 Theorie und Therapie der Neurosen. Einführung in Logotherapie und Existenzanalyse. Reinhardt, München-Basel.

1958 "Análisis existencial y Logoterapia". in IV Congreso Internacional de Psicoterapia. Ed. Scientia, Barcelona.

- 1959 From Death-Camp to Existentialism. A Psychiatrist's Path to new Therapy. Beacon Press, Boston.
- 1962 Man's search for meaning. An Introduction to Logotherapy. Beacon Press, Boston.
- 1967 Psychotherapy and Existentialism. Selected Papiers on Logotherapy. Simon and Schuster, New York.
- 1969 The Will to Meaning. Foundations and Applications of Logotherapy. New American Library, New York.
- 1970 Psychotherapie für den Laien. Rundfunkvortr ge  ber Seelenheilkunde. Herder, Freiburg.
- 1972 Der Mensch auf der Suche nach Sinn. Zur Rehumanisierung. Herder, Freiburg.
- 1977 Das Leiden am sinnlosen Lieben. Ed. Herder, Freiburg.

FREUD, S.

- 1940-
1952 Gesammelte Werke. (18 vols.) Imago, London (1940-1952).
- 1953-
1966 The Standard Edition. (24 vols.) Hogarth Press, London (1953-1966).
- 1922-
1973 Obras completas. Biblioteca Nueva, Madrid (1973/3).
- 1895a Studien über hysterie. (1893-1895)
- 1895b Entwurf einer Psychologie. (1950/2)
- 1900 Die Traumdeutung. (1898-1899)
- 1901 Bruchstück einer-analyse.
- 1904 Zur psychopathologie des alltagsleben (1898-1901).
- 1905a Bruchstück einer-hysterie-analyse (Dora) (1925/2)
- 1905b über Psychotherapie. (1904)
- 1905c Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie. (1925/6)
- 1911 Psychoanalytische bemerkungen über einen autobiographisch beschriebenen fall von paranoia. (Dementia paranoides) (Schreber). (1910).

- 1912 Zur Dynamik der Übertragung.
- 1913 Zur Umleitung der Behandlung.
- 1915a Triebe und Triebsschicksale.
- 1915b Bemerkungen über die Übertragungsliebe. (1914).
- 1916-
1917 Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse.
- 1919a Wege der Psychoanalytischen Therapie. (1918).
- 1919b Ein Kind wird Geschlagen.
- 1920 Jenseits des Lustprinzips. (1919-1920)
- 1921 Massenpsychologie und Ich-Analyse.
- 1923 Das Ich und das Es.
- 1924 Kurzer Abriss der Psychoanalyse.
- 1925 Die Widerstände gegen die Psychoanalyse. (1924)
- 1926 Die Frage der Laienanalyse.
- 1927 Die Zukunft einer Illusion.
- 1930 Das Unbehagen in der Kultur.
- 1932 Neue Folge der Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse.
- 1937 Die Endliche und die Unendliche Analyse.
- 1940 Abriss der Psychoanalyse. (1938).

FRICK, W. B.

- 1971 Humanistic Psychology: Interview with Maslow, Murphy and Rogers. E, Merrill. Columbus, Ohio.

FRIEDLER, F.E.

- 1950 "A comparative investigation of early therapeutic relationships created by experts and non-experts of the psychoanalytic, non-directive and adlerian schools. " J. Consult. Psychol. , 14: 436-445.
- 1953 "Quantitative studies in the role of therapists feelings toward their patients" in MOWRER, O.H. (ed.) Psychotherapy: Theory and Research, Ronald Press., New York.

FRIEDMAN, M.

- 1964 The worlds of Existentialism. Random House, New York.

FROMM, E.

- 1941 Escape from freedom. Holt, Rienhart and Winston, New York.
- 1947 Man for Himself. Holt, Rienhart and Winston, New York.
- 1955 The sane society. Holt, Rienhart and Winston, New York.
- 1956 The art of loving. Harper and Row, New York.
- 1961 Marx's concept of man. Frederick Ungar Publising Co. New York.
- 1962 Beyond the chains of illusion: my encounter with Marx and Freud. Pocket Books, Inc., New York.
- 1964 The hearth of man. Harper and Row, New York.
- 1965 Socialist Humanism. Doubleday and Co. Inc., New York.
- 1968 The reovultion of hope. Toward a humanized technology. New York.
- 1970 The crisis of Psychoanalysis: Essays on Freud, Marx and social psychology. Holt, Rienhart and Winston, New York.
- 1974 The anatomy of human destructiveness. Holt, Rienhart and Winston, New York.
- 1976 To have or to be. Harper and Row, New York.

FROMM, E. i SUZUKI, D.T.

- 1960 Zen Buddhism and Psychoanalysis. Harper and Row, New York.

FROMM-REICHMAN, F.

- 1939 "Transference Problems in Schizophrenia". Psychoanal. Quatr. , 8: 412 ss.
- 1950 Principles of Intensive Psychotherapy. University of Chicago Press, Chicago.

1952 Psychoanalysis and Psychotherapy. University of Chicago Press, Chicago.

FROMM-REICHMAN, F. i MORENO, J.L.

1956 Progress in Psychotherapy. Grune and Stratton, New York.

GALE, R.

1969 Developmental behavior: A humanistic approach. Free Press. New York.

GAOS, J.

1951 Introducción a "El Ser y el Tiempo" de Martín Heidegger. F.C.E., México. (1977/2)

GARNER, H.H.

1970 Psychotherapy: Confrontation Problem-Solving Techniques. Green, St. Louis.

GEBSATTEL, V.E. von,

1938 "Die Welt des Zwangskranken". Monatschrift für Psychitrie und Neurologie, 99: 10-74.

1951 Anthropologie der Angst. Kösel, München.

1954 Prolegomena einer medizinischen Anthropologie. Springer, Berlin.

1964 Imago Hominis. Beiträge zu einer Personalen Anthropologie. Verlag Neues Forum, Schweinfurt.

GENDLIN, E.T.

1962a Experiencing and the creation of meaning. Free Press of Glencoe, New York.

1962b "Client-centered developements and work with schizophrenics". J. Counsel. Psychol. , 9: 205-211.

1970 "A theory of personality change". in HART J. i TOMLINSON, T.M. New directions in Client-Centered Therapy. Houghton Mifflin, Boston.

GENOVART, C.

1980 Vocabulario básico trilingüe de Psicología. (inglés, castellano, catalán). Ed. Fontanella, Barcelona.

GENTIS, R.

1970 Les murs de l'asile. Maspero, Paris.

1977 N'être. Flammarion, Paris.

GIACOMO, U. de et al.

1962 Le psicosi sperimentali. Feltrinelli, Milano.

GILBERT, A.R.

1968 "Franz Brentano in the perspective of existential psychology". Journal of History of behavioral Sciences, 4: 249-253.

GILSON, E.

1946 L'existence. Gallimard, Paris.

GILSON, E. et al.

1947 L'Existentialisme chrétien: Gabriel Marcel. Régard en arrière. Plon, Paris.

GIORGI, A.

1970 Psychology as a human science: A phenomenologically based approach. Harper and Row, New York.

GLASSER, W.

1965 Reality Therapy: A new approach to Psychiatry. Harper and Row, New York.

GLOVER, E.

1955 The technique of Psychoanalysis. International Universities Press, New York.

GOBLE, F.G.

1970 The third force: The psychology of Abraham Maslow. Grossman, New York.

GOLDSTEIN, A.P.

1962 Therapist-Patient Expectancies in Psychotherapy. Pergamon, New York.

GOLDSTEIN, K.

- 1925 "Theorie der Funktion des Nervensystems". Arch. f. Psych. , 76:370 ss.
- 1939 The organism. American Book, New York.
- 1940 Human nature in the lighth of Psychopathology. Harvard University Press, Cambridge, Mass.

GOFFMAN, E.

- 1959 The presentation of Self in everyday life. Double-day Anchor Books, New York.
- 1961 Asylums. Essays on the social situation of mental patients and other inmates. Doubleday Anchor Books, New York.
- 1963 Stigma. Notes on the management of spoiled identity. Pretice Hall Inc. , Englewood, N. J.
- 1967 Mental Illness and social processes. Harper and Row, New York.

GOMA, F.

- 1959 El tema de la nada en la filosofía contemporánea. (Tesis Doctoral). Universidad de Barcelona, Barcelona.
- 1977 Conocer Freud y su obra. Dopesa, Barcelona.

GONDRA, J.M.

- 1975 La psicoterapia de Carl Rogers. Desclée de Brouwer, Bilbao.

GONZALEZ DURO, E.

- 1978 La locura y los derechos humanos. Ed. Zero, Madrid.

GRANEL, G.

- 1968 Le sens du temps et de la perception chez E. Husserl. Gallimard, Paris.

GREEN, A.

- 1959 "A propos de "Existence" de Rollo May". Evol. Psychiatrique, 24: 471-506.

GREENING, T.C.

- 1971 Existential Humanistic Psychology. Brooks/Cole.
Belmont, Cal.

GREENWALD, H.

- 1971 "The integration of behavioral existential and psychoanalytic therapy into direct decision therapy".
J. Contemp. Psychol. , 4:37-43.

GRUHLE, H.W., JUNG, R.,MAYER-GROSS, W. et al.

- 1961-
1963 Psychiatrie der Gegenwart. Springer, Berlin.

GUNDERSON, J.G. i MOSHER, L.R.

- 1975 Psychotherapy of Schizophrenia. Jason Aronson,
New York.

GUNTRIP, H.

- 1964 Personality structure and human interaction. International Universities Press, New York.

GURWITSCH, A.

- 1964 The field of consciousness. Duquesne University Press, Pittsburg.
1966 Studies in phenomenology and psychology. Northwestern University Press, Evanston.

HAFNER, H.

- 1961 Psychopathen. Daseinsanalytische Untersuchungen zur Struktur und Verlaufsgestalt von Psychopathien. Springer, Berlin.

HALEY, J.

- 1963 Strategies of Psychotherapy. Grune and Stratton,
New York.

HALL, C.S. i LINDZEY, G.

- 1970 Theories of personality. John Wiley, New York.

HALL, M.H.

- 1967 "An interview with "Mr. Humanist" Rollo May.
Psychology Today, 1: 25-74.

HAMMES, J.A.

- 1971 Humanistic Psychology: A christian interpretation.
Grune and Stratton, New York.

HARTMANN, N.

- 1935 Zur Grundlegung des Ontologie. W. de Gruyter,
Berlin.
- 1939 "Ich-Psychologie und Aupassungsproblem". Intern.
Zschr. f. Psychoanal. XXIV, 1939.

HARRIS, T.

- 1967 I'm OK - You-re OK. Harper and Roq, New York.

HART, J.T. i TOMLISON, T.M.

- 1970 New directions in Client-Centered Therapy. Hough-
ton Mifflin, Boston.

HARTMANN, H.

- 1958 Ego Psychology an the problem of adaptation. Inter-
national Universities Press, New York.

HEIDEGGER, M.

- 1916 Die kategorien und Bedeutungslehre des Duns Scotus.
(Tesi, Freiburg, 1915) Tübingen, 1916.
- 1927 Sein und Zeit. Max Niemeyer, Halle-Tübingen. (1953/7)
- 1929a Von Wesen des Grundes. Halle, 1929
- 1929b Kant und das Problem der Metaphysik. Cohen, Bonn.
- 1929c Was ist Metaphysik. Klostermann, Frankfurt (1949/5).
- 1933 Die Selbsehauptung der deutschen Universität. Korn,
Breslau.

- 1935 Einführung in die Metaphysik. Niemeyer, Tübingen .
- 1937a Hölderlin und das Wesen der Dichtung. Müller, München.
- 1937b "Lettre à Jean Wahl". Bull. de la Soc. Française de Philosophie, oct.-déc., 1937.
- 1943 Von Wesen der Wahrheit. Klostermann, Frankfurt
- 1947 Platons Lehre von der Wahrheit. Mit einen Brief über den Humanismus. (1930-1934) i (1947). Francke, Bern.
- 1950 Holzwege. Eine Sammlung von Vorträgen. (1935-1946). Klostermann, Frankfurt.
- 1954a Was heisst Denken?. Niemeyer, Tübingen.
- 1954b Vorträge und Aufsätze. (1935-1953). Neske, Pfullingen.
- 1956 Zur Seinsfrage. Klostermann, Frankfurt.
- 1957 Der Satz von Grund. (1955-1956). Neske, Pfullingen.
- 1961 Nietzsche I i II. (1936-1939). Neske, Pfullingen.
- 1962 Die Technik und die Kehre. Neske, Pfullingen.
- 1967 Die Physis bei Aristoteles. Klostermann, Frankfurt.
- 1969 Zur Sache des Denkens. (1962-1964). M. Niemeyer, Tübingen.
- 1970 Phänomenologie und Theologie. (1927 i 1964). Klostermann, Frankfurt.
- 1971 Schellings Abhandlung über das Wesen der menschlichen Freiheit (1809). (1936-1941). HILDEGARD FEICK (ed.) , Max Niemeyer Verlag, Tübingen.

HEINEMANN, F.

- 1953 Existentialism and the modern predicament. Dutton, New York.

HERINK, R,

- 1980 The Psychotherapy Hanbook (The A to Z). New American Library.

HESNARD, A.

- 1924 La relativité de la conscience de soi. Alcan, Paris.
- 1957 Psychanalyse du lien interhumain. P.U.F., Paris.
- 1959 L'apport de la phénoménologie à la Psychiatrie contemporaine. Masson, Paris.
- 1960 L'oeuvre de Freud. Payot , Paris.

HESSE, H.

- 1919 Demian. (Alianza Editorial, Madrid (1975).)
- 1927 Der Steppenwolf. (Alianza Editorial, Madrid (1975).)

HINKEL i WRIGHT, K.J.C.

- 1970 "Meanings and personal System" in BANNISTER (ed.) Perspectives in personal construct theory. Academic Press , New York.

HOCHMANN, J.

- 1970 Pour une psychiatrie communautaire. du Seuil, Paris.

HODGES, H.A.

- 1944 Wilhelm Dilthey: An introduction. Routledge, London.
- 1952 The philosophy of Wilhelm Dilthey. Routledge, London.

HOLT, H.

- 1965 "Existential psychoanalysis: A new trend in the field of psychoanalysis". Trans. New York Institute of Existential Analysis, 2.
- 1966 "Ludwig Binswanger (1881-1966): A tribute." Jour. of Existent. , 7: 93-96.
- 1972a "Existential group therapy" . in KAPLAN, H.I. (ed.) New models for Group Therapy. Dutton, New York.
- 1972b "Existential Psychoanalysis". in FREEDMAN, A.M. (ed.) Treating mental illness. Atheneum, New York.

HOFER, G.

- 1968 Der Mensch im Wahn. Karger, Basel.

HOFFER, A.

- 1966 How to live with schizophrenia. University Books, New York.

HOOK, S.

- 1958 Determinism and Freedom in the age of modern science. University Press, New York.

HORA, T.

- 1957 "Existential communication and Psychotherapy". *Psychoanalysis*, 5: 38-45.
- 1959a "Ontic perspectives in psychoanalysis". *Am. J. Psychother.*, 13:134-141.
- 1959b "Existential group psychotherapy". *Am. J. Psychother.* 13: 83-92.
- 1961 "Transcendence and healing". *Journal of Existential Psychiatry*, I, n. 4.
- 1970 In quest of wholeness. Christian Counseling Service, Garden Grove, Cal.
- 1977a Dialogues in Metapsychiatry. Seabury Press, New York.
- 1977b Existential Metapsychiatry. Seabury Press, New York.

HORNER, A. i BUHLER, C.

- 1969 "Existential and Humanistic Psychology: a hope for the future in philosophy, psychotherapy and research". *International Psychiatry Clinics*, 6: 55-73.

HORNEY, K.

- 1939 New ways in psychoanalysis. Norton, New York.
- 1950 Neurosis and human growth. Norton, New York.

HOWARD, D. et al.

1972 The unknown dimension. Basic Books, New York.

HOWARD, J.

1970 Please Touch. Life Co. , New York.

HUBER, G. i GROSS, G.

1977 Wahn. Enke, Stuttgart.

HUSSERL, E.

1950- ss. Husserliana. Edmund Husserl Gesammelte Werke.
VAN BREDA, H.L. (ed.) Nijhoff, La Haya.

1891 Philosophie der Arithmetik.

1900 Logische Untersuchungen. (2 vols.)

1913 Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie.

1928 Vorlesungen zur Phänomenologie des inneren Zeitbewusstseins.

1929 Formale und transzendente Logik.

1931 Méditations cartésiennes. (trad. G. Peiffer i E. Lévinas). Paris, Vrin.

1939 Erfahrung und Urteil

1962 Phänomenologische Psychologie. (ed. W. Biemel).

ICHAZO, O.

1976a Arica Psychocalisthenics. Simon and Schuster, New York.

1976b The human process for enlightenment and freedom. Arica Institute, Inc. New York.

IRAZOQUI, E.

1935 "Concepcions i delimitació de l'esquizofrènia". Monografies Mèdiques, n. 92, Barcelona.

ISSERLIN, A.

- 1907 "Psychologische Untersuchungen an Manisch-Depressiven." Mncshr. Psychiatr. 22, 1907.

JACKSON, D.D.

- 1960 Etiology of Schizophrenia. Basic Books, New York.
1968 Therapy, communication and change. Science and Behavior Books, Palo Alto, Cal.

JAMES, W.

- 1892 Principles of Psychology.

JANET, P.

- 1898 Névroses et idées fixes. Alcan, Paris, 1898.
1903 Les obsessions et psychasthénie. Alcan, Paris.
1909 Les névroses. Flammarion, Paris.

JANOV, A.

- 1970 The primal scream: Primal Therapy. Putnam, New York.
1976 Primal Man. T.Y. Crowell, New York.

JASPERS, K.

- 1913 Allgemeine Psychopathologie. Springer, Heidelberg-Berlin. (1946/4 i 1948/5).
1919 Psychologie der Wetanschauungen. Springer, Heidelberg-Berlin.
1922 Strinberg und van Gogh. Piper, München.
1923 Die Idee der Universität. Springer, Heidelberg-Berlin.
1932 Philosophie. (3 vols.). Springer, Heidelberg-Berlin.
1935 Vernunft und Existenz. Piper, München.
1936 Nietzsche. Einführung in das Verständnis seines Philosophierens. W. de Gruyter, Berlin.

- 1937 Descartes und die Philosophie. W. de Gruyter, Berlin.
- 1938 Existenzphilosophie. W. de Gruyter, Berlin.
- 1946a Die Idee der Universität. Piper Verlag, München.
- 1946b "Vom europäischen Geist". Rencontres internationales de Genève, 1946 pp. 311-323.
- 1947 Philosophische Logik. I. Von der Wahrheit. Piper, München.
- 1950 Einführung in die Philosophie. Piper, München.
- 1957 Die Grossen Philosophen. Piper, München. (Tom I 1957, Tom II, 1962).
- 1958a Philosophie und Welt. Piper, München.
- 1958b Die Atombombe und die Zukunft des Menschen. Piper, München.
- 1963 Gesammelte Schriften zur Psychopathologie. Springer, Berlin.
- 1965 Kleine Schule des philosophischen Denkens. Piper, München.
- 1967 Schicksal und Wille. Autobiografische Schriften. Piper, München.

JEANSON, F.

- 1947 Le probleme morale et la pensée de Sartre. Ed. du Myrte, Paris. (1965/2)
- 1974 Sartre dans sa vie. Ed. du Seuil, Paris.

JERVIS, G.

- 1975 Manuale critico di Psichiatria. Feltrinelli, Milano.
- 1976 "Il mito dell'antipsichiatria". Quaderni Piacentini, n. 60-61.
- 1977 Il buon rieducatore. Feltrinelli, Milano.

JOLIVET, R.

- 1948 Les doctrines Existentialistes. De Kierkegaard à J.P. Sartre.

JONES, E.

- 1953-
1957 The life and the work of Sigmund Freud. (3 vols.)
Basic Books, N. Y.

JONES, M.

- 1968 Social Psychiatry in practice. Penguin Books Ltd.
Marmondsworth, Middlesex.

JONGEWARD, J.

- 1971 Born to win: Transactional Analysis with Gestalt Experiments. Addison-Wesley Publ. Co., Reading, Mass.

JOURARD, S.M.

- 1959 "I - Thou relationship versus manipulation in counseling and psychotherapy". J. Ind. Psychol. 15: 174-179.
- 1967 "The Psychotherapist as Existential Guide". Conv. for Amer. Hum. Psycho., Washintong, 1967.
- 1968 Disclosing man to himself. Van Nostrand, Princeton.
- 1964 The transparent Self. Van Nostrand, Princeton.
- 1971 Self-disclosure. Wiley, New York.
- 1974 Healthy personality. An approach from the viewpoint of Humanistic Psychology. Mc.Millan, New York.

JUNG, C. G.

- 1912 Wandlungen und Symbole der Libido. Deuticke, Leipzig-Wien.
- 1917 Psychologie der Unbewussten Prozessen. Rascher, Zurich.
- 1926 Das Unbewusste im normalen und kranken Seelenleben. Rascher, Zurich.
- 1928 Die Beziehung zwischen dem Ich und dem Unbewussten. Rechl, Darmstadt.
- 1936 Traumsymbole des Individuations Prozesses. Eranos, Rhein-Verlag, Zurich

- 1946 Die Psychologie der Uebertragung. Rascher, Zurich.
- 1948 Symbolik des Geistes. Rascher, Zurich.
- 1950 Gestaltungen des Unbewussten. Rascher, Zurich.
- 1952 Antwort auf Hiob. Rascher, Zurich.
- 1959 Gut und Böse der Psychotherapie. Stuttgarter
Gemeinschaft Artz und Seelsorger, Stuttgart.
- 1962 Erinnerungen, Träume, Gedanken. Rascher, Zurich.

KALLMANN, F.J.

- 1953 Heredity in health and mental disorder. Norton,
New York.

KAMOUH, A.

- 1958 Sur l'usage de la Phénoménologie en Psychiatrie.
Privat, Toulouse.

KAUFMANN, W.A.

- 1956 Existentialism from Dostoevsky to Sartre. Meridian,
New York.

KEEN , E.J.

- 1970 Three face of being:Toward an existential clinical
psychology. Appleton-Century-Crafts, New York.
- 1971 "A rapprochement in the psychologies of Freud and
Sartre". The Psychoanalytic Review, 58: 183-188.
- 1975 A primer in Phenomenological Psychology. Holt,
Rienhart and Winston, New York.

KELLY, G. A.

- 1955 The Psychology of Personal Constructs. Norton,
New York.
- 1969 "Humanistic methodology in psychological research".
Journal of Humanistic Psychology, 9: 53-65

KIERKEGAARD, S.

- 1901-
1906 Samlede Vaerker. DRACHMANN, A.B., HEIBERG, J.L. i LANGE, H.O. (eds.) (15 vols.). Gyldendalske Nordisk Forlag, Copenhage, 1901-1906.
- 1909-
1948 Papirer. HEIBERG, P.A., KUHR, V. i TORSTING, E. (eds.) (11 vols.). Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag, Copenhage, 1909-1948.
- 1843a Enten-Eller, Et Eives-Fragment. (Victor Eremita).
- 1843b Frygt og Baeven. (Johannes de Silentio).
- 1844a Bebreget Angest. (Virgilius Haufniensis).
- 1844b Philosophiske Smuler eller En smule Philosophie. (Johannes Climacus).
- 1845 Stadier paa Livets Vej. ("In vino veritas"). (Hilarius Bogleinder).
- 1846 Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift til filosofiske Smuler. ("Postscriptum"). (Johannes Climacus).
- 1849a Lilien paa marken of fuglen under himlen.
- 1849b Sydommen til Doeden. (Anti-Climacus).
- 1850 Indøvelse i Christendom. (Anti-Climacus).
- 1876 Dømmer selv! Til Selvprøvelse, Samtiden anbefalet. (1851-1852).

KLAGES, L.

- 1927 Persönlichkeit. Einführung in die Charakterkunde. Das Weltbild, Leipzig.
- 1929 Der Geist als Widersacher der Seele. Leipzig.
- 1947 Handeschrift und Charakter. Leipzig.

KLEIN, M.

- 1932 The Psychoanalysis of children. Hogarth, London.
- 1952 "The origins of transference". Intern. Jour. of Psychoanalyse, n. 1.
- 1955 New directions in Psychoanalysis. Basic Books, New York.

KÖHLER, W.

1929 Gestalt Psychology. Liveright, Publ., New York.

KRAEPELIN, E.

1895-
1907 Allgemeine Psychiatrie. Leipzig. (1913/8)

KREMER-MARIETTI, A.

1974 Jaspers. Sghers, Paris.

KRONFELD, A.

1920 Das Wesen der psychiatrischen Erkenntnis. Berlin

1927 Die Psychologie in der Psychiatrie. Springer, Berlin.

1935 "Die Bedeutung Kierkegaards für Psychologie". Acta Psychologica, 1: 135-156.

KUENZLI, A.

1959 The phenomenological problem. Harper and Row, New York.

KUHN, H.

1949 Encounter with nothingness: A study on Existentialism. Regnery, Chicago. Ill.

KUHN, R.

1944 Über Maskendeutung im Rorschachen Versuch. S. Kraeger, Basel.

1946 "Daseinsanalyse eines Falles von Schizophrenie". Mschr. Psychiat. Neurol., 112, 1946.

1948 "Mordversuch eines depressiven Fetischischen und Sodomisten an einer Dirne". Mschr. Psychiat. u. Neurol., 116: 66-151

1951 "Daseinsanalyse im psychotherapeutischen Gespräch". Schweiz. Arch. Neurol. Psychiat., LXVII

1952 "Daseinsanalytische Studie über die Bedeutung von Grenzen im Wahn". Monatschr. f. Psychiat. und Neurol., 124: 354-383.

- 1953 "Zur Daseinsstruktur einer Neurose". Jarb. Psych. Psychotherap. I, 1953.
- 1962 "Die Daseinsanalyse Ludwig Binswangers und das Problem der Begründung der wissenschaftlichen Psychiatrie". Schweiz. Arch. Neurol. Neurochir. Psychiat. 90: 402 ss.

KUIPER, P.C.

- 1960 "Die Bedeutung der "inneren Haltung" im Sinne von Zutt für die Psychologie der Unechtheit". Nervernartz, 32: 461-467.

KULENKAMPFF, C.

- 1953 "Über Wahrnehmungen". Nervernartz, 24, 1953.
- 1955 "Ueber den Vergiftungswahn". Nervernarzt, 1955, 26: 1-10.
- 1956 "Erblicken und Erblickt-werden. Das Für-Andere-Sein (J.P. Sartre) in seiner Bedeutung für die Anthropologie der paranoiden Psychosen". Nervernarzt, 27:2-12.

KUNZ, H.

- 1949 "Die Bedeutung der Daseinsanalytik Martin Heideggers für die Psychologie und die psychologische Anthropologie". in Martin Heidegger Einfluss auf die Wissenschaft. Francke, Berna.
- 1954 "Zur Frage nach dem Wesen der Norm". Psyche, VIII, n. 6.
- 1962 "Die eine Welt und die Weisen des In-der-Welt-seins". Psyche, n. 16
- 1976 Martin Heidegger und Ludwig Klages. Daseinsanalytik und Metaphysik. Kindler, München.
- 1977 "Die partielle Verfehlung der Phänomene in Husserls Phänomenologie". Zeitschr. f. klin. Psychol. und Psychotherap. , 25: 107-135.

KVALE, S. i GRENNES, C.E.

- 1967 "Skinner and Sartre: Toward a radical phenomenology of behavior?" Review of Existential Psychology and Psychiatry, 7: 128-148.

LAFARGA, J. i GOMEZ DEL CAMPO, J.

- 1978 Desarrollo del potencial humano. Psicología Humanista. Trillas, México, 1978.

LAGACHE, D.

- 1952 "Le problème du transfert" . Révue Française de Psychanalyse, XVI n. 1 i 2.

LAÍN ENTRALGO, P.

- 1952 Palabras menores. Ed. Barna, Barlona.
- 1957 La espera y la esperanza. Rev. de Occidente, Madrid.
- 1958 La curación por la palabra en la antigüedad clásica. Rev. de Occidente, Madrid.
- 1961 Teoría y realidad del otro. (2 vols.). Rev. de Occidente, Madrid.
- 1964 La relación médico-enfermo. Historia y teoría. Rev. de Occidente, Madrid.

LAING, R.D.

- 1960 The Divided Self. An Existential study of sanity and madness. Tavistock Publications, London.
- 1961 Self and others. Tavistock Publications, London.
- 1967 The politics of experience and the bird of paradise. Penguin Books, Harmondsworth, Middlesex.
- 1969 The politics of the family and other essays. Tavistock Publications, London.
- 1970 Knots. Tavistock Publications, London.
- 1976 The facts of life. Pantheon Books, New York.
- 1977 Conversations with Adam and Natasha. Pantheon Books, New York.

LAING, R.D. i COOPER, D.

- 1964 Reason and violence. Tavistock Publications, London.

LAING, R.D. i ESTERSON, A.

- 1964 Sanity, madness and the family: Families of Schizophrenics. Tavistock Publications, London.

LAING, R. D. , PHILLIPSON, H. i LEE, R.

- 1966 Interpersonal Perception: a Theory and Method of research. Tavistock Publications, London.

LANGEVELD, M.J. (ed.)

- 1958 Rencontre-Encounter-Begegnung. (Contributions to one human psychology dedicate to Professor F.J.J. Buytendijk). Spectrum, Utrecht.

LAPLANCHE, J. i PONTALIS, J.B.

- 1968 Vocabulaire de la Psychanalyse. P.U.F., Paris

LAPOINTE, F.H.

- 1971 A bibliography on Jean-Paul Sartre for the behavioral sciences. Journal of Phenomenological Psychology, 1: 237-261.

LATNER, J.

- 1973 The Gestalt Therapy Book. Julian Press Inc., New York.

LAUER, J. Q.

- 1958 The triumph of subjectivity: An introduction to transcendental phenomenology. Fordham University Press. New York.

LANTERI-LAURA, G.

- 1957 La Psychiatrie phénoménologique:Fondements philosophiques. P.U.F., Paris.
- 1961 Philosophie phénoménologique et psychiatrie. Privat, Toulouse.
- 1962 "La notion de processus dans la pensée psychopathologique de K. Jaspers". Evol. Psychiat., 27: 459ss.

- 1966 "Les problemes du inconscient et le pensement
phénoménologique". in EY, H. L'inconscient.
Desclée de Brouwer, Paris.

LAVELLE, L.

- 1948 La puissance du Moi. Flammarion, Paris.

LAZARUS, A.A.

- 1972 Clinical Behavior Therapy. Brunner-Mazel, New York.

LEFEBVRE, H.

- 1975 Hegel, Marx, Nietzsche ou le royaume des ombres.
Casterman, Tournai.

LEIBRECHT, W.

- 1959 Religion and culture: Essays in honor of Paul Tillich.
Harper and Row, New York.

LEONHARD, K.

- 1936 Die defektschizophrenen Krankheitsbilder. Thieme,
Leipzig.

LERCHS, PH.

- 1938 Der Aufbau der Charakters. Johan Ambrosius, Leipzig.
1951 Aufbau der Person. Johan Ambrosius, München. (1966/
10).

LERNER, M.

- 1974 Introducción a la psicoterapia de Rogers.
Ed. Nueva Visión, Buenos Aires.

LESLIE, R.C.

- 1965 Jesus and Logotherapy. Abingdon Press, New York.

LIDZ, T.

- 1966 Schizophrenia and the family. International Uni-
versity Press, New York.

LIFE MAGAZINE

- 1962 "Synanon", March, 9, 1962, p. 56ss.

LINSCHOTEN, H.

- 1959 Op weg naar een fenomenologische psychologie. Bijleveld, Utrecht.
- 1961 Die Psychologie von William James. De Gruyter, Berlin.

LIPKIN, S.

- 1958 "Client's feelings and attitudes in relation to the outcome of client-centered therapy". Psychol. Mon. n.1 : 1-30.

LOPEZ IBOR, J.J.

- 1935 Lo vivo y lo muerto del Psicoanálisis. Miracle, Barcelona.
- 1948 La agonía del Psicoanálisis. Espasa Calpe, Madrid.
- 1949 Los problemas de las enfermedades mentales. Labor, Barcelona.
- 1950 La angustia vital. Paz Montalvo, Madrid.
- 1955 "Prologo a "Dilthey, Jaspers y la comprensión del enfermo mental" in MARTIN-SANTOS, L. 1955a. Paz Montalvo, 1955, Madrid.
- 1956 "Estructura de las neurosis y libertad". Actas Luso-españolas de Neurología Psic. 15, n.4.
- 1961-
1964 Lecciones de psicología médica. (2 vols.). Paz Montalvo, Madrid.
- 1966 Las neurosis como enfermedades del ánimo. Gredos, Madrid.
- 1979 Neurosis. Gredos, Madrid.

LUIJPEN, W.

- 1960 Existential Phenomenology. Duquesne University Press, Pittsburg.

LYONS, J.

- 1963 Psychology and the measure of man: A phenomenological approach. The Free Press of Glencoe, Glencoe, Ill.
- 1973 Experience: An introduction to a personal psychology. Harper and Row, New York.

MACLEOD, R.B.

- 1969 William James: Unfinished business. American Psychological Association, Washington. D.C.

MACMURRAY, J.

- 1957 The Self as agent. Farber and Farber Ltd. London.
- 1961 Persons in relation. Farber and Farber Ltd. London.

MADDI, S.R. i COSTA, P.T.

- 1972 Humanism in personology: Allport, Maslow and Murray. Aldine-Atherton, New York.

MADSEN, K.B.

- 1971 "Humanistic Psychology and the philosophy of science!" Journal of Humanistic Psychology, 11: 1-10.

MAHER, B. (ed.)

- 1969 Clinical Psychology and personality: The selected papers of George Kelly. Wiley, New York.

MALDINEY, H.

- 1963 "Le dévoilement des concepts fondamentaux de la psychologie à travers la Daseinsanalyse de Ludwig Binswanger." Schweiz. Arch. Neurol. u. Neurochir. Psychiatr. XCII, 204ss.

MANNONI, M.

- 1970 Le psychiatre, son fou et la psychanalyse. Ed. du Seuil, Paris.
- 1973 Education impossible. Ed. du Seuil, Paris.

MARCEL, G.

- 1914 Le Seuil invisible. Grasset, Paris.
- 1927 Journal Métaphysique. (1912-1913). Gallimard, Paris.
- 1933 Le Monde Cassé. Desclée de Brouwer, Paris.
- 1935 Être et avoir. Aubier, Paris.
- 1938 La soif. Desclée de Brouwer, Paris.
- 1940 Du refus à l'Invocation. N.R.F., Paris. Essai de philosophie concrète. Gallimard, Paris, 1963 (n.e.).
- 1944 Homo Viator. Ed. Aubier, Paris.
- 1951a Le mystère de l'Être. Ed. Aubier, Paris.
- 1951b Rome n'est plus dans Rome. Plon, 1949
- 1955 Théâtre et Religion. Vitte, Paris.
- 1955 L'homme problematique. Aubier, Paris.
- 1959 Présence et Immortalité. Flammarion, Paris.
- 1964 Fragments philosophiques. 1904-1914. Nauwelaerts, Louvain.
- 1965 Paix sur la terre. Aubier, Paris.

MARCUSE, H.

- 1953 Eros and civilization. A philosophical inquiry into Freud. Beacon Press, Boston.
- 1957 in Freud in der Gegenwart. Europäische Verlagsanstalt, Frankfurt.
- 1964 One dimensional man. Beacon Press, Boston, Mass.
- 1967 "Love Mystified: A critique of Norman O. Brown". Commentary, febrer, 1967.

MARTIN-SANTOS, L.

- 1950 "El psicoanálisis existencial". Actas Luso Españolas de Neurología y Psiquiatría. IX, n. 3.
- 1955a Dilthey, Jaspers y la comprensión del enfermo mental. Paz Montalvo, Madrid.

- 1955b "Fundamentos teóricos del conocer psiquiátrico".
Theoría, III, n. 9.
- 1956 "Jaspers y Freud". Rev. de Psiquiatr. y Psicol.
Méd. II, n.7
- 1957 "La psiquiatría experimental. I. Parte general:
Bases gnoseológicas de la psiquiatría experimental.
II Parte especial.". V Congreso Nacional de Neuro-
psiquiatría, Salamanca, 1957.
- 1962 Tiempo de silencio. Seix Barral, Barcelona.
- 1964 Libertad, temporalidad y transferencia en el psico-
análisis existencial. Seix Barral, Barcelona.
- 1970 Apólogos. Seix Barral, Barcelona.
- 1975 Tiempo de destrucción. Seix Barral, Barcelona.

MASLOW, A.

- 1943 "A theory of human motivation". Psychological Re-
view, 50: 370-396.
- 1950 Self-actualizing people: A study of psychological
health. Grune and Stratton, New York.
- 1954 Motivation and personality. Harper and Row, New
York (1970/2).
- 1956 "Toward a humanistic psychology". ETC. A Review
of General Semantics, 13: 10-22.
- 1959 New knowledge in human values. Harper and Row,
New York.
- 1961 "Existential Psychology. What's in it for us". in
MAY, R. Existential Psychology. Random House,
New York.
- 1962 Toward a Psychology of Being. Van Nostrand, Co.
Princeton, N. Jersey. (1968/2).
- 1964 Religions values and peak-experiences. Kappa,
Delta, Pi. New York.
- 1965 Eupsychian management: A journal. Irwin Dorsey,
Homewood, Ill.
- 1971 The farther reaches of human nature. Viking,
New York.

MASSERMAN, J.H.

- 1963 Current Psychiatric Therapies. (3 vols.) Grune
and Stratton, New York.

MATSON, F.W.

- 1967 Being, becoming and behavior. The psychological
sciences. George Brazillier, New York.
- 1973 Without-within: Behaviorism and Humanism. Brooks
Cole, Monterrey, Cal.

MATUSSEK, P.

- 1948 "Psychologisches und nichtpsychologisches Bedeu-
tungsbewusstsein". *Nervenarzt*, 19, 1948.
- 1950 Metaphysische Probleme der Medizin. Heidelberg.

MAY, P.R.A.

- 1968 "Treatment of Schizophrenia: A comparative study
of five treatment methods". Science House, New
York.

MAY, R.

- 1938 The art of Counseling. Cokesbury Press, Nashville,
Tenn.
- 1950 The Meaning of Anxiety. Ronald Press, New York.
- 1953 Man's search for himself. Norton, New York.
- 1958 Existence. A new dimension in Psychiatry and Psycho-
logy. Basic Books, New York.
- 1959 "The existential approach". in American Handbook
of Psychiatry. Basic Books, New York.
- 1960 "Existential Bases of Psychotherapy". Annual
Meeting, Alanson White Institute, New York.
- 1961 Existential Psychology. Random House, New York.
- 1962 "Modern Man's Image of himself. Existential Psycho-
logy and human freedom". The Chicago Theological
Seminary Register, Oct. 1962
- 1963a "Dangers in the relation of Existentialism to Psy-
chotherapy". Review of Existential Psychology and
Psychiatry III, n. 2.

- 1963b "Existential theory and therapy". in MASSERMAN, J.H. Current Psychiatry Therapies. Grune and Stratton, New York.
- 1964 "On the phenomenological bases of Psychotherapy". Rev. Exist. Psychol. Psychiatr. IV, 1964.
- 1966 Psychology and the Human Dilemma. Van Nostrand, Princeton, New Jersey.
- 1968a "Paul Tillich: In memoriam". Pastoral Psychology XIX, n. 181.
- 1968h. "Existential Psychology and Psychiatry". CROWELL and COLLIER(eds.) INTERNATIONAL ENCYCLOPEDIA OF THE SOCIAL SCIENCES, MacMillan, New York.
- 1969 Love and will. Norton, New York.
- 1972 Power and Innocence. Norton, New York.
- 1973 Paulus, Reminiscences of a Friendship. Harper and Row, New York.
- 1981 "Introduction to the A.H.P. Theory conference". V Congrès europeu de la E.A.H.P. , Roma, set. 1981.

MAYER-GROSS, W.

- 1924 Selbschilderungen der Verwurrtheit. Die oneiroide Erlebnisform. Springer, Berlin.

MAYER-GROSS, W., SLATTER, E. i ROTH, M.

- 1955 Clinical Psychiatry. Williams and Wilkins, Baltimore.

MEDIAVILLA, J.L.

- 1980 Coversaciones con Ramón Sarró. Psicoanálisis y locura. Laboratorios Hoescht, Barcelona.

MEDUNA, L.V. i MC.CULLOCH, W.S.

- 1945 "The modern concept of schizophrenia". Med. Clin. North. Amer. Saunders, Filadelfia.

MERCURIO, A.

- 1976 Amore e persona. Bulzoni, Roma.

- 1978 Teoria della persona. Bulzoni, Roma
- 1980 Amore, libertà e colpa. Bulzoni, Roma.

MERLEAU-PONTY, M.

- 1942 La structure du comportement. P.U.F. , Paris.
- 1945 La phénoménologie de la perception. Gallimard, Paris.
- 1948 Sens et non-sens. Nagel Paris.
- 1953 Les sciences de l'homme et la phénoménologie. C.D.U., Paris.
- 1955 Les aventures de la dialectique. Gallimard, Paris.
- 1960 Signes. Gallimard, Paris.

MESSEGUER, P.

- 1952 "El análisis existencial y la logoterapia de Viktor Frankl". Razón y Fe, 1952, p. 582 ss.

MEYER, A. i LIET, A. (eds.).

- 1948 The common sense . Psychiatry of Dr. Adolf Meyer. Mc. Graw Hill, New York.

MICHOTTE, A.

- 1962 Causalité, permanence et réalité phénoménales. Publications Universitaires, Louvain.

MILLER, M.H. et al.

- 1969 "Existentialism in American Psychiatry: Ten years later." American Journal of Psychiatry, 125 : 1112-1115.

MINKOWSKA, F.

- 1925 "Troubles essentiels de la schizophrénie" Evolution, Psychiatrique, Payot, Paris.
- 1956 Le Rorschach. Desclée de Brouwer, Paris.

MINKOWSKI, E.

- 1923 "Etude psychologique et analyse phénoménologique d'un cas de mélancolie schizophrénique." Jour. de Psychol. Normale et Pathologique, 1923.
- 1927 La schizophrénie. Payot, Paris.(1952/2)
- 1933 Le temps vécu. D'Artrey, Paris.
- 1936 Vers une cosmologie. Aubier, Paris,
- 1948 "Phénoménologie et anlyse existentielle dans la psychopathologie ". Evol. Psychiatr. 13:137-185.
- 1956 "Mécanismes névrotiques et existence humaine". Sud médical et chirurgical, 89: 4848-4860.
- 1958 "La schizophrénie est-elle défendable?". Ann. Méd. Psychol. 3: 541-551.
- 1966 Traité de Psychopathologie. P.U.F., Paris.

MIRA i LOPEZ, E.

- 1926 "La Psicoanàlisi: Aplicacions pràctiques de la Psicoanàlisi". Monografies Mèdiques 2 i 3. (1974/2)
- 1936 Manual de psiquiatria. Salvat, Barcelona.
- 1941 Manual de psicoterapia. Ruiz Editor, Buenos Aires.
- 1947 Manual de orientación profesional. Kapelusz, Buenos Aires.

MISIAK, H. i SEXTON, V.S.

- 1966 History of Psychology: An overview. Grune and Stratton, New York.
- 1973 Phenomenological, Existential and Humanistic Psychologies. Grune and Stratton, New York.

MONOD, J.

- 1970 Le hasard et la nécessité. du Seuil, Paris.

MORIN, E.

- 1970 L'homme et la mort. du Seuil, Paris.

MORSELLI, G. E.

- 1950 "Recherches expérimentales et délires". Rapports Congr. Mond. Psychiatr., Paris, 1950.

MOUNIER, E.

- 1936a Manifeste au service du personalisme. Ed. Montaigne, Paris.
- 1936b De la propriété capitaliste à la propriété humaine. Desclée de Brouwer, Paris.
- 1945 Traité du caractère. Ed. du Seuil, Paris.
- 1946 Introduction aux Existentialismes. Denöel, Paris.
- 1947 Qu'est-ce que le personalisme? Ed. du Seuil, Paris.
- 1949 Le Personalisme. P.U.F. , Paris.

MOUSTAKAS, C.E.

- 1956 The self: Explorations in personal growth. Harper and Row, New York.
- 1961 Loneliness. Spectrum Books, Englewood Cliffs.
- 1967 Creativity and Conformity. Van Nostrand, Princeton. New Jersey.
- 1968 Individuality and Encounter. Howard A. Doyle, Cambridge, Mass.

MUCCHIELLI, R.

- 1960a Le mythe de la cité idéale. P.U.F., Paris.
- 1960b Le jeu du monde et le test du village imaginaire. P.U.F., Paris.
- 1962 Philosophie de la médecine psychosomatique. Aubier, Paris.
- 1964 L'entretien de face a face dans la relation d'aide. E.S.F., Paris.
- 1966 Introduction à la psychologie structurale. Ch. Dessart, Bruxelles.
- 1967 Analyse existentielle et Psychotherapie phénoméno-structurale. Ch. Dessart, Bruxelles.

- 1975 "Conception naturaliste ou humaniste de la personnalité et implications méthodologiques en psychothérapie". Rév. Annales de Psychothérapie, 6:5-26.
- 1978 "Phénoménologie et Psychiatrie". Psychologie Méd. 10: 1337-1361.
- 1980 L'observation psychologique et psychosociologique.

MULLAHY, P.

- 1968 Psychoanalysis and Interpersonal Psychiatry. Science House, New York.

MULLAN, H. i SANGIULIANO, I.A.

- 1958 Interpretation as Existence in Analysis. Psychoanal. Review. 45: 52-64.

MURDOCH, I.

- 1953 Sartre. Yale University Press, New Haven.

MURPHY, G.

- 1947 Personality: A biosocial approach. Harper and Row, New York.
- 1958 Human Potentialities. Basic Books, New York.

MURPHY, W.F.

- 1965 The tactics of Psychotherapy. International Universities Press, New York.

MUUS, R.

- 1956 "Existentialism and Psychology". Educational Theory, 6: 135-153.

NACHT, S.

- 1971 Guérir avec Freud. Payot, Paris.

NATH, P.

- 1963 "Existential trends in American Psychology". Psychologie, 6:125-130.

NAUMAN, S.E.

- 1971 The new dictionary of Existentialism. Philosophical Library, New York.

NAVILLE, P.

- 1947 Les conditions de la liberté. Sagittaire, Paris.

NIETZSCHE, F.

- 1968 Nietzsche Werke. Kritische Gesamtausgabe. GIOGIO COLLI i MAZZINO MONTINARI (eds.). (30 vols.).
- 1872 Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste des Musik.
- 1878 Menschliches, Allzumenschliches. Ein Buch für freie Geister.
- 1882 Die fröhliche Wissenschaft. (1887/2).
- 1883-
1891 Also sprach Zarathustra. (I, 1883. II, 1883. III, 1884. IV, 1891).
- 1886 Janseits von Gut un Böse. Vorpiel zu einer Philosophie der Zukunft.
- 1887 Zur Genealogie der Moral.
- 1908 Ecce Homo. (1888), Richter, Leipzig, 1908.
- 1889 Die Götzendämmerung.
- (1886) Der Wille sur Mach. Versuch einer Umwertung aller Werte. (1886), Publicat per primera vegada a les obres completes.

NUTTIN, J.

- 1950 Psychanalyse et conception spiritualiste de l'homme. Publications Universitaires, Louvain.
- 1953 Tâche, réussite et échec. Tjeroie de la conduite humaine. Publications Universitaires, Louvain.
- 1960 La motivation. P.U.F., Paris.
- 1965 La structure de la personnalité. P.U.F., Paris.

OBIOLS i VIE, J.

- 1944 "Comentario psicopatológico sobre un caso de alucionosis auditiva pura." Méd. Clín. , 1944, febr.
- 1952 "Remarques Psychopathologiques sur le délire de jalousie". in Psychopathologie Général, Hermann, Paris.
- 1959 Investigación fenomenológica sobre la comprensibilidad del delirio esquizofrénico. (Tesis doctoral). Universitat de Barcelona, 1959.
- 1969 "El caso Julia. Un estudio fenomenológico del delirio. Ed. Aura, Barcelona.

ODAJNYK, W.

- 1963 Marxisme and Existentialism. Doubleday Co. , New York.

OLSON, R.G.

- 1962 An introduction to Existentialism. Dover, New York.

OTTO, H.

- 1966 Explorations in human potentialities. Ch. C. Thomas, New York.
- 1967 Guide to developing your potential. Ch. Scribner and sons, New York.

ONNIS, L. i LO RUSSO, G.

- 1979 La ragione degli altri. La Pschiatría alternativa in Italia e nel mondo. Savelli, Roma.

ORTEGA Y GASSET, J.

- 1942 "Guillermo Dilthey y la idea de la vida", en Teoría de Andalucía, O.C., Revista de Occidente, Madrid, 1946-1964.

ORNSTEIN, R.

- 1968 The nature of human consciousness. Freeman, San Francisco.

- 1975 The psychology of consciousness. Pelican Books, New York.

PAGES, M.

- 1970 L'orientation non-directive en psychothérapie et en psychologie sociale. Dunod, Paris.

PERETTI, A. de

- 1966 Liberté et relations humaines, ou l'inspiration non-directive. Ed. de l'Epi, Paris.
- 1974 Pensée et vérité de Carl Rogers. Privat, Toulouse.

PEREZ VILLAMIL, J.

- 1940-
1941 Manual de Psiquiatría. Psicopatología general. Ed. Compostela, Santiago.

PERLS, F. S.

- 1942 Ego, hunger, and aggression. Allen and Unwin, London. (1947/2).
- 1969a Gestalt therapy verbatim. Real People Press, Lafayette, California.
- 1969b In and out the carbage pail. Real people Press, Lafayette, Cal.
- 1973 The gestalt approach. Eye witness to therapy. Science Behavior Books, Palo Alto, Cal.

PERLS, F.S. , HEFFERLINE, R.F. i GOODMAN, P.

- 1951 Gestalt Therapy. Ecitement and growth of the human personality. Julian Press, New York.

PERVIN, L.A.

- 1960 "Existentialism, Psychology and Psychotherapy" Amer. Psychol. 15: 305-309.

POLANYI, M.

- 1960 The study of man. Univer. of Chicago Pres, Chicago.

POLITZER, G.

- 1928 Critique des fondements de la psychologie.
Rieder, Paris.

POLSTER, E, i M.

- 1973 Gestalt therapy integrated. Polster and Polster,
Cleveland.

PORTUONDO, J.

- 1979 Psicoterapia Existencial, Gestáltica y Psicoana-
lítica. Ed. Biblioteca Nueva, Madrid.

PUENTE, M. de la

- 1970 Carl R. Rogers. De la Psychothérapie à l'enseigne-
ment. Ed. Epi, Paris.

RABIL, A.

- 1967 Merleau-Ponty: Existentialist of social world.
Columbia University Press, New York.

RANK, O.

- 1923 Das Trauma der Geburt. Intern. Psychoanal. Verlag,
Wien.
- 1947 Will therapy and truth and reality. Knopf, New York.

RAPAILLE, G.

- 1972 Laing. Ed. Universitaires, Paris.

RAVAGNAN, L.M.

- 1969 Psicología Existencial. Ed. Nova, Buenos Aires.
- 1974 La psicología Fenomenológica. Ed. Paidós, Buenos
Aires.

REICH, W.

- 1933 Charakteranalyse. Technik und Grundlagen. Selbst-
verlage des Verfassers, Wien.
- 1945 Character Analysis. Orgone Institute Press. (2ed.).

REISMAN, J.M.

- 1971 Toward the integration of Psychotherapy. Wiley
New York.

REYMERT, M.L. (ed.).

- 1950 Feelings and emotions. The Mooseheart Symposium.
Mc.Graw-Hill, New York.

RICHARDSON, W.J.

- 1963 Heidegger: Through phenomenology to thought.
Nijhoff, The Hague.

RICOEUR, J. P.

- 1969 "Delire" de L. Binswanger et le recours à la phé-
nomenologie transcendente. Thèse de Médecine,
Marseille.

RICOEUR, P.

- 1950 Philosophie de la Volonté. Aubier, Paris.
1965 De l'interprétation. Essai sur Freud. Ed du Seuil,
Paris.
1969 Les conflits des interprétations. Ed. du Seuil,
Paris.

RICOEUR, P. i DUFRENNE, C.H.

- 1947 "Karl Jaspers et la Philosophie de l'existence."
Paris.

RIESMAN, D.

- 1950 The lonely crowd. Yale University Press, New Haven.

ROAZAEN, P.

- 1968 Freud. Political and social thought. Knopf, New
York.

ROBERT and AI-LI-CHIN

- 1969 Psychological research in communist China:1949-
1966. The M.I.T. Press, Cambridge, Mass.

RODRIGUEZ DELGADO, J.M.

- 1972 Control físico de la mente. Ed. Espasa Calpe, Madrid.

ROF CARBALLO, J.

- 1952 Cerebro interno y mundo emocional. Ed. Labor, Barcelona.
- 1961 Urdimbre afectiva y enfermedad. Introducción a una medicina dialógica. Labor, Barcelona.

ROGERS, C.R.

- 1939 The clinical treatment of the problem child. Houghton Mifflin, Boston.
- 1942 Counseling and psychotherapy. Houghton Mifflin, Boston.
- 1949 "The attitude and the orientation of the counselor in client-centered-therapy". Journal Consult. Psychol. 13: 82-94
- 1951 Client centered Therapy: its current pratic, implications and theory. Houghton Mifflin, Boston.
- 1953 "Some directions and End points therapy". in MOW-RER, O.H., Psychotherapy, theory and research. Ronald Press, New York.
- 1956a "Persons or science? A philosophical question". Amer. Psychol., 10: 267-278.
- 1956b "Client-centered therapy: a current view". in FROMM-REICHMAN, F. i MORENO, J.L., Progress in Psychotherapy. Grune and Stratton, New York.
- 1956c "What it means to become a person". in MOUSTAKAS, C.E., The self. Harper and Row, New York.
- 1956d "Some issues concerning the control of human behavior". Science, 124: 1.057-1.066.
- 1957a "The necessary and suficient conditions of therapeutic personality change". J. Consult. Psychol. 21: 95-103.
- 1957b "A note on the nature of man". J. Counsel. Psychol. 4: 199-203.
- 1958 "A process conception of Psychotherapy". Amerriican Psychologist, 13: 142-149.

- 1959a "A theory of therapy, personality and interpersonal relationships as developed in the client-centered framework". in KOCH, S. (ed.) Psychology, a study of a science. (3 vols.) McGraw-Hill, New York.
- 1959b "Lessons I have lerned in counseling with individuals". in DUGAN, W.E., Moderns school practices, Univ. of Minessota Press.
- 1959c "The way do is to be". Contemporary Psychology, 4: 196-198.
- 1960a "Significant trends in the client-centered orientation". in BROWER, D. (ed.) Progress in clinical Psychology. Grune and Stratton, New York.
- 1960b "Dialogue with M. Buber". Psychologia, 3:208-221.
- 1961a "A theory of psychotherapy with schizophrenics and a proposal for its empirical investigation". in DAWSON, J.G. (ed.) Psychotherapy with schizophrenics. Louisiana State University Press, Baton Rouge.
- 1961b On Becoming a person. Houghton Miffin, Boston.
- 1961c "Two divergent trends". in MAY, R. (ed.) Existential Psychology. Random House, New York.
- 1962a "A study of psychotherapeutic change in schizophrenics and normals: the desing and instrumentation". Psychiatric Research Reports, Amer. Psychiatric Assn. 15: 51-60
- 1962b "Some learnings from a study of psychotherapy with schizophrenics". Pensylvania Psychiatric Quaterly, 2: 3-15.
- 1962c "The interpersonal relationship: the core of guidance". Harvard Educational Review, 32: 416-429.
- 1962d Psychotherapie et relations humaines: théorie et pratique de la thérapie nondirective. (amh KINGET, M.) Publications Universitaires, Louvain.
- 1963 "The concept of the fully functioning person". Psychotherapy, theory and practice, 1: 17-26.
- 1965a "Some questions and challenges facing a humanistic psychology". Journal Humanistic Psychology, 5: 1-5.
- 1965b "Some thoughts regardind the current philosophy of the behavioral sciences". Journal Humanistic Psychology, 5: 182-194.

- 1965c "The therapeutic relationship: recent theory and research". Australian J. Psychology, 17: 95-108.
- 1966a "Client-centered therapy" in ARIETI, S. (ed.) American Handbook of Psychiatry. Basic Books, New York.
- 1966b "A dialogue with Polanyi M. ". San Diego State and WBSI, San Diego.
- 1966c "A dialogue with M.P. Tillich". San Diego State College, San Diego.
- 1967a "Autobiography". in BORING, E.G. i LINDZEY, G. A History of Psychology in autobiography. Appleton Century-Crofts, New York.
- 1967b Person to Person. (amb STEVENS, B.) Real People Press, Lafayette, Cal.
- 1967c "The conceptual context". in ROGERS, C. et al. The therapeutic relationship and its impact. Univ. of Wisconsin Press.
- 1967d "The therapeutic conditions antecedent to change, a theoretical view". (amb TRUAUX, C.B.) op. cit.
- 1967e The therapeutic relationship and its impact: A study of Psychotherapy with schizophrenics. (amb GENDLIN, E.T., KIESLER, D.J. i TRUAUX, C.B. (eds.) University of Wisconsin Press, Madison.
- 1968 "Interpersonal relationship: USA 2000". J. Applied and Behavioral Science, 4: 265-280.
- 1969 Freedom to learn. A view of what education might become. C.E. Merrill, Columbus, Ohio.
- 1970a "Looking back and ahead: a conversation with C. Rogers". in HART, J.T. i TOMLINSON, T.M. New directions in clien-centered therapy. Houghton Mifflin, Boston.
- 1971 "An interview with Carl Rogers". in FRICK, W.F. Humanistic Psychology. C.E. Merrill, Columbus, Oh.
- 1970b Carl Rogers on Encounter groups. Harper and Row, New York.
- 1972 Becoming partners: marriage and its alternatives. Delacorte, New York.
- 1973 "Entretien avec Carl Rogers". (amb Musseau, J.) Psychologie, 6: 57-65.
- 1974 "In retrospect: 46 years". Amer. Psychol. 29: 115-123.

ROSEN, G.

- 1968 Madness in society. Harper and Row, New York.

ROSEN, J.M.

- 1947 "The treatment of schizophrenic psychosis by direct analytic therapy". *Psychiatr, Q.* 21: 3-37.
- 1953 Direct Analysis: Selected Papers. Grune and Stratton, New York.
- 1962 Direct Psychoanalytic Psychiatry. Grune and Stratton, New York.

ROSENFELD, D.

- 1971 Sartre y la psicoterapia de grupos. Paidos, Buenos Aires.

ROSENFELD, H.A.

- 1965 Psychotic states. Hogarth Press, London.

ROSENTHAL, D. et al.

- 1968 The transmission of schizophrenia. Pergamon Press, Oxford.

ROSSI MONTI, M. i VITALE, S.

- 1978 Pishitria e Fenomenologia. Loescher, Torino
- 1980 Dall'analisi esistenziale alla teoria dei sistemi. Aspetti della psicologia e della psichiatria del XX secolo. Feltrinelli, Milano.

ROTHACKER, E.

- 1938 Die Schichter der Persönlichkeit. Leipzig.

ROYCE, J.R.

- 1972 "On a conceptual confusion in humanistic psychology". *Contemporary Psychology*, 17: 704-705.

RUITENBEEK, H.M.

- 1962 Psychoanalysis and existential philosophy. Dutton, New York.
- 1965 The individual and the crowd. A study of identity in America. New American Library, New York.

RUMKE, H.C.

- 1952 "Signification de la phénoménologie dans l'étude clinique des déliants". Rapports Congr. Mond. Psychiatr., Paris - 1950. Herman, Paris, 1952.

RYBACK, D.

- 1972 "Existentialism and behaviorism: some differences settled". Canadian Psychologist, 13: 53-60.

SAGER. C.J. i KAPLAN, H.S.

- 1972 Progress in Group and Family Therapy. Brunner-Mazel, New York.

SAHAKIAN, W.S.

- 1968 History of Psychology. Peacock, Itasca.
- 1976 "Psychotherapy: an existential approach". Journ. of Individual Psychology, 32: 62-68.

SALZBERGER-WITEMBERG, I.

- 1970 La relación asistencial. Amorrortu, Buenos Aires.

SARRO i BURBANO, R.

- 1920 "Enfermedades mentales". in Patología y Clínica Médicas. de PEDRO-PONS, R. , Salvat, Barcelona.
- 1929 "Modificación de la consciencia del tiempo psíquico en la vivencia del fin del mundo en la esquizofrenia inicial". Ponencia al XXXIII Congrès d'Alienistes francesos.
- 1931 La Psicología de la Esquizofrenia. Pensamiento pre-simbólico y existencia mítica en la esquizofrenia. Tesis Doctoral.

- 1932 "Valor de las nuevas orientacions antropológicas para la Psicoterápia". Congreso de Granada, 1932.
- 1933 "Prólogo de la edición española ". in FEDERN, P. i MENG, H., El Psicoanálisis y la vida moderna. Miracle, Barcelona.
- 1936 "Evolución de las ideas de Jung". in: C.G.JUNG, El yo y el inconsciente. Miracle, Barcelona.
- 1937 "Prólogo de la edición española". in HEYER, G.R. Psicoterapia Práctica. Joaquín Gil Ed. Buenos Aires-Barcelona.
- 1940 "Tratamiento moderno de las esquizofrenias". Monografías Médicas, Barcelona.
- 1941 "Proceso de asimilación de la Psicología Individual en España". in ADLER, A. El sentido de la vida. Miracle, Barcelona.
- 1946 "Prólogo de un médico para sacerdotes". in FLECKENSTEIN, H., Personalidad y enfermedad. Edit. Barna, Barcelona.
- 1950 "Psiquitría para normales?". in KÜNKEL, F. El consejo psicológico. Miracle, Barcelona.
- 1956 "Weizaecker en España". in WEIZSÄCKER, V. Von El hombre enfermo. Miracle, Barcelona.
- 1958 "La Medicina ante Heidegger". in BOSS, M. Psicoanálisis y Analítica Existencial. Ed. Científico Médica , Barcelona.
- 1959a "La interpretación del mito de Edipo en Freud y en Heidegger". Rev. Psiqu. Psicol. Méd. Europa y América Latina, IV, 2: 125-141. (Ponencia al IV Congrès Internacional de Psicoteràpia de Barcelona, 1958).
- 1959b "Glosa presidencial al IV Congreso Internacional Psicoterapia de Barcelona, 1958". Ibid.
- 1966 "Sobre el injustificado olvido de Fritz Künkel en la Psicoterapia contemporánea". in KÜNKEL, F. Del yo al nosotros. Luis Miracle, BARCELONA.
- 1968 "Análisis estructural de l s mitos parafrénicos". (Conferencia inaugural de la VIII Reunión de la Sociedad Española de Psiquiatría). La Coruña.
- 1969 "Prólogo al Caso Julia".in OBIOLS i VIE, J. El caso Julia. Aura, Barcelona.

- 1971 "Estudios preliminares. El puesto de la obra de Lersch en la Psicología contemporánea. Psicología médica, personalista y cuestiones terminológicas." in LERSCH, PH., La estructura de la personalidad. Ed. Scientia, Barcelona.
- 1972 "Análisis mitologemático de los delirios esquizofrénicos". Rev. de Psiquiatría y Psicología Méd. de Europa y Amér. Latina. n. 7, Barcelona.
- 1974 "Mito y símbolo en la Psicopatología Clínica". in Historia del mundo insólito. Ed. Marín, Barcelona.
- 1977 "Análisis deriológico del síndrome de Cotard" in LOPEZ-IBOR ALIÑO, J.J., Las depresiones. Toray, Barcelona.
- 1980 Psicoanálisis y locura. Conversaciones con Ramón Sarró. (amb MEDIAVILLA, J.L.) Ed. Hoescht Ib. Barcelona, 1980.
- 1981a "Converses amb Manuel Villegas" (transcripció en cinta magnetofònica).
- 1981b "Applications paradoxales de l'analyse thématique des délires à la psychotherapie de la Schizophrenie". (inèdit, 1981).
- 1981c "Notes sobre la pretesa bogeria de Mossén Cinto". Diari AVUI, 8 i 9 d'octubre, 1981.

SARTRE, J.P.

- 1936 L'Imagination. P.U.F. , Paris.
- 1937 La transcendance de l'Ego. Vrin, Paris.
- 1938 La Nausée. Gallimard, Paris.
- 1939 Le Mur. Gallimard, Paris.
- 1940 L'Imaginaire. Gallimard, Paris
- 1943 L'Être et le Néant. Essai d'ontologie phénoménologique. Gallimard, Paris.
- 1944 Huis clos. Gallimard, Paris.
- 1945 Le Sursis. Gallimard, Paris.
- 1946a L'Existentialisme est un Humanisme. Nagel, Paris.
- 1946b Réflexions sur la question juive. Gallimard, Paris.

- 1946c Baudelaire. Gallimard, Paris.
- 1947 Situations I. Gallimard, Paris.
- 1948 Les mains sales. Gallimard, Paris.
- 1949 La mort dans l'âme. Gallimard, Paris.
- 1951 Le Diable et le bon Dieu. Gallimard, Paris.
- 1952 Saint Genet, comédien et martyr. Gallimard, Paris.
- 1954 Kean. Gallimard, Paris.
- 1955 Nekrassov. Gallimard, Paris.
- 1959 Les Séquestrés d'Altona. Gallimard, Paris.
- 1960 Critique de la raison dialectique. Gallimard, Paris.
- 1963 Les Mots. Gallimard, Paris.
- 1964 Situation VI. Gallimard, Paris.
- 1965 "Preface a Huis Clos. Deutsche Gramophon Gessellschaft". Le Figaro Littéraire, janvier, 1965.
- 1971-
1972 L'idiote de la famille. Gustave Flaubert. Gallimard, Paris. I i II, 1971. III, 1972.
- 1975 "Autoportrait à soixantè-dix ans". Le Nouvel Observateur, 23-29 juin, 30 juin - 6 juillet et 7-13 juillet, 1975.
- 1980 "Entrevista amb J.P. Sartre". Saber, n. 1, Barcelona.
- 1979 "Porqué no soy freudiano". Entrevista. El Viejo Topo, marzo, 1979, 39-42.

SATIR, V. M.

- 1963 Schizophrenia and family therapy in social work practice. Columbia University Press, New York.

SAVOLDI, F. i TORRE, E.

- 1969 Introduzione alla Psichiatria Fenomenologica. Kadmos, Milan.

SCHAAR, J. H.

- 1961 Escape from Authority: The perspectives of Erich Fromm. Basic Books. New York.

SCHATZMAN, M.

- 1973 Soul Murder. Persecution in the family. Schatzman, London.

SCHELER, M.F.

- 1954 Gesammelte Werke. SCHELER, M. (ed.) (13 vols.)
1900 Die Transzendente und die psychologische Methode.
1913 Zur Phänomenologie und Theorie der Sympathiegefühle von Liebe und Hass.
1923 Wessen und Formen der Sympathie. (segona edició ampliada de l'anterior).
1929 Philosophischen Weltanschauung.

SCHERER, R. i KELEKEL, A.L.

- 1975 Heidegger. Seghers, Paris.

SCHILPP, P.A.

- 1957 The philosophy of Karl Jaspers. Tudor, New York.

SCHRAG, O.O.

- 1971 Existence, Existenz and Transcendence: An introduction to the philosophy of Karl Jaspers. Duquesne University Press, Pittsburg.

SCHULTZ, J.A. i LUTHE, W.

- 1959 Autogenic Training. A Psychophysiologic approach in Psychotherapy. Grune and Stratton.

SCHUTZ, W.

- 1967 Interpersonal Underworld. Science and Behavior Books, Palo Alto, Cal.

SCHWARTZENBERG, L. i VIANSSON-PONTE, P.

1977 Changer la mort. Albin Michel, Paris.

SECHEHAYE, M.A.

1947 La réalisation symbolique. H. Huber, Bern.

1950 Journal d'une schizophrène. P.U.F. , Paris.

SEEMAN, J. i LIPKIN, S.

1954 "Counselor judgements of therapeutic process and outcome." in ROGERS, C. i DYMOND, F. Psychotherapy and Personality Change. University of Chicago Press, Chicago.

SEGAL, H.

1964 Introduction to the work of Melanie Klein. Basic Books, New York.

SEGUIN, C.A.

1960 Existencialismo y Psiquiatría. Paidos, Buenos Aires.

1962 Amor y psicoterapia. Paidos, Buenos Aires.

SÈVE, L.

1969 Marxisme et theories de la personnalité. Ed. Sociales, Paris.

SEVERIN, F.T.

1965 Humanistic viewpoints in Psychology. A book of readings. MC.Graw-Hill, New York.

1972 Discovering man in psychology. Mc. Graw-Hill, New York.

SEXTON, V.S. i MISIAK, H.

1971 Historical perspectives in psychology: Readings. Brooks-Cole, Belmont, Cal.

SICILIANI, O.

1979 Fondamenti critici di psicopatologia generale. Il pensiero Scientifico, Roma.

SIGUAN i SOLER, M.

1980 "Erich Fromm: Itinerario de un pensador." Anuario de Psicología, 22: 3-11

1981 La Psicología a Catalunya. Ed. 62, Barcelona.

SILVERMAN, H.L.

1947 "The philosophy and psychology of Existentialism". Psychiatric Quarterly Supplement, 21: 10-16.

SINGER, E.

1965 Key concepts in psychotherapy. Random House, New York.

SKINNER, B.F.

1956 "Some issues concerning the control of human behavior". Science, 124: 1057-1066.

1971 Beyond freedom and dignity. Alfred A. Knopf, New York.

1974 About Behaviorism. Alfred A. Knopf, New York.

SMITH, M. B.

1969 Social psychology and human values. Aldine, Chicago.

SMUTS, J.C.

1961 Holism and Evolution. (1926). The Viking Press, New York.

SNYDER, R.

1967 On Becoming Human. Abingdon, New York.

SNYGG, D.

1941 "The need for a phenomenological system of Psychology". Psychological Review, 48: 404-424.

1949 Individual behavior: a new frame of reference for psychology. Harpaer and Row, New York.

SOLOMON, R.C.

- 1972a Phenomenology and Existentialism. Harper and Row, New York.
- 1972b New perspectives on Encounter Groups. Jossey-Bass, San Francisco.

SOMMER, R.

- 1968 Personal space. Prentice Hall, New York.

SONNEMAN, U.

- 1954 Existence and therapy. An introduction to phenomenological and existential analysis. Grune and Stratton, New York.
- 1955 "Existential analysis. An introduction to its theory and methods". *Cros Currents*, n. 3, 1955.

SOTELO, I.

- 1967 Sartre y la razón dialéctica. Ed. Tecnos, Madrid.

SPIEGELBERG, H.

- 1965 The phenomenological movement. M. Nijhoff, The Hague.
- 1972 Phenomenology in Psychology and Psychiatry. Northwestern University Press, Evanston, Ill.

S.P.K.

- 1972 Sozialistischer Patientkollektif. Aus der krankheit eine Wafe machen. Trikont-Verlag, München.

SPÖRRI, TH.

- 1955 Kritik der Daseinsanalyse vom strukturanalytischen Standpunkt aus. Vortrag, Berlin.

SPRANGER, E.

- 1969-
- 1971 Gesammelte Schriften. BÄHR, H.W. i BOLLNOW, O.F.
- 1910 Philosophie und Weltanschauung.

- 1914 Lebensformen. Geisteswissenschaftliche Psychologie und Ethik der Persönlichkeit.
- 1918 Zur theorie des Verstehen und zur geisteswissenschaftlichen Psychologie.

STEKEL, W.

- 1911 Die sprache des Traumes. Bergman, München.

STERN, A.

- 1951 Sartre, his philosophy and psychoanalysis. Arts Press, New York. (1961/2)
- 1958 "Existential psychoanalysis and Individual Psychology". J. Indiv. Psychol. 14: 38-50.

STERN, E.

- 1958 Die Psychotherapie in der Gegenwart. Rascher Verlag, Zürich.

STEVENS, J. O.

- 1971 Awareness: Exploring, Experimenting, Experiencing. Real People Press, Moab, Utah.
- 1975 Gestalt is. Real People Press, Moab, Utah.

STORCH, A.

- 1922 Das archaisch-punitiv Erleben und Denken der Schizophrenen. Springer, Berlin.
- 1939 "Die Psychoanalyse und die menschlichen Existenz problem". Schweiz. Archiv. Neurol. Psychiatr. XLIX, 1939.
- 1947 "Die Daseinsfrage der Schizophrenen". Schweiz. Archiv. für Neurol. und Psychiatr, LIX, 1947.
- 1948 "Tod un Erneuerungen in der schizophrenen Daseins-Umwandlung." Archiv für Psychiatrie, vol 181, 1948.
- 1958 "Daseinsanalyse" in STERN, E. Die Psychotherapie in der Gegenwart. Rascher Verlag, Zürich.

STORCH, A. i KULENKAMPFF, C.

- 1950 "Zum Verständnis des Weltuntergangs bei den Schizophrenen." Der Nevenarzt, 21 (3), 1950.
- 1955 "Existentialphilosophie und Tiefenpsychologie als Wege zum Verständnis des Menschen". Psychologia-Jahrbuch, 1955.

STORCH, A i BRÄUTIGAM, W.

- 1965 Wege zur Welt und Existenz des gesteskranken. Hippokrates, Stuttgart.

STRASSER, S.

- 1957 "Phenomenological trends in european psychology". Philosophical and Phenomenological Research, 18: 18-34.
- 1963 Phenomenology and the human sciences. Duquesne University Press, Pittsburg.
- 1965 "Phenomenologies and psychologies". Review of Existential Psychology and Psychiatry, 5: 80-105.

STRAUSS, E. W.

- 1925 Wesen und Vorgang der Suggestion. Springer, Berlin.
- 1930 Geschehnis und Erlebnis. Springer, Berlin.
- 1935 Vom Sinn der Sinne. Springer, Berlin.
- 1949 "Die Ästhesiologie und ihre Bedeutung für das Verständnis der Halluzinationen". Zeitschrift für Psychiatrie und Neurologie, , 182.
- 1960 Psychologie der menschlichen Welt. (1928-1955). Springer, Berlin.

STRICKLAND, B.

- 1968 "Existential Psychology". in POWERS, G. i BASKIN, W. New outlooks in Psychology. Philosophical Library, New York.

SULLIVAN, H. S.

- 1938 "Introduction to the study of interpersonal relations". Psychiatry, I, 1938.

- 1940 Conceptions of modern psychiatry. Norton, New York.
- 1948 The Meaning of Anxiety in Psychiatry and in life. William Alanzon White. Psychiatric Foundation, Washington, D.C.
- 1953 The interpersonal theory of Psychiatry. Norton, New York.
- 1954 The psychiatric interview.(1944-1945). Norton, New York.
- 1956 Clinical Studies in Psychiatry. Norton, New York.
- 1962 Schizophrenia as human process. Norton, New York.

SUTICH, A. J.

- 1968 "Transpersonal psychology: An emerging force".
Journal of Humanistic Psychology, 8: 77-78.
- 1969 Readings in humanistic psychology. The Free Press, New York.

SUZUKI, D.T.

- 1949 Essays in Zen Buddhism. Harper and Row, New York.

SZASZ, TH.

- 1961 The mith of mental illness. Foundations of a theory of personal conduct. Harper and Row, New York.
- 1963 Law, Liberty and Psychiatry: An inquiry into the social uses of mental health. MacMillan, New York.
- 1965 The etics of Psychoanalysis. The theory and method of autonomous psychotherapy. Basic Books, New York.
- 1970 Ideology and insenity. Essay on the psychiatric dehumanitization of man. Doubleday Co. New York.
- 1976a Schizophrenia: the sacred symbol of psychiatry. Doubleday Anchor, New York.
- 1976b Heresies. Doubleday Anchor, New York.

SZILASI, W.

- 1946 Macht und Ohnmacht des Geist. K. Alber, Freiburg.
- 1951 "Die Erfahrungsgrundlage der Daseinsanalyse Binswanger's". Schweiz. Arch. Neurol. Psychiat. 67: 74 ss.

- 1959 Einführung in die Phänomenologie Edmund Husserl's. Niemayer, Tübingen.
- 1961 Philosophie und Naturwissenschaft. Francke, Bern.
- 1969 Phantasie und Erkenntnis. Francke, Bern.

TARACHOW, S.

- 1963 An introduction to Psychotherapy. International Universities Press, New York.

TATOSSIAN, A.

- 1957 Etude phénoménologique d'un cas de schizophrénie paranoïde. (Tesi doctoral), Marsella.
- 1964 "Analyses phénoménologiques de la conscience délirante". Bulltin Soc. de Psychiat. de Marseille, 5: 69-76.
- 1973 "De la phénoménologie de Jaspers au retour a Husserl. L'anthropologie compréhensive de Zutt et Kulenkampff". Confrontations psychiatriques, 11: 127-161.
- 1975 "Phénoménologie de la dépression". Psychiatries, 21: 77-85.
- 1978 "La phénoménologie existentielle et l'inconscient. un point de vue psychiatrique." in The Unconscious. Nature, Functions, Methods of Study. vol I. Ed. Metsniereba, Tbilisi.
- 1979 Phénoménologie des Psychoses. Masson, Paris.

TELLENBACH, H.

- 1961 Melancholie. Zur Problemgeschichte, Typologie, Pathogenese und Klinik. Springer, Berlin. (1974/2)
- 1968 Geschmack und Atmosphäre. Medien menschlichen Elementtarkontakts. Otto Müller, Salzburg.

TELLENBACH, H. i ZUTT, C.

- 1958 Das paranoiden Syndrom in anthropologischer sicht.

TILLICH, P.

- 1952 The courage to be. Yale University Press, New Haven.
- 1958 "Psychoanalysis, Existentialism and Theology". Pastoral Psychology, 9: 9-17.
- 1959 Theology of culture. Oxford University Press, New York. (1968/2)
- 1961 "Existentialism and Psychotherapy". Review of Existential Psychology and Psychiatry. 1: 8-16.

TOSQUELLES, F.

- 1951 "Etude clinique et phénoménologique d'un récit psychanalytique". Evolution Psychiatrique, 3: 405-425.
- 1966 Le maternage thérapeutique chez le débile profond. Aupetit, Paris.

TRAM-DUC-THAO

- 1951 Phénoménologie et matérialisme dialectique. Ed. Minh-Tan, Paris.

TROISFONTAINES, R.

- 1953 De l'Existence à l'Être. La philosophie de Gabriel Marcel. Ed. E. Nauwelaerts, Louvain.

TRUAUX, C.B. i CARKHUFF, R.R.

- 1967 Toward effective Counseling and Psychotherapy: training and practice. Aldine, Chicago.

TYLER, L.E.

- 1971 "Existentialism in counseling". The counseling psychologist, 2: 30-32.

TYMIENIECKA, A.

- 1962 Phenomenology and science in contemporary european thought. Farrar, Straus and Cudahy. Toronto.

UNGERSMA, A.

- 1968 The search for meaning. Westminster Press, Phil.

USLAR, D. von.

1964 Der Traum aus Welt. Neske, Pfullingen.

VALENCIANO GAYA, L.

1957 "El síndrome paranoide a la luz de la concepción antropológica de Ortega y Gasset". Rev. Psicol. Gral y Palic. XII, n. 44

1961 "El delirio paranoide y la razón vital". Archivo de Neurobiología, XXIV, 2.

VALLEJO NAJERA, A.

1944 Tratado de psiquiatría. Salvat, Barcelona.

VALLEY, R. i KING, M.

1978 Existential-Phenomenological alternatives for Psychology. Oxford University Press, New York.

VAN DEN BERG, J.H.

1955 The phenomenological approach to Psychiatry. Ch. Thomas, Springfield, Ill.

1956a Psychologie en Theologische Antropologie. Nijkerk, Callenbach, Holanda.

1956b Metabletica of leer der veranderingen. Nijkerk, Callenbach, Holanda.

1959 Het Menselijk Lichaam. Nijkerk, Callenbach, Holanda.

1962 "The human body and the significance of the human movement". in RUITENBEEK, H.M. (ed.) Psychoanalysis and Existential Philosophy. Dutton, New York.

VAN DUSEN

1957 "The theory and practice of existential analysis." American Journal of Psychotherapy, 11: 310-322.

1959 "Adler and Existential Analysis". Journal Individ. Psychology, 15:100-111

1960 "Existential analytic psychotherapy". Amer. J. of Psychoanalysis. 20: 35-40.

1975 Gestalt is. Real People Press, Lafayette, Cal.

VAN KAAM, A.

- 1959 "Phenomenal analysis: Exemplified by a study of the experience of "reality feeling understood"." *Journal of Individual Psychology*, 1959.
- 1960 The third force in european psychology. Psychosynthesis Research Foundation, Greenville, Del.
- 1961 "The impact of Existential Phenomenology on the Psychological Literature of Western Europe." *Existential Psychology and Psychiatry*, 1: 63-92.
- 1963 "Existential Psychology as a comprehensive theory of personality". *Review of Existential Psychology and Psychiatry*, 3: 11-26.
- 1966a Existential foundations of psychology. Duquesne University Press, Pittsburg.
- 1966b The art of existential counseling. Dimension Books, Inc. Wilkes-Barre, Pens.

VAN DE WETERING, J.

- 1975 The empty mirror. De Driehoek, Amsterdam.

VELA, F.

- 1961 Ortega y los existencialismos. *Rev. de Occidente*, Madrid.

VERDIGLIONE, A. (ed.)

- 1974 Follia e società segregativa. Feltrinelli, Milano.

VILLEGAS i BESORA, M.

- 1980 "Sartre y la psicología". *Anuario de Psicología*, 22: 109-112.
- 1981 "Bases existenciales de la Psicología Humanística". in ESTEL, Alternativas a la alienación. Integral, Barcelona.

VOELKELT, J.

- 1925 Phänomenologie und Metaphysik der Zeit. C.H. Beck, München.

WAELEHENS, A.

- 1942 La philosophie de M. Heidegger. Louvain, 1942
(1948/2)
- 1951 Une philosophie de l'ambiguïté: l'existentialisme de Maurice Merleau-Ponty. Publications Universitaires, Louvain.
- 1953 Phénoménologie et vérité. Essai sur l'évolution de l'évolution de l'idée de vérité chez Husserl et Heidegger. Paris.
- 1958 Existence et signification. Nauwelaerts, Louvain.
- 1972 La psychose. Essai d'interprétation analytique et existentielle. Nauwelaerts, Louvain.

WAHL, J.A.

- 1947 Petite histoire de l'existentialisme. Paris.
- 1954 Les philosophies de l'existence. Paris, 1954.

WAM, T.W. (ed.)

- 1964 Behaviorism and phenomenology. Contrasting bases for modern psychology. Chicago University Press, Chicago.

WATTS, A.

- 1961 Psychotherapy East and West. Pantheon Books, New York.
- 1971 Cloud-hidden, Whereabouts Unknown. Murray Bookchin, New York.

WATZLAWICK, P. et al.

- 1967 Pragmatics of human communication: A study of interactional patterns, pathologies and paradoxes. Norton, New York.

WEIGERT, E.

- 1949 "Existentialism and its relations to Psychotherapy". Psychiatry, 12: 399-412.

WEISSKOPF-JOELSON, E.

- 1958 "Logotherapy an Existential Analysis." Acta Psycho. 6: 193-204.

WEIZSÄCKER, V. von.

- 1934 Aertzliche Fragen. Leipzig.
- 1935 Studien zur pathogenese. Leipzig.
- 1940 Der Gestaltkreis. Thieme, Stuttgart.
- 1941 Wahrheit und wahrnehmung. Leipzig.
- 1947 Fälle und probleme. Anthropologische Vorlesung in der medizinischen klinik. Enke, Stuttgart.
- 1948 Grundfragen medizinische Anthropologie. Furche, Tübingen.
- 1950 Ärzte und kranker. Koehier, Leipzig.
- 1955 Soziale Krankheit und soziale Gesundheit. Vadenhoeck-Ruprecht, Göttingen.
- 1956 Pathosophie. Vadenhoeck-Ruprecht, Göttingen.

WENKART, A.

- 1972 Existential Psychotherapy. Its theory and Practice. Roche Laboratorie. Nutley, N.J.

WILD, J.

- 1959 The challenge of Existentialism. Indiana University Press. Bloomitngton.

WILSHIRE, B.W.

- 1968 William James and phenomenology. A study of "The principles of Psychology". Indiana University Press, Bloomington.

WILSON, C.

- 1967 Introduction to the new Existentialism. Houghton Mifflin, Boston.
- 1972 New pathways in psychology: Maslow and the post-freudian revolution. Gollancz, London.

WINNICOTT, D.W.

- 1958 Collected Papers. Trough pediatrics to Psychoanalysis. Basic Books, New York.

WOLBERG. L.R.

- 1977 The technique of Psychotherapy. (2 vols.) Grune and Stratton, New York.

WOLFF, W.

- 1950 Values and personality: An Existential Psychology of crisis. Grune and Stratton, New York.

WRIGHT, K.J.C. i HINKEL, C.

- 1970 "Meanings and personal system". in BANNISTER, ed. Perspectives in personal construct theory. Academic Press, New York.

WYRSCH, J.

- 1949 Die Person des Schizophrenen. Haupt, Bern.
1956 Zur Geschichte und Deutung der endogenen Psychosen. Thieme, Stuttgart.
1961a "Ludwig Binswanger zum 80, Geburtstag". Psychiatr. et Neurol. 141, 1961.
1961b "Psychopathologie und Daseinsanalyse". Schweiz. Arch. Neurol. Neurochir. Psychiatr. XC, 425.

WYSCHOGROD, M.

- 1954 Kierkegaard and Heidegger: The ontology of existence. Humanities Press, New York.

YELA, M.

- 1957 "Una psicoterapia de la libertad." in Psicoterapia y relaciones humanas. de ROGERS, C. i KINGET, M. Alfaguara, Madrid.

ZUBIRI, X.

- 1962 Sobre la esencia. Soc. Estudios y Publicac. Madrid.
1963 "El hombre como realidad personal". Rev. de Occ. 1.

ZUTT, J.

- 1963 Auf dem Weg zu einer anthropologischen Psychiatrie
Gesammelte Aufsätze. Springer, Berlin.

